A. A. Stomberg

ARCHIVES
GUSTAVUS ADOLPHUS COLLGE LIBRARY

AUGUST STRINDBERG

SKÄRKARLSLIF

BERÄTTELSER

FJÄRDE UPPLAGAN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1907

INLEDNING.

Stockholms skärgård, från hvilken trakt jag hämtat scenerier och motiv till denna bok, har alltid haft en särdeles tilldragning på mig. Kanske därför att min hemort, Stockholm och dess omgifningar, själfva utgöra en del af skärgården. Mälaren var ju ursprungligen en hafsarm, som genom vattendragen vid Södra Telje och Stocksund vid Stockholm stod i förbindelse med hafvet, och Kedjeskär, nuvarande Riddarholmen, bar, genom sitt namn, minnet om dess äldsta natur, af ett skär, likasom man än vid en färd genom Mälaren med dess tusenden af öar och holmar erinras om det landskap, som blandadt af land och vatten öster om hufvudstaden sträcker sig omkring sju mil ut till hafvet.

Hela denna sönderrifna kuststräcka hvilar till allra största delen på urformationen: gneis, granit och järnmalmer, af hvilka senare man endast funnit Utös tillräckligt rika att bearbeta. Granitvarieteten pegmatit uppträder stundom i så stora samlingar, att den tillvaratages för fältspatens skull som går till porslinsfabrikerna.

Frånvaron af de yngre formationerna med deras horisontella lagringar i ljusa lätta färgtoner förlänar skärgårdslandskapet detta drag af vildhet och dysterhet, som åtföljer urformationen. Landskapskonturen blir af de lösslitna, råa, oregelbundna blocken kam- eller vågformig på höjderna, flat, kullrig, knagglig

där hafvet utfört sitt slipningsarbete. Gneisens partiella skiffrighet utsätter äfven strandklipporna för isens sprängningar, så att grottor, håligheter och djupa rämnor öka det vilda i landskapskaraktären, som därigenom aldrig blir enformig såsom kalk- eller sandstensfaläsen vid franska nordkusten. Denna vildhet afbrytes dock bjärt af den rika jorden från kvartärperioden med morängrus och glacial-leror, snäcksand, mossmylla och tångförvandlingar, hvilkas bördighet ofta ökas genom affall från årtusendens storfisken, bildande rika gyttjor på uppgrundningar, och längst ut på kobbarna af sjöfåglarnas guano. På detta jordlager växa tall och gran, ehuru granens gotik förlänar den inre skärgårdsnaturen dess mera framträdande karaktär, om ock tallen är härdigare och går längst ut i hafsbrynet, vridande sig på de sista hällarna efter den mest rådande vinden.

I dalsänkorna blir ängsmarken särdeles praktfull af uppslamningar och saltvatten, och den naturliga ängen erbjuder en rik blomsterflora med alla det mellersta Sveriges vilda praktväxter, af hvilka kanske orkidéerna och blåvifvan äro de förnämsta. I stränderna lysa fackelblomstret och lysingen, i skogarna frodas blåbäret, på öppna hällarna lingonet, och i mossarna är hjortronet icke sällsynt. Lågländta öar med bättre mylla antaga en särdeles leende karaktär, genom rikedomen på löfträd och buskar. Eken lifvar här med sina mjuka linjer och sitt ganska ljusa löfverk barrträdslandskapet; och hagen, denna nordens egendomlighet, en korsning af skog, småskog och äng, utgör kanske det täckaste man kan se, då under en blandning af björk och barrträn hasselbuskarna bilda löfsal öfver körvägen, hvilken bär namnet drog. Det är stycken af en engelsk park man spatserar igenom tills man stöter på strandklippan med dess granar och tallar på hvitmossa och där nedanför hafsvikens sandupplag med tångbältet.

Skjuter en vik af fjärden längre in i land, är den alltid skönt kantad med alar och rika vassbänkar.

Det är denna omväxling af dystert och leende, af fattigt och rikt, af täckt och vildt, af inland och hafskust, som gör Sveriges östra skärgård så fängslande. Och därtill kommer att de merendels steniga stränderna hålla vattnet så rent, genomskinligt; och äfven där sanden går ut i vattnet är den så tung och så ren, att en badande icke behöfver vämjas, som han får göra vid franska nordkusten, där ett hafsbad är ett gyttjebad. Man saknar här det öppna hafvets flesta obehag och äger upplandets flesta fördelar, hvilket ger ett företräde åt den östra skärgården framför den uthuggna ödsliga västkusten.

Den vilda djurvärlden företer inga rofdjur af oroande natur. Räfven, lon och lekattorna äro de grymmaste. Lysande jakttillfällen gifver älgen, hvilken flyktat hitut och tagit ståndkvarter i de större öarnas kärr och skogar. Gräflingen, haren, uttern och sälarna släppa äfven till sina skinn, och harjakten på Biskopsö är berömd. Af skogens fåglar äro orren och tjädern mycket talrika, men kunna ej jagas af infödingarna, hvilka sakna hundar af det rätta slaget och uteslutande ägna sig åt sjöfågelskyttet, helst med bulvan (vette), hvarvid den strykande ejdern icke skonas, den liggande däremot ömt omhuldas, ehuru ett och annat ägg får lämna proviant vid en längre jakttur. Äggning i holk utöfvas mest mot skraken, som tåligt låter begagna sig till värphöna.

Köttet af ejdern blir godt om det feta skinnet flås af och fågeln blir liggande i mjölk en natt. Det smakar då som renstek och har förlorat all anstrykning af tran. På samma sätt behandlade bli äfven skrak, prack och svärta mycket ätbara isynnerhet om de i likhet med anden späckas med persilja. Skärgårdens värsta roffågel är fiskgjusen eller fiskörnen, som anställer förödelse på gäddorna i vass-

vikens lågvatten. Hafsörnen synes mera sällan och jagar helst i hafsbandet. Obehaglig och stundom farlig är den ymnigt förekommande reptilen huggormen, hvilken träffas såväl i blåbärsriset som i stranden, nästan öfverallt, kan man säga, och hans djärfhet ute på de yttre skären är sådan, att han resande sig på stjärten har med hugg velat hindra fiskare att stiga ur båten. Folket skonar honom ej, fastän de tro att han suger gift ur jorden, och någon vördnad för den annorstädes tillbedda snoken visar skärkarlen icke.

I denna provins af omflutna orter lefver nu en befolkning, som efter förmögenhetsförhållandena kunde delas i tre klasser: de som öfva jordbruk, mest boende på de stora öarna, de som odla jord och fiska, eller medelklassen, och slutligen de egentliga skärkarlarna, hvilka mest lefva på fiske och jakt men därtill föda en ko, ett får och några höns eller så.

Jordbruket, där det kan drifvas, är icke alls dåligt. Präktiga leror gifva ett godt hvete och den mindre bonden har ändock alltid något spelt till husbehof. Saltsjöbetet är berömdt och smöret blir utmärkt af de kali- och natronhaltiga strandväxterna, hvarförutom korna ju alltid hafva det gränslösa saltsleket att tillgå. Fårens kött blir af de snaggiga hårdvallsstränderna fast och läckert, såsom det franska pré salé på liknande marker.

Kommer härtill ett jämförelsevis mildt klimat, som betydligt afviker från inlandets på samma längdgrad, i så måtto att våren kommer senare, stundom fjorton dagar efter Stockholms, så att sommargästen får upplefva två löfsprickningar samma år, och att hösten inträder senare, emedan hafvet då är uppvärmdt och tjänstgör som en kalorifer. Eljest har man anmärkt en olägenhet vid skärgårdens klimat för jordbruket och det är den torra försommaren och den regniga eftersommaren, hvaraf sånings- och växt-

tiden blir lidande af torka men slåtter- och skördetiden af regn.

Särdeles mildt klimat har Nynästrakten, där murgrönan öfvervintrar vild och vinet ofta mognar på spaljé.

För fiskaren eller den egentliga skärkarlen äro naturligtvis hafvets frukter af större betydelse, och storfisket utgöres egentligen af strömmingen, hvilken fångas i ofantliga nät, ankrade på djuptliggande grund (grynnor) om vår och höst. Eljest tages gädda och abborre i not, gäddan äfven på stångkrok och abborren på nät. Flundrorna, af mindre värde, fångas i nät, ålen ljustras eller narras i ryssja och mjärde. Laken klubbas på glanskis, genom hvilken den slemmiga fulingen kan märkas där han ligger på botten. Iden blir föremål för en alldeles särskild sport som kallas badfisket. När vattnet på eftersommaren blir varmt i vikarna, går nämligen iden upp att bada som det kallas. Vid denna tid hållas utkik i uddarna från trädtoppar, och när observatorn märker, att det lefver i vattnet, varskor han kamraterna, som nu komma med sina flata ekor från båda uddarna, årlommarna väl omlindade med ullstrumpor att icke fisken skall skrämmas. Och så spännes nätet öfver vikens mun till den verkan det hafva kan.

Befolkningen i denna isolerade, väl undangömda lilla värld utan regelbundna kommunikationer synes i flera hänseenden vara mycket blandad. Ett beständigt urval har nämligen här alltid gjort sig själft, så att den intelligentaste delen af ungdomen gått åt till flottan, lotsverket och tullen. De kvarvarande stationära, lugnare andarna, hafva fortsatt fädrens rörelse, gått till Stockholm eller sökt tjänst uppåt land, ty skärgården har icke varit någon säker plats där familjer och jordegendom kunnat grundas, då landet legat öppet för fienden och äganderätt och lif just icke åtnjutit skydd af den aflägset boende

rättsvårdaren. Det saknas därför spår af lokalpatriotism, om ock invandraren har de vanliga svårigheterna att bekämpa.

Mig synes äfven, att döma af ortnamn, typer och sedvänjor, såsom om skärgården varit ett slags tillflyktsort för en del folk uppifrån land, hvilka af en eller annan orsak uppsökt ensligheten. Något egentligt landsmål märkes ej, men en blandning af många, och många enkla seder och rättsbegrepp från naturstadiet, tyda på att här ute, långt bort från samhället, hopkommit en stack af osällskapliga, för ordnadt samlif svårtillgängliga friluftsälskare, eller helt enkelt praktiska motståndare mot ordnad krigstjänst och tullväsen. Åtkomsthistorierna till vissa öar tyckas äfven röra sig om kapare, märkvärdiga sjöbedrifter, äfven privattjänster till kungliga personer, och jordeböckerna lära på sina ställen icke vara riktigt säkra rörande jordens natur af krono eller skatte.

Andra tecken finnas äfven, som tyda på invandringar eller kanske bara strandhugg af finnar, estländare, ryssar och dylika österländare. Särskildt bär man än i dag afgjord motvilja mot estländarna, dessa skuggfigurer, gråa i sig själfva, spökande fram i gråa farkoster såsom hopslagna af gamla nerfallna plank och med rigg af lappade kolsäckar. När en dylik flygande holländare tar i land på en kobbe, ror fiskaren gärna ut och ser efter att elden blir väl släckt, och han vädjar hellre till brännvinsflaskan än till bössan mot sådana hafvets löskemän, hvilka anses, med eller utan grund, smuggla salt till Ryssland.

Förmögna skärkarlar finnas, men många äro nära fattigdomen, och några ytterligt fattiga, lefvande om vintern på saltlake, sillhufven och potatis. Fiskarens yrke, som liknar spelarens, ger icke grund till sparsamhet. En kupp gör honom förmögen i dag, och tron på lyckan uppstår genast med dess farliga följder. Långt bort från rättvisans skipare har han

i nödvärn sin egen lynchlag, och af ekonomiska skäl friar han hellre än han fäller, äfven i hopp att själf bli friad när hans olycka kommer. Och öfverseendet med andras förbrytelser har jag icke hört uttryckas vackrare, än då grannarna talade om att en mördare begått ett »felsteg» en gång, då han dränkte sin hustru.

Skärkarlen är en ensling; har långt till tingshuset, långt till kyrkan och långt till skolan; långt till grannarna och långt till staden. Badorten är hans närmaste civilationscentrum, men där får han endast lära lyx och afund mot mänskor, som han ser hålla fest i tre månader, ty han ser icke den arbetande ledamoten som är i staden.

I ensligheten skulle han bli tänkare, om han hade ledning, men han blir fantast i stället, och huru skicklig han kan vara i sitt yrke, huru klarseende i hvardagslaget, blir han ett lätt rof för sina subjektiva förnimmelser, blir »fremsynt», besynnerlig, såsom klockaren på Rånö, och han gör felaktiga slutledningar, oftast förväxlande orsak och verkan, så att om det fiskar godt efter att slanten är lagd under stenen, så är slanten den mäktiga orsaken. Han är vidskeplig, och hedendomen sitter så djupt i honom, att den kristna kyrkans symboler ännu äro för honom lika med signerier, läsningar och trolldom.

Familjen bygger sig själf på gammal sedvänja och naturens enkla kraf, där icke ekonomisk beräkning kan medfölja som faktor. Förhållandet mellan könen är otvunget och äktenskapet afslutas vanligen med barnet, om flickan eljest visar sig ordhållig och böjd för familjs grundande. Är så icke förhållandet, uppstå understundom svåra förvecklingar, hvilka kunna sluta med barnets totala försvinnande och andra ledsamheter, hvilka komma till hela världens kännedom utom länsmannens, hvilken för öfrigt ingenting

kan göra åt saken, där vittnen icke kunna framskaffas.

Börjar det brista i familjebanden långt borta från grannar, och tvingas starka lidelser länge, inträffa stundom hemska utbrott af naturkrafterna, då den vid död och fördärf vande skärkarlen icke räknar så noga med medlen. Då uppföras därute tysta sorgespel, om hvilka man endast får höra antydningar, och hvarom jag glunkat något i ett par af dessa berättelser. Då springa blodsband sönder, förbjudna hägn öfverhoppas, naturen griper med hård hand hvad han kommer öfver, och för hungern och kärleken existera icke längre hänsyn eller lagar.

Det ljusa, leende i skärkarlens lif, när det gestaltar sig ljust, har jag i förra delen, Hemsöborna, skildrat; i denna del har jag gifvit halfskuggorna; möjligen kan jag komma längre fram under för litteraturen ljusare förhållanden att ge själfva slagskuggorna, som måste finnas för att ge bilden fullfärdig!

Holte i Danmark, september 1888.

Författaren.

DEN ROMANTISKE KLOCKAREN PÅ RÅNÖ.

FÖRSTA KAPITLET.

Augustimånen stod öfver Västra Storgatan i Trosa en afton på 50-talet, när de fördröjda bondkärrorna skramlade ut ur portgången från handelsmannens gård, där de haft kvarter. Inne i boden var förste bokhållaren ännu i farten med att betjäna stadens jungfrur, som i sista stunden sökte minnas hvad de kunde behöfva till morgondagen. Men uppe på vindskammaren af det lilla envåningsträhuset inåt gården satt yngste bokhållaren vid det öppna fönstret med handen under kinden och betraktade månen, som lyste på taken midt emot och visade skorstenarnas rökhufvar i en rad fantastiska framställningar, skiftande hamn allt efter som den ljumma hafsvinden krängde om dem. Än tog den stora plåthufven form af en påskkäring med svart karpus, än stack flöjelns ormhufvud fram ur kåpan, visande tänderna och den utsträckta gadden, än svängde balansen med sin runda skifva fram och profilerade sig som säkerhetsventilen på en ångmaskin; och så dansade häxorna rundt med drakarna kring den fyrkantiga pipan, ur hvilken röken bolmade fram som ur ett påskbål. Den svärmande unge bokhållaren vände snart sitt ödmjuka ansikte ifrån de mörka bilderna på takåsen och betraktade månens fulla rundel med dess ljusa världskarta teck-

nad på ljusbotten, och han tyckte sig lugnare när han såg den som ett vänligt stort ansikte med ett bredt godmodigt leende se ner till honom, som i denna afton skulle lämna den tysta skärgårdsstaden och de små förhållandena i den obetydliga handelsboden för att resa upp till Stockholm och vid Musikaliska akademien och seminarium utbilda sig till organist och skollärare.

Han lät därefter hufvudet sjunka, lyfte armbågen från fönsterbrädan och vände sig inåt kammaren, hvars enkla möblemang bestod af tre sängar, en byrå och en rakspegel, på hvilken senare ett talgljus med en stor tjuf stod och rökte. I en af sängarna låg nattsäcken af mattväf, färdigpackad med öppet gap ännu, som en stor padda, hvilken storknat på ett dussin ullstrumpor och en notrulle som syntes mellan de järnbeslagna käftarna.

Den unge mannen stod ett ögonblick i mjältsjuka betraktelser öfver sin tömda byrålåda, hvars botten var täckt med ett par nummer af Svenska Tidningen, då en röst hördes genom språkröret vid dörrpanelen, frågande:

— Är Lundstedt där?

— Ja, patron! — svarade ynglingen; hvarpå röret gentog:

— Nu är jag ledig!

På sin runda skrufstol ner i bodkammaren satt patronen och bläddrade i reskontran när bokhållaren steg in och undergifvet väntade hvad herrn skulle ha att förkunna.

— Sitt ner, Lundstedt! — började patronen.

Den räddhågade ynglingen vågade icke sätta sig genast, dels därför att det stridde mot sed, dels därför att han fruktade en efterräkning på några okända förseelser i bokföringen. Men patronens lugna runda ansikte och välvilliga blickar erinrade

i denna stund om månens nyss, så att han fattade mod, då husbonden åter tog till ordet:

— Lundstedt har varit en trogen tjänare och har fört sin kladd ordentligt. Fortsätter han på samma väg, skall det gå honom väl i lifvet, och det är därtill jag önskar honom framgång, då han nu går upp till Stockholm där frestelserna äro större än här nere i landsorten. Jag vill nu lämna Lundstedt sin lön — det är trettitre riksdaler och sexton skillingar banko — till hvilka jag från egen hand vill lägga tio riksdaler riksgäld såsom dusör för Lundstedts visade redlighet och nit i affären. Se där: håll till godo och lycklig resa!

Lundstedt mottog med rörelse de stora vackra gröna tiorna och tryckte patronens hand, viljande säga något som ej kunde komma fram, medan handelsmannen sakta sköt honom ut genom dörren.

— Det är bra, det är bra! Gå nu och säg adjö åt frun och kamraterna, jag tror att Svärdsbron har brådt att komma hem.

Lundstedt gick ut och steg uppför den lilla trätrappan, där han knackade på dörren till våningen, och mottogs af frun med ett talgljus i handen.

— Kära hjärtans, är det Lundstedt — jag satt och skala syltlök — och herre Gud, jag tror jag har tårarna i ögonen än. Jaså, Lundstedt ska resa från oss nu, och komma upp till Stockholm — där får han se mycket saker som en aldrig har drömt om — Gud vare med honom nu då — och må han se sig före när han ska ut i lifvet. Gud vare med Lundstedt och må han trifs i sitt nya!

Frun torkade sina ögon med förkläds snibben och räckte handen till afsked, hvarpå Lundstedt gick baklänges nerför trappan, alltjämt hälsande och rörande läpparna utan att kunna få dem att frambringa några begripliga ord.

Nere i boden stod Svärdsbron redan med en

tuggad Cuba i ena mungipan och knäna stödda mot disken, kastande rörliga blickar på vågskålen, medan bokhållaren vägde upp kaffet, och hans vickande hufvud följde balansens rörelser upp och ner, så att han slutligen kände sig vimmelkantig och med vänstra handen sökte ett stöd att hålla sig i. Och med krökt pekfinger grep han om det nerhängande segelgarnssnöret, mot hvilket han ville luta sig, med påföljd att rullen i taket vindade af, så att Svärdsbron sjönk på knä och lade sitt trötta hufvud med cigarr på disken.

— Hvad fan, tänker farbror gå till altars på lördagsafton! — utbrast bokhållaren, som såg den grå figuren sjunka, men strax därpå resa sig, kastande lömska blickar uppåt segelgarnsvindan.

— Sätter en långref i kryddbon nu också? — brummade bonden och släppte garnet, som lagt sig i ringlar öfver hans frukostskärm.

— Visst fanken gör man det! Vet inte farbror, att de fula fiskarna gå utanför disken.

Bonden vimlade med ögonen och tänkte en lång stund på svaret som han inte fann hemma; hvarför han tycktes besluten affordra en förklaring:

— Ska de vara åt mej, det?

— Var så god och håll till godo — svarade den slagfärdiga bokhållaren och sköt kaffepåsen åt bonden, som behöfde en stund för att komma ur det förra tankespåret in i det nya, men ej hann fram förrän bokhållaren klippte till med ett nytt:

— Det är tjugufyra skilling banko, jämnt som en pinal; pengarna på disken! Ta hit dosan nu, ska farbror få lite grofsikt.

Detta var för långt och för häftigt, så att Svärdsbron, som ännu bara var vid kaffepåsen, efter att den fula fisken var lämnad i sticket, tog varan i handen och vägde den.

— Tjugufyra skilling banko; fram med pengarna,

gubbe lilla, för här är ingen kredit! Och så dosan! Eller vill du ha det i truten med detsamma?

Nu hade bonden kommit fram till penningfrågan och fått näfven i byxfickan sedan högra rockskörtet omsorgsfullt blifvit uppvikt.

— Tjugufyra skilling riksgälds var det?

— Nej banko, du! Kaffet har stigit!

— Ja, men när jag var barn... så kosta det inte mer än en plåt.

— Ja, ser du, det är länge sen det du, om jag får tro hvad din käring säger!

— Käringen! Hvad håken säger käringen?

— Hon säger att du ska betala kaffet genast, annars går du och super opp pengarna!

— Su... super jag?

— Inte alls! Jag har aldrig sett dig ta en sup! Men raska nu på, och visa att du är nykter när Lundstedt kommer, annars får du troligen ingen sup af honom. Nu skrapar Blacken på dig!

— Lundstedt! Hvad har jag med Lundstedt att göra... tpo! tpo! — står du stilla du din rrrackare!

— Vet du inte af, att Lundstedt ska med dig till Svärdsbro, för han tar till Stockholm i afton.

— Stockholm! — Tpo! tpo! hvad går det åtт dej, din fuling!

Blacken skrapar gatstenarna af otålighet, och borgmästarns piga kommer in, snafvande öfver tömmarna, som bonden bundit i dörrhakarna.

— Se god afton, lilla Lina! Hur kan det stå till på en sån här månskens-torsdags-afton!

— Det står inte alls till — ta bort hand — annars så... hur står det för Kindgren?

— Det går undan för undan för mig! Men hvad kunde behagas så här sent på dagen?

— Det behagas ett halft lod kardemummor!

— Så, det ska vara främmande i morgon... lägg

opp pengarna nu, Svärdsbron, och stå inte och reta opp sina ädlare känslor när han tittar på flickan.

Svärdsbron har båda händerna i byxfickorna, cigarren upphifvad som en klyfvarbom, och står, gungande på vikta knän, omfamnande den kattunklädda jungfrun med sina stora smörjiga ögon, ibland skickande blickar åt taket som om han räknade brödkakorna på spettet.

— Hörr nu! Hörr nu! hm! — Tpo! Tpo! står du still du! yh! yh!

I detsamma kommer Lundstedt in:

— Är inte farbror färdig att köra än? Klockan blir ju tio, innan vi få ge oss i väg!

— Klockan tio!

— Ja, för jag ska till båten i Södertelje klockan nio i morgon bitti!

— Södertelje; ge mej si!

Lina har rodnat vackert och Lundstedt har märkt henne: — God afton, Lina! Nu kom hon lagom för att jag skulle få säga adjö.

— Nej, ska han resa!

Medan Lina och Lundstedt gå ut i boddörren för att se på månskenet, har Svärdsbron fått upp portemonnäen, och börjar nu att plocka upp slantarna på disken.

— Där ha vi — ge mej si, tolf skilling.

— Och så kommer du med bankovittnar med hål i; dom kan du gömma till håfpengar... fjorton och sexton, tjugu... trettiotvå. Hit med fyra skilling till nu.

— Fyra sk-illing t-ill! Nej! Det är alldeles för durt! Po-ah! Po-ah! flickan lilla, po-ah!

Patron kommer ut i boden och Svärdsbron rätar ut knäna och kniper fram med pengarna som om han sett sin husbonde.

— Nå, Svärdsbro, är du färdig att köra än? — frågar handelsmannen.

— Ja, herr patron, genast!

Och med en kraftansträngning samlar han ihop armar och ben och går ut till vagnen, tar tömmar och piska, klifver opp på hjulet för att öfverskåda lasset och se om Lundstedt är där.

— Stå inte på hjulet din inskränkta fan — ropar Kindgren från boddörren — du faller ju om kraken rycker till.

— F...aller jag?

Blacken rycker verkligen framåt i ett anfall af hemlängtan, och Svärdsbron, som har händerna fästade, kommer ner gränsle öfver hjulringen:

— Po-ah! Po-ah! — ropar han i djupet af sin nöd, och Lundstedt som stått under gatlyktan med Lina skyndar till och stannar Blacken, som har gröppåsen kvar om halsen och därför icke är så begifven på att springa, helst Svärdsbrobonden bromsat framhjulet med sin vänstra axel.

— Tror någon människa vi kommer ur stan i denna dag? — utbrister Lundstedt med mild otålighet. — Stig opp nu, farbror, så få vi åka!

— Nå, så bjur han på något då?

Lundstedt lofvar att bjuda vid första gästgifvargård, men Svärdsbron vill inte lämna kredit, och tillnyktrad efter sin kontusion erinrar han sig det utlofvade snuset, hvarpå han inträngер i boden med piska och tömmar, på samma gång som han efter patronens aflägsnande fattas af nyväckt hopp att kunna pruta på kaffet, hvilken omständighet leder hans tankesnurra baklänges upp till minnet om ett glåpord, som stod i sammanhang med segelgarnet, men som han ej kan minnas, hvarpå Blacken gör ett nytt framryckande mot hemmet, hvilket besvaras af bonden med en inhalning af de medförda tömmarna, med påföljd att hästen stryker vagnen in mot glasdörrarna, som klinga, allt under det kusken skriker po-ah! utan annan verkan än att boddrängen bryter in, ger Svärds-

bron en halskaka så att cigarren kryper baklänges in i munnen och den kiknande rökaren kommer ut på gatan i samma ställning som en magisterhoppare. Därmed anses diskussionen afslutad och sedan vagnredet blifvit svängdt tillrätta, lyftes farbrodern på lasset, tömmarna lämnas åt Lundstedt, som trycker de närvarandes händer och under allas välönskningar sätter Blacken i gång framåt!

*

Lundstedt hade aflämnat sin värd i Svärdsbro, sedan han bultat upp den bekymrade makan, och utan att afvakta tillfället att göra hennes närmare bekantskap gått till gästgifveriet med snabba steg för att beställa skjuts till Södertelje. Som det fanns hästar inne, satt han snart på en ny liten pinnkärra och ruskade i väg norrut mot hans längtans mål. Månen hade sänkt sig något och färden gick genom svarta granskogar, som susade tungt i nattvinden, under blinkande stjärnor med Karlavagnen öfverst. Rak låg vägen som en kägelbana, lång och ljus som ett lakan på bleke, när månskenet föll på det torra dammet; stundom steg i fjärran en hvit sky, upprifven af ett mötande åkdon, och när hästens hufvud dök upp och silfvermolnet nalkades, skymtade strax efter några mörka inhöljda gestalter, som i förbifarten kastade ett god afton som en slant åt en grindpojke. I vägkanten följde telegrafstolparna med sitt sjungande tackel, en ändlös eskader af enmastare utan stänger och rår, slutande med eselhufvun som vinterliggare.

Så kom en grind och en sofvande stuga med äppelträn, hvilkas frukter lyste i guld som apelsiner, och så smällde grinden igen, kärran rullade fram och det enformiga skallrandet försatte den unge resenären i sömn.

Och så drömde han, att han satt på sjustjärnorna

och åkte uppför himlahvalfvet, där han hörde en fiol spela, som hade strängar så långa som landsvägen, med ljudpinnar höga som mastträn och stallen voro af hvitt porslin, och nordanvinden var stråken, hartsad med isbarkar; och fiolen gaf melodier i nya tonarter med tre kvarts toner i stället för halftoner, och det fanns både eiss och hiss, som han alltid undrat öfver hvart de tagit vägen, när Gud lät människan skapa klaveret. Men vägen var brant och han kände hur det värkte i ryggen när han föll bakåt, och det blåste kallt i halsgropen, och han hörde en hund skälla och en uggla skrika och när han vaknade, förnam han icke mer det dofva orgelljudet från granskogen, utan det dallrade som när fiolerna spela sextiofjärdedelar i applikaturen, och kärran hade stannat i en björkhage som slutade af »malmen», hvilken nu sänkte sig och öfvergick till ett stort slätt åkerland. Och i fyrsprång bar det nedför backen, ner på slättlandet, där rågskylarna stodo i troppar och kolonner, grupper mot rytteri, bataljoner med skyttegrafvar emellan; ändlöst och som ett slagfält utbredde sig sädesregionen, som härifrån kunde öfverskådas genomskuren af en å, hvars båda stränder tycktes bevakade af rågkärfvarnas tiraljörer, bildande en kulle intagen af en detacherad afdelning; här lågo hela led kullblåsta och betäckte marken med döda och sårade, här kommo de på krakstörar och sågo ut som pikenerare från trettioåra kriget med axelns långa plymager iladdrande för vinden. Och nya trupper defilerade alltjämt, förstärkningar ryckte fram, och nere i sänkorna låg dimman som kanonrök efter dagens batalj.

Herr Lundstedt, hvars drömmande och lekfulla sinnelag vi ofvan antydt, roade sig, för att fördrifva tiden, att leka det han var Napoleon, som nu på en släde ilade från det brinnande Moskva, föreställdt af den sjunkande månen bakom en klockstapel i fjär-

ran, och han hälsade då och då med en nickning och ett dystert ögonkast sina tappra trupper, som syntes göra uppmarscher i häck på ömse sidor om landsvägen utan att någonsin hinna fram förr än kärran redan var förbi.

Under det den stora armén defilerade utan att ta slut — och herr Lundstedt visste nog att han kunde åka ända upp till Norrland på denna årstid utan att se något slut — hade det börjat ljusna i öster, och trött af att leka soldat med rågskylar, föll herr Lundstedt i en liten morgonslummer, hvarur han snart vaknade med en frossbrytning, med solen midt i ögonen och en kvittrande lärka öfver hufvudet. Och nu var slagfältet betäckt af hästar och vagnar, som af landtfolket utförts att hämta upp fallna och sårade, hvilka fördes till de stora röda ambulanserna när och fjärran.

Men nere vid en nu synlig hafsfjärd, som tycktes sakna stränder och flyta under alar och pilar, låg ett hvitt slott med röd- och hvitrandiga bolstervarsmarkiser för fönsterna. Där bodde grefven, eller kammarherrn, eller excellensen, lekte herr Lundstedt, och därinne fanns oljefärgstaflor och marmorbilder, porträtt af Lennart Torstensson och Karl den niondes andra gemål; och där innanför balkongfönstren stod säkerligen en flygel som van Boom spelat på, och en harpa som grefvinnan ärft af sin farmor som varit hoffröken hos Gustaf III; och där i flygeln sofvo fröknarna som guds änglar, under lapptäcken af rosenrödt siden och skulle snart dricka kaffe med saffransbröd på sängen — och Gud var god som kunde låta några människor också vara lyckliga! Och så ställde sig en lund björkar framför trollslottet och det syntes bara björklöf och näfver en lång, lång stund, tills ett stort blått vatten skymtade och skjutspojken pekade med piskskaftet på ett kyrktorn och sade att det var Södertelje.

*

Några timmar senare stod herr Lundstedt på den rosenröda ångbåten Hermoders fördäck när Kungshatt passerats och Stora Essingen, och man under Marieberg fick första synen på Stockholm. Morgonen hade varit tryckande het, solen hade skinit på västermoln, och sedan hade den ena molnvagnen efter den andra kört upp på himmelen, höll stilla och skockade sig som en artilleripark på de intagna höjderna. Och när hela batteriet var samladt, gafs eld, gnistan flög i sicksack öfver kyrktorn och takåsar, och dundret hördes innan man räknat till fem, luften suckade, böljorna hväste till och ångbåten darrade; nya molnvagnar bröstade af, ryckte fram, och glatta lag gåfvos gång på gång. Så brusto de svarta skyarna, och när ångbåten lofvade in åt Skinnarviksbergen låg den stora staden fläckvis i kvastar af solsken och fläckvis skuggad af åskmolnen, och i en krets af ljus, som under en lampskärm, låg Riddarholmskajen med sina ångbåtar i alla regnbågens färger, sjögröna med cinnoberröda vattengångar, lysande af blankskurad mässing och hvitt järn, svarta skorstenar och kopparröda ångpipor; gamla Gripen och Kommendörkapten, den långa smala Aros med för och roder i båda ändar, Prins Gustaf och Uppland, och längst bort vid simskolan den lilla Tessin; och öfver master, skorstenar och flaggstänger höjde sig de två hundraåriga lindarnas gröna kupoler, under hvilka bärgargillets ledamöter togo skugga; och där bakom gymnasiihusets åldriga fasad, och högst öfver alla, Riddarholmskyrkans järntorn. När Hermoder lossat sina nickhakar under södra bergen och lupit in till kransen att förtöja, kände herr Lundstedt sig beklämd, och när han lämnat biljetten vid landgången och gick med sin nattsäck i land, var han nära att kväfvas såsom en nybörjare i simskolan när han känner lukten af vattnet. Husen voro så stora och människorna så många; långkärrorna skallrade på

de kullriga gatstenarna, så att det värkte i hufvet, när man hörde dem; hundarna skällde, höns, nyss lossade i burar, kacklade, grisar på skrofkärror skreko, och uppåt backen skyndade alla fordon med landtmannaprodukter under polisens bevakning och pådrifvande, ty holmen och hamnen skulle afspärras.

Herr Lundstedt följde med folkströmmen, okunnig om hvart det bar, och uppkommen på torget såg han en ofantlig läktare klädd i svart och med silfverkronor, och portalen till Riddarholmskyrkan var bevakad af två led drabanter i björnskinnstschakåer. Folkmassan tätnade, och på bron blef det trängsel, ty en afdelning af gardet i pickelhufvor med hvita korsbandolär tågade fram med förstämda trummor i sorgflor; hästarna stegrade sig och hundar trampades, månglerskor skreko, och så började klockorna ringa i ett torn och i två torn och slutligen ringde det öfver allt, hvart man kom, ty kungen skulle i dag begrafvas.

På Riddarhustorget fick herr Lundstedt veta vägen med roddbåtarna öfver till Klara, där han skulle söka sitt kvarter hos en kamrat från Nyköping, och efter lång väntan befann han sig slutligen vid Röda Bodarna. Som han skulle till Norra Kyrkogatan och såg på kyrkans sträckning hur altaret låg där det var öster, tog han korn på byggningen och gick öfver kyrkogården tills han krokat om tornet och sett den port, som måste leda ut åt norr, och där låg en gata sluttande nerför en backe och i fjärran afstängd af en massa gröna träd som stucko upp öfver ett plank.

Med lättare hjärta gick han på för att hinna numro fyrtiotre, som måste ligga på vänster hand, efter som det var udda nummer, och när han anlände till ort och ställe skulle han in genom en dånande portgång för att komma in på gården. Där sökte han en klocksträng eller något annat tillhygge

att ge luft åt sin otålighet att få komma under tak. Men han såg bara små bruna dörrar med trappsteg framför, och han knackade på dem, den ena efter den andra, utan att få svar. Han gick in i en farstu, knackade på tre dörrar igen, hvaraf en var borrad som en fisksump eller ett såll, och måste leda till ett skafferi. Han gick en trappa upp, bultade så det gaf eko genom trappgången, men utan att någon öppnade; gick en half trappa till och stötte på vindsdörren. Tydligen voro alla invånarna ute på begrafningshögtidligheterna.

Något nedslagen, ehuru icke alltför, gick herr Lundstedt ner på gården igen och sökte en sittplats. Men midt i gårdsrummet stod en trädgård med ett grönt staket, skuggad af en brandmur med ankarjärn smidda i form af bokstäfverna x och i; och ini trädgården låg ett lusthus med tak som en pickelhufva, och på vakt reste sig två kanelpäronträd, bland hvilkas gallrade löf ännu syntes hängande några kvarblifna frukter i solnedgångens färger. På rabatterna stodo dahlier och på ängarna växte purjo och selleri. Tyvärr voro grindarna låsta med hänglås och herr Lundstedt måste stanna utanför lustgården på de knaggliga fältstenarna, hvilka icke kunde erbjuda någon hvila. För att fördrifva tiden gick han då omkring och spejade genom fönstren på nedra botten, hvilket dock hade sig svårt, då afundsjuka jalusier stängde utsikten. Slutligen kom han till en fönsterluft hvars ena fönster stod på glänt med en stormhake, så att han kunde obehindradt skåda in i rummet. Där rådde ett visst hemtrefligt slarf. På en matta med mera hål än väf syntes en urblekt gondol med en herre och en dam från riddartiden, och längre bort under sängen visade sig ett palats, som kunde vara Venedig efter som det gick kanaler inunder, och huset var grönt och rödt, men ett par stöflar och ett nattkärl stängde all utsikt till en

bro, som kanske eljest var Suckarnas. Ett rundt bord af alrot skrefvade med tre ben öfver gondoliären, som om det dansat trestegsvalsen till riddarens luta, och på bordet lågo ett par byxhängslen, en nattkappa, en gitarr, och där bredvid stod en tom punschbutelj och sex glas. Öfver gungstolen hängde ett par grå byxor, och på fönsterposten fanns ett bläckhorn med gåspenna, och en bok med hvitt papper omkring pärmarna, på hvilken stod skrifvet ett namn. Herr Lundstedt, hvars nyfikenhet var väckt, stack in två finger och makade boken så att han kunde läsa namnet, och hans glädje blef obeskriflig när han läste sin gamle skolkamrats namn. Frans Oscar Lindbom, i stora präntade, anglosachsiska bokstäfver som Dagbladets titel var tryckt med.

Utan att tveka, lyfte han af haken och praktiserade sig med nattsäcken in i kammaren, drog af stöflarna och sökte genast en bekväm ställning på utdragssoffan, där han snart föll i en djup och stärkande sömn efter en genomvakad och genomskakad natt.

ANDRA KAPITLET.

Följande morgon gick herr Lundstedt vid halfåttatiden nere i Kirsteinska trädgården och afvaktade med hjärtat i vänstra armgropen att klockan skulle ringa åtta och akademiens portar öppnas. Han hade ännu hufvudvärk efter nattens samspråk med kamraten, hvilken hemkommit klockan tio om kvällen och icke släppt den af resan sönderskakade landsmannen, förrän denne omtalat allt hvad som i Trosa sig tilldragit under de tre åren de varit skilda, omtalat sin mors död, sin faders, fiskarens, små svårigheter, sina egna läroår i handeln och slut-

ligen sin oöfvervinneliga böjelse för musiken, som vid Musikaliska akademien skulle bringas till fruktgifvande examen.

Genom staketets spjälor såg han nu att det började komma folk; äldre herrar med håret på axlarna, sannolikt professorer, unga män med solbränd hy som tycktes vara från landet, unga flickor och äldre mamseller med lockar baktill och portföljer framtill. Rädd var han när han såg dessa massor, med hvilka han skulle täfla, och han lutade sig mot staketet, spelande med fingrar det stycke han öfvat för orgelnisten i Trosa om söndagseftermiddagarna på stadskyrkans orgel, sedan han först repeterat på handelsmannens klaver under veckan. Hans lärare, som själf gått igenom akademien och kände professorns smak, hade som en klok man bestämdt tillrådt lärjungen att lägga band på sin romantiska böjelse för vacker musik och svurit vid sin frälsning, att Lundstedt skulle gå igenom med pukor om han vid profvet kom med en fuga af Bach, och oaktadt lärjungens sinne rest sig mot det aritmetiska problemet, hade han dock fogat sig och lydt sin mästares råd.

När nu klockan ringde åtta i tornet, och gasverket blåst ut frukost, ljusfabriken släppt ut ångan och tvätterskorna drogo upp från Klara sjö med sina bykar, ansåg herr Lundstedt tiden vara inne, och med vingliga ben styrde han öfver planen in i den stora porten, där så många kallade inträdt före honom, men kanske så få utkorade skulle komma ut igen. I stora trappan hörde han redan två pianon och minst tre fioler, och uppkommen i stora salen, där orgeln stod bredvid en flygel, var profvet i gång.

Professorn, som satt på en stol bredvid instrumenten, hade ett rörligt ansikte som om det sköttes af en dragsko, och i samma minut det uttryckte belåtenhet, förmörkades det och samman-

drogs af raseriets kramp utan att någon egentligen kunde utleta orsaken. Just när herr Lundstedt kröp bakom sista ledet, satt en ung man vid flygeln, där de, som ännu icke spelat på en orgel, fingo profva, och med smältande blickar mot takkransen framsmekte han Jungfruns bön. Hans långa hvita fingrar ströko tangenterna på ryggen som om han kliat kattungar, och han skakade emellanåt sitt polkahår, slängande hufvudet bakåt, och med foten på pedalen så att alla toner sjöngo kör skulle han just saxa händerna för att »spela i kors», då professorn icke kunde styra sig längre, utan sprang upp och smällde igen locket så att det skrällde i salen. Han ville på samma gång säga någonting, men endast läpparna rörde sig och hufvudet nickade, hvarpå han satte sig igen och åhörde Jungmanns Sjöjungfru, Abts Aftonklockorna, sonater af Clementi och Kalkbrenner, under det hans ansikte uttryckte outsägliga lidanden. Klockan blef både tio och elfva innan Lundstedt kom fram. Men när han slog sig ner vid orgeln ljusnade professorn och skickade den långe med Jungfruns bön till att trampa. Lundstedt ställde sitt nothäfte på ställaren, drog ut några stämmor, refvade upp svarta byxorna för att komma åt pedalen och satte i gång.

När han spelat några längor af temat och första upprepningen i underkvart tog vid, kände han en hand stryka vänstra kinden och en andedräkt flåsa vid örat; men af fruktan att komma af sig vågade han ej vända på hufvudet, utan gick på oförskräckt, genom »motsatsen» och »återslaget»; och dux eller temat kom igen, gick ibland framlänges, ibland baklänges, än på händerna än på fötterna som en konstmakare, än hjulade det, än gick det kräftgången, fläkte sig, flådde katt, stupade kullerbytta och blef borta, lämnande ett moln af tonstumpar och ackordbitar efter sig på valplatsen, och så stack det fram

igen beledsagad af Comes och så brottades de, satte käringknep, backade, släppte och röcko, stodo och tjurade, löpte efter hvarandra, hoppade bock öfver hvarandra, och slutade omsider i en lång omfamning, föreställd af en alltförsonande orgelpunkt.

— Wundervoll! Prachtvoll! — lät det från professorn, hvilken log som mot ett barn. — Hvad kallas den unge man?

— Alrik Lundstedt — svarade den blyge unge mannen och rodnade öfver sitt skälmstycke, ty han kände sig falsk mot läraren när han mot öfvertygelse lagt an på professorns kända smak för de i hans eget tycke odrägliga fugorna.

När namnet var uppskrifvet tog professorn Lundstedts hand och bad honom vara välkommen, anvisande honom sekreterarens rum, där han skulle få lektions-schemat och inskrifva sig i matrikeln.

När detta var öfverstökadt återvände Lundstedt strålande till sin beskyddare, som tog honom i famn, strök håret undan pannan för att se huru hög denna var, lade upp hans händer på bordskifvan för att mönstra om de räckte till oktaverna, och slutligen synade professorn hans stöflar, begärande »vacker fot» för att se om de räckte till pedalerna, och Lundstedt befanns ha »stora sköna fötter» hvilka lofvade godt för blifvande fugor.

Lundstedt måste nu lofva att komma nästa söndag på Jakobs orgelläktare, där professorn residerade som orgelnist, och, när han bugade för att taga afsked, fattade professorn hans arm och drog honom med sig till ett fönster, där preses i akademien stod, till hvilken han hviskade med hörbar stämma: Ett jättesnille.

När Lundstedt ändtligen kom ut på gatan, tyckte han att det sken sju solar på himlen, och att lifvet inte alls var så mörkt, som elaka människor påstodo. Han ville sjunga på Rödbotorget, och skulle ha dansat

öfver Norrbro, där vaktparaden nu passerade, men han lugnade sig och stack af ner till Storkyrkobrinken, där han inträdde i en mössbutik för att få sig den blå mössan med lyran på sammetsranden. Och när mamsellen passade den på hans hufvud kände han sig som om skönheten krönt den ädle konstnären. Och när han kom ut på gatan, kände han som om det strålade eld och ljus från pannan, där den gyllene lyran satt, och mänskorna värmdes vid hans åsyn, jättesnillets, som skulle göra dem bättre och lyckligare med tonkonstens underbalsam. Öfverfylld af saliga känslor, hvilka trängdes om att få löpa ut, gick herr Lundstedt gata upp och gata ner, och allt hvad han såg och hörde stämde han i ton med sin sjungande ande; rådstuvakten gick i gevär klockan tolf för att hylla honom med skyldring och trumhvirfvel, klockorna ringde till hans triumftåg, kanonerna på Skeppsholmen dundrade hans ära, och folket hälsade på honom när de lyfte hattarna. Men hur han gick och gick, kom han in på en smal, mörk gata, där husen sågo ut som de voro från Gustaf Vasas tider, med stenfigurer öfver portarna och små rutor, skiftande som pärlemor, insatta med bly; och i fönstren lågo sköna jungfrur, borgardöttrar och rådsfruar i röda sidenklänningar med bara halsar efter tidens sed; och de nickade vänligt åt segraren, vinkade med fickdukarna och bjödo honom in. Herr Lundstedt gick stolt som en riksmarsk sin gata framåt, lyfte på mössan och mottog damernas hyllning, hvilken längre fram yttrade sig, enligt tidens enkla bruk, i penningeanbud. — Tjugufyra skilling, trettisex skilling — ljöd det från fönstren, och här och där lockade en kaffepanna af nyskurad koppar. Det var en förtrollad gata, och aldrig hade Lundstedt varit så observerad af sköna fruar som i denna dag, och lekande, att han var i Venedig därhemma på mattan med riddaren och

damen, stannade han i ett hörn för att läsa namnet på plåten, och just som han stafvat Tyska Prestgatan, slogs ett handfat ut genom fönstret och kastade ett stänkregn framför hans fötter. Utan att afvakta någon förklaring på det ledsamma misstaget, styrde herr Lundstedt ner i brinken igen, satte öfver på en gondol till Röda Bodarna och sökte sig ner till kryddbon i Klara Bergsgränden, där kamraten skulle mottaga hans hjärtas fullhet. Men boden var fylld med folk, patronen var inne och det kunde icke bli något utlopp för det öfversvallande hjärtat, därför gick herr Lundstedt in på restaurationen Solen att äta middag. Han satte sig vid disken, där skänkjungfrun hade sin plats, och begärde stekt fläsk med bruna bönor. Men han måste tala om sin lycka, ge luft åt sina känslor, och i en kvinnas varma sköte lämna förstlingen af sin glöd. Medan han rörde om i senapsburken tänkte han öfver hvad han skulle säga.

Men han stannade i valet och kvalet, om han borde börja med att tala om vädret, fråga om jungfrun varit på kungens begrafning, ta reda på om jungfrun tyckte om musik, om det var dyrt att lefva i Stockholm eller något sådant oskyldigt, tills han slutligen, just som han ämnade besluta sig för kungens begrafning, röck tillsamman och till sin icke ringa häpnad och med en ton, som om han begärt låna pengar, frågade hvad klockan var.

Jungfrun, som var af den sorten kallad näspärlor, svarade med en blick bortåt en tacksam åhörare vid fönstret, att hennes klocka var på stampen. Herr Lundstedt, som icke ville röja sin okunnighet, och som trott att svaret passade fullständigt till frågan, tackade med en lätt Trosabugning för upplysningen, hvilket hade till följd att åhöraren vid fönstret, som åt kallt refbensspjäll med lingon, fick något i halsen, en tydlig uppmuntran till jungfrun att fråga herr Lundstedt hvad potatisen kostade.

— Åtta skilling kappen gällde han i Trosa när jag for — svarade herr Lundstedt, tacksam öfver att det blef något samtal af, ehuru han behöfde anstränga hela sitt harmonivetande för att kunna leta en öfvergång från potatispriset till Musikaliska akademien och jättesnillet.

Jungfrun som var fullflätad och älskade löjet, hängde sig envist vid ämnet, hvilket lika mycket intresserade henne som åhöraren vid refbensspjället.

— Nå, men då är det russinpotatis väl, efter den kostar åtta skilling? — upptog hon frågan.

Herr Lundstedt sökte i det af förmiddagens berusande triumfer grumlade minnet efter någon ledning till bedömandet af en sådan okänd potatissort, och blef orolig när han icke fann det ändamålsenligaste svaret. Lyckligtvis reste sig refbensätaren och bad att få betala, hvilken förrättning han utförde lutad öfver disken och alla på densamma stående karotter, som innehöllo bitar af allt läckert från helkokta ägg till kräftor och köttbullar.

Herr Lundstedt, lämnad åt sig själf, kände ett obehag vid att höra hviskningar, hvilkas betydelse han ej fattade, och sedan han druckit sin välgång i ett glas starköl, steg han också upp för att gå. Som han dock ville afrunda sitt farväl, sökte han ett vänligt ord, men fann intet, klappade i dess ställe gästens råtthund och frågade, som om han gjort mannen en tjänst med sin nyfikenhet:

— Hvad är det för en slags hund?

— Det? — svarade gästen — det är en senapshund.

— Jaså! Hm! Ja! Det finns så många raser, som jag inte känner. Adjö, jungfru! Adjö, herrn!

Och därmed gick han hem.

Men som han måste ha något utlopp för sina känslor, satte han sig vid fönstret att skrifva bref till sin gamle fader för att berätta honom om sin

lycka. Och hur han skref, värmdes han upp, både af starkölet och det lättrörda sinnet, och hans lekfulla natur tog sig till att spela. Han lekte, att han var en mäktig och rik man, som icke kunde glömma i medgångens solsken, att han hade en gammal fattig far, som skänkt honom lifvet och nu satt i tarflighetens skugga, och han erinrade sig sonens första plikt mot sin upphofsman, besvor fadren att genast sälja sin stuga och sin ko, sina nät och båtar och komma upp att bo med sonen i Stockholm. Af fruktan att denna hans lifliga önskan icke skulle förverkligas, gjorde han en kolorerad teckning af hufvudstaden, af dess märkvärdigheter i gator, torg, byggnader, handelsbodar och restaurationer, afskildrade sin bostad med dess venetianska matta, trädgården med dess kanelpäron och lusthus, samt slutade med att besvärja fadren icke stå i solen för sin lycka utan genast bryta upp och fara direkt på ångbåten, icke sparande på styfvern, utan ta salongsbiljett, äta en biffstek och dricka porter i försalongen, så att han kom fram frisk och sund.

När brefvet var slutadt, vek herr Lundstedt det i fyra delar, fäste ihop det med munlack och bar det i kryddbon, glad i hågen som om han betalat en skuld, kvitterat en räkning, hvilken han icke mera behöfde tänka på.

TREDJE KAPITLET.

Första infallande söndagsmorgon stod herr Lundstedt i orgeltrappan till Jakob väntande med en svärm skolungdom på professorns ankomst, emedan ingen insläpptes på läktaren förrän vårdaren af helgedomens musikaliska allra heligaste själf anlände.

Klockorna hade ringt annangången, när mästarens steg hördes nere i trapporna, och ungdomen öppnade aktningsfullt lederna, medan professorn, nickande hälsningar till höger och vänster, uppnådde dörren, där han stannade, kastade en blick öfver hopen, som om han vore frälsaren och bjöde stormen lägga sig; därpå tog han fram en nyckelpung med pärlbroderi, öppnade den med en betydelsefull min, som om han vore Petrus och hade himmelriket på andra sidan dörren, stack nyckeln i hålet, men vände sig därpå hastigt ut mot den otåliga, nådehungrande skaran för att se efter om han kunde få förkasta några. Och mycket riktigt, där funnos några världsliga sinnen, som icke gåfvo sig tid att afvakta nådeordningen, utan ville bryta in, och därför fattades i kragen och utvisades. Nu öppnades dörren och sakta släpptes sångarkoret in förbi den mönstrande dörrvårdaren, som med lyftadt finger och sträng min stod redo att störta olydiga andar ut ur paradiset, att de skulle erfara sanningen, att många voro kallade men få utkorade. När Lundstedt passerade den stränge portvakten ljusnade dennes ansikte, och han tog honom ur ledet, ställde honom på sin högra hand och visade honom ett godt behag.

Herr Lundstedt, som icke hade sett en så stor kyrka förr, blef betagen af en helig rysning inför det väldiga rummet, där jättarna kunde gått raka och satt upp psalmnummer ofvanför pelarblommorna, men han fick icke leka längre med sina tankar förrän professorn tog honom i ficklocket och drog honom med sig att beskåda instrumentet. Uppför en liten trappa började vandringen och stannade först vid bälgarna, som lågo där likt jättens lungor färdiga att flåsa, när foten sattes på bröstet; uppför stego de, förbi rosettfönstret öfver portalen, tittade in genom en bräddörr och sågo väderlådan, på hvilken principalstämmorna stodo på ett led med contrabasunens

trettiotvåfots pipa som flygelman; stego högre och högre, tills de kunde skåda in i hela skrofvet, rymligt som bröstkorgen på en hvalfisk, där man såg refben, senor, muskler, luftrör, knotor, blodkärl och nerver företrädda af alla dessa pipor, koppel, abstrakter, regeringar, vinkelhakar, vippor, vällarmar, pumpeltrådar och andrag; en gigantisk organism, som behöft tusen år att växa till, med några alnar hvart hundrade år, sättande en blomma hvart sekel som aloen, lämnande ett frö i mansåldern, skjutande en gren, ett blad, hvarje decennium; ett mänskoverk utan uppfinnare liksom katedralen, utan byggmästare som pyramiden, ett ofantligt samarbete af hela kristenheten, som ärft grundtanken af hedendomen. Nu steg den brant upp som ett fjäll af stalaktiter, och lärjungen hissnade, när mästaren ledde honom upp på spetsen, där de hade hvalfbågarna en handbredd öfver hufvudet, och plötsligen sågo sig stå i skymningen omgifna af nakna mänskokroppar med vingar på ryggen, öfvermänskligt stora barn, som blåste i basuner, och kvinnor, som slogo harpor och cymbaler; och när de trängt sig fram och skådade ner i kyrkan, där små mänskor krälade in i båsen med böcker i händerna, greps lärjungen af svindel, så att han måste fatta en kerub i armen; men mästaren log som frestaren på berget när han visade sin sköna värld för människones son. De stodo ett ögonblick däruppe i halfmörkret och när lärjungen hämtat sig, pekade frestaren ut under de svärtade spetshvalfven, där dunklet kämpade med ljuset underifrån, så att man tyckte sig se hur de blandade sig såsom den kalla och varma luften öfver åkern, där vårsolen bränner, och när ögat vant sig en stund, trängde en stor ljus sky igenom; skyn delade sig som ett ångmoln och färger kondenserade sig, togo kropp och blefvo Kristus och de två lärjungarna i förklaringens ögonblick, sväfvande ge-

nom dunklet på allt det ljus som insläpptes genom det höga korets väldiga fönster. I detsamma hördes ett dån öfver deras hufven, en lätt skakning kändes under fötterna och nu gingo alla tornets klockor till sammanringning, så att orgelverkets trätak sviktade och den smala trätrappan knarrade, när de båda vandrarna stego ner. Och lärjungen hade känslor af att ha varit uppe i himlen bland änglarna och sett Kristus förklarad och ljuset segra öfver mörkret.

Nu, när han nerifrån såg det stora musikverket, som icke liknade någon annan sak i naturen eller konsten och därför oroade honom, tryckte honom, och gjorde att han kände sig under denna människohandens verk, som dock först blef lefvande under en människohand, ville han utreda hvad han såg, återföra dess former på andra kända och därmed närma sig den, få ner den till sig och bli lugn. Kyrkan hade han redan klar för sig, att den var urskogen, i hvilken hedningarna offrade människor, pelarna voro träd och hvalfven grenarna, men orgeln var orgeln. Det var ingen växt, intet djur — om icke en korall — icke en byggnad — om icke en mängd hängtorn från riddarborgarna — dessa tureller med fasadpiporna, af hvilka en del voro blifna stumma, men kvarsittande såsom rudiment från äldre stadier, numera utan bruk. Hvarje sats småpipor kunde likna Pans syrinx, som väl var grundformen, men de stora i de framspringande hörntornen påminde om en vapensamling utan att likna den, och ornamentiken i förgylldt trä från förra århundradet, med snedkaflade snäckor och spiralformiga blommor som kineserna bruka, klippte genast af tanketråden, som ville binda ihop de olika lederna i detta virrvarr af former, i hvilket ett mera bildadt sinne än den unge handelsbetjäntens kunnat läsa hela instrumentets historia från den latinska hedningens vasspipa, genom den keltiske

barbarens säckpipa, byzantinske kejsarens vattenorgel, med upphämtande på vägen af minnen — dunkla visserligen — från medeltidskyrkans emporer, triforer, klocktorn, altarskåp, tabernakel; från sachsiska rokokoporslinet och första kejsardömets romerska vapensmak.

Professorn hade satt sig vid manualen i dess tre etager, dragit ut principalstämman och gifvit lärjungen en vink att sitta bredvid; bälgarna pustade och knarrade och nu sjöngo fasadpiporna preludiet enstämmigt; snart intonerade flöjten, och harmonierna svällde; gamban tog i näston upp ett solo för bariton, trompeten smattrade och bordunan brummade; därpå tystnade de en efter en, och när det blifvit lugnt, hördes kantorns stämma sjunga upp första strofen i Upp, psaltare och harpa; och när han dallrat ut på sista tonen, brusade orgeln ut med fullt verk under det församlingen föll in i sången. Och med kopplad pedal och alla fyrtiotvå stämmorna andragna höll orgeln sin symfoni med alla orkesterns instrument, lydiga under en mans händer och fötter. När prästen sedan vid altaret tog upp att läsa Helig, Helig, föreföll hans röst som om någon obehörig ställt sig att prata under en konsert, och när man ändtligen hann till predikan, satte sig professorn med ryggen mot orgelverket och blundade, visande med en min, att han tyckte sig bli störd. Men när så gudstjänsten var slut, alla psalmer sjungna och ordet var fritt, som professorn kallade det, när han fick spela utgången, då måste herr Lundstedt sitta bredvid och sköta andraget när stora fugan rullade på. Och då spelade han för sin enda åhörare utom tramparen, ty när ändtligen allt var öfver, stod kyrkan tom. Detta såg professorn i sin reflektor, men han var van vid det, njöt af det och skulle ha blifvit ond, om hela publiken skulle ha stannat och vågat låtsa begripa det han ensam förstod uppskatta.

Herr Lundstedt lämnade kyrkan med ett intryck af att han sett något oerhördt stort, hört något öfvermänskligt skönt, fullt öfvertygad numera, att om han också inte riktigt till fullo kunde njuta af fugalmusik, så var det därför att han var obildad, men han var stolt öfver hoppet, att han en gång skulle kunna tillhöra de få utvalda som kunde det.

FJÄRDE KAPITLET.

Herr Lundstedt hade tillbragt ett halft år i Stockholm. Tiden hade lupit undan, ty göromålen voro många, och det minsta blef orgelspelning. Seminarium tog nämligen drygaste tiden, och på Musikaliska akademien blef det hufvudsakligen harmonilära och sång, emedan professorns timmar voro eftersökta och eleverna voro många. Kom därtill att kassan snart var till ända och herr Lundstedt måste som så många andra gå och sjunga i kören på Stora Operan, sjunga på begrafningar och knipa in en tolfskilling på sånglektioner med handelsbokhållare, som ville göra kvartetter, hvilka då voro högt på modet.

Men som en verklig sabbat midt i arbetet stod söndagen, då han fick sitta på Jakobs orgelläktare bredvid professorn och hjälpa med andraget. Då tyckte han sig vara näst den viktigaste personen i kyrkan, och orgelns majestät lyfte honom, förstorade honom, liksom satte en skarf på hans själ. Och han älskade det stora verket som något som var starkare än han; satt och lekte att luften kom ur hans lungor, tonerna ur hans strupe, och professorn blef blott en del af mekaniken, som öfverflyttade hans musikaliska önskningar på pedal och manualer, och han vande sig tänka att de tusen människorna därnere

i kyrkan måste sjunga det han ville, prästen vara tvungen tiga när han spelade.

Den långa predikan åhörde han med otålighet eller också inte alls; fick en söndag på södra läktaren se en flicka, som var skär i hyn, hade fina kläder och såg ut som en fröken. Han såg henne hvarje söndag på samma plats och blef slutligen van att betrakta henne som sin åhörare, som kom för att sjunga till hans ackompanjemang (som professorn spelade), och tyckte sig märka att hon såg åt orgelläktarn hela tiden. Ehuru det icke var svårt att få veta hvad hon hette, genom att se på anslaget i bänken, tyckte han att det var roligare icke veta det, utan få ge henne ett vackert namn själf, och han kallade henne Angelika efter Malmströms poem. Men så skulle han ha ett tillnamn åt henne; och efter långt letande hittade han på De la Gardie till minne af att kyrkan blifvit byggd af en grefve med det namnet. Om juldagen såg han hennes far och mor, och fadren, som hade hvita tandborstmustascher som franska marskalkarna, beslöt han utnämna till generallöjtnant, det högsta han visste. Och Angelika hade två små systrar, som han kallade Gurli och Fanny. När han så tyckte att de varit vänner och bekanta tillräckligt länge, företog han sig en högmässopredikan att fria, hvilket gick så till att han slog upp en psalm i psalmboken, för att se om nummern kom udda eller jämna, och som där kom jämna hade hon sagt ja. Återstod bara fadrens bifall och för att utröna det, skulle han räkna piporna i principalstämman. Men det blef ett tvärt nej, just som prästen sa Fader vår och man skulle luta pannan i handen. Herr Lundstedt försökte mellan fingrarna räkna om dem baklänges, men det blef nej ändå. Nu hade han fått en sorg, och den kändes skön som det stilla lidandet, det oförskyllda som förädlar människan och renar sinnet från själfviskhet.

Men när en söndag gått, beslöt herr Lundstedt ta ut lysning utan föräldrarnas samtycke, och när prästen läste upp lysningarna, men icke nämnde Angelikas och Alriks namn, utan två helt andra, valde herr Lundstedt sig två andra, som han kallade deras pseudonymer, och ansåg att han numera var förlofvad pseudonymt. Och måndagsmorgonen när han gick från seminarium till akademien, gick han till en juvelerare på Drottninggatan och utvalde två ringar, men eftersom förlofningen var pseudonym, gick det inte an att ha släta ringar, helst inga sådana lågo i fönstret, utan valde han två med rosenstenar.

Angelika var nu hans, och han var lycklig. Han sjöng om henne på akademien, sjöng till henne i kyrkan, på seminarium, på serenaderna, men bröllopet ville han uppskjuta tills han blifvit något stort och mäktigt. Och som han samlat nära ett hundra riksdaler fattade han det beslutet att ta direktörsexamen och bli professor och riddare. Men innan han hunnit ta första steget på den lysande banan, hade oväntade händelser inträffat, som gjorde en stor del drömmar om intet.

Det var nämligen en söndagsafton i april då herr Lindbom bjudit på »sångfock» hemma i bostaden vid Norra gatan. Bland de inbjudna märktes andra tenoren, sadelmakaren, och första basen, finbagaren, hvilken icke var någon annan än mannen med senapshunden från näringsstället Solen, och hvilken senare aldrig tröttnade att berätta historien om russinpotatisen och senapshunden, hvarvid herr Lundstedt ödmjukt böjde sitt hufvud under löjet och bedyrade, att han aldrig plägade ljuga, och därför trodde att alla mänskor talade sant, för så hade han lärt af sina föräldrar.

Emellertid hade man nu sjungit långt in på kvällen och druckit ganska mycket, hvarför man bröt upp, att gå till Solen och äta kväll. Man hade dukat

af och tagit in punsch samt stod just i färd med att sjunga igen, då dörren till salen öppnades och in trädde en gammal man, med böjd rygg, en påse i gehäng på axeln och en tung käpp i handen.

— Ut! här ges ingenting — mottog honom jungfrun, innan den gamle hunnit hälsa och framföra sin fråga om Alrik Lundstedt träffades här.

När denne hörde sitt namn, steg han upp ur sångkretsen och skred emot den gamle, dock utan att öppna sina armar (hvilket aldrig brukats på Rånö, annars än mellan ståndspersoner), utan snarare med ett slags förlägen långsamhet, och det slags bryderi man erfar vid åsynen af mindre bemedlade släktingar.

— Nu är jag här! — hälsade den gamle, utan att räcka handen. — Kan du nu ge mig något att äta, för jag har inte fått något ordentligt sedan jag kom ut ifrån Kalmar.

— Kalmar? Hvad har far gjort i Kalmar? — sporde Alrik med en nedslagen blick på den gamles dåliga yttre.

— Herre Jesus, det är en lång historia, må jag sitta först — svarade gubben.

Herr Lindbom, som åhört samtalet och i sitt lättrörliga sinne gripits af ett så oväntadt sammanträffande mellan far och son, fattade tillfället att ge luft åt det öfverskott af känslor, som icke hunnit strömma ut i sång, och med en artig bugning nalkades han den gamle, bjöd honom sin arm och talade:

— Detta är herr Lundstedt, hör jag; min ungdomsväns köttslige fader, vår allas förträfflige väns upphofsman, att jag så må säga; tillåt oss unge, som ännu icke äro torra bakom öronen, att i vårt glada lag se den gamle som vår gäst, vår högt värderade hedersgäst, för hvilken jag beder sångarbröderna höja ett glas och hälsa med ett fyrfaldigt hurra!

Hurraropet utbragtes och gubben fick lägga ifrån sig påsen och käppen och sitta upp i högsätet, som skinnsoffan kallades.

— Herr Lundstedt kommer direkt från Kalmar — tog jag mig friheten höra — uppslog herr Lindbom konversationen, då både far och son tycktes förstummade af det ståtliga mottagandet. — Resan var angenäm? Vädret godt? Inga äfventyr?

— Jo, det var en färd, vill jag lofva!

— Si där, si där! — afbröt herr Lindbom, som var en stor älskare af äfventyr. — Berätta, berätta! — Och han gjorde en gest med handen, som om han bjöd kamraterna på något godt han själf lagat.

Men den gamle var ingen berättare, utan meddelade i få ord att han tagit galen ångbåt i Nyköping och kommit till Kalmar i stället för till Stockholm, och att han måst gå till fots emedan pengarna tog slut, medan han väntade i åtta dagar på ångaren.

— Hör, hör! — afbröt herr Lindbom, inkastande små detaljfrågor för att få litet kolorit på äfventyret, men utan att lyckas, ty när gubben sagt hur det förhöll sig, så var det slut. Och vid uppmaningen att dricka punsch föreföll han likgiltig och kastade blickar omkring sig som om han sökte något, och då finbagaren erinrade sig ett förflutet, då äfven han begagnat sådana blickar att uttrycka samma behof, räckte han sin hjälpsamma hand åt den hungrige och hviskade till Lundstedt junior, som strax reste sig, och inbjöd den gamle stiga fram till disken och välja af härligheterna. Bländad af så mycket läckerheter på en enda gång, stannade gubben i ett långt begrundande, som måste afbrytas af Alrik, hvilken tog en stor flat tallrik, och lade upp en bit af hvar sort, så att det hela såg ut som en kolossal sillsalat, satte brännvinsflaskan och svagdricka framför gubben och lät honom mätta sig.

När det var gjordt, brast bacchanalen lös igen;

och man sjöng för gubben »Mitt lif är en våg», icke glömmande att med nickningar och accentueringar anspela med »i svallande tåg vid vindarnas strid» på det yrke som Alriks upphofsman valt och öfvat.

Därpå dracks, och herr Lindbom höll tre tal i rad; det första om ålderdomen, dess företräden och oomtvisteliga rang jämförd med ungdomen; det andra om hafvet, dess storartade naturscenerier och därmed förknippade faror — inflickande en berättelse om sin första seglats till Blockhustullen, med kantring och räddning — sakta öfvergående till fiskarens hårda lif (hvarvid sadelmakaren vädrade en ordlek och ropade bravo!) målande efter mälarförhållanden nätens läggning och upptagning, notdräkten och norsfisket i Norrström, samt hoppade därpå in i skålen för hafvets son, vikingalynnet, järnviljan och stormbetvingaren, hvartill följde som illustration sången »Hur med väldigt raseri, stormens åskor ru-u-u-u-u-u-uula!» hvarvid finbagaren fick briljera med sitt förstabas-solo, direkt tillägnadt Rånöaren. Det sista talet var en deklamation af Malmströms Angelika, i hemlighet riktad till herr Alrik, som när talet var slut, höjde sitt glas och med tårar i ögonen och en betydelsefull min uttalade det enda ordet: Angelika!

Hvilket intryck dessa upprepade hyllningar gjorde på Lundstedt den äldre, skulle varit svårt för en öfvad betraktare att afgöra, ty den gamle syntes sluten inom sig, och nickade endast till sångens takt med sitt gråa hufvud, och några yttringar af djupare förståelse, sympati eller tacksamhet kunde icke spåras. Men herr Lindbom, som med all makt ville pressa några äfventyr, något intresse ur denne hafvets son, kramade honom som en citron med sina vänskapsfulla tilltal, mjölkade honom, men den känslolöse rullade ihop sig som en igelkott och blef oåtkomlig. Slutligen inskränkte sig herr Lindbom att i krypande ordalag anhålla som den största hedersbetygelse att

få begagna det ganska brukliga tilltalsordet farbror, hvilket han bedyrade skulle adla honom, själf en folkets son, att han därigenom skulle känna sig mera värdig att äga till bror ett jättesnille som Alrik Lundstedt. Och när ceremonien var öfverstånden erbjöd den varmhjärtade unge mannen sin säng åt upphofsmannen till en oförgätlig afton.

Därpå bröts upp och tågades hem med sång, hvarpå sångarkretsen skingrade sig och de två rumskamraterna införde sin hedersgäst med påse och käpp i den lilla kammaren. Herr Lindbom öppnade sitt sängtäcke och anvisade gästen sofplats, tog själf en nattsäck, kastade sig på mattan med gondolen, ref af rock och byxor, samt lade sig, som han anmärkte, bredvid riddarens fru, och bjöd godnatt.

Den gamle blef länge sittande på sängkanten och funderade. Sonen däremot, som hela kvällen förhållit sig ytterst tillbakadragen såsom om han fruktat få veta något ledsamt, tog nu mod till sig och framskrufvade frågan:

— Nå, far, har du sålt stugan och grejorna?

— Ja visst — svarade fadren — alldeles efter som du bad mig.

— Och pengarna? — hördes Alriks slocknande stämma.

— De ha gått åt!

Nöjd med detta klubbslag mellan hornen lade sig unge Lundstedt ner och låtsades sofva. Men han sof icke den natten utan tänkte; tänkte öfver hvar han skulle placera den vilsekomne, som han lockat ut i världen, och hur han skulle nära honom; tänkte på sin direktörsexamen, professuren och sin Angelika, om det nu var den i Jakobs kyrka eller någon annan.

Medan nattens timmar så förgingo, afbröts tystnaden då och då af herr Lindbom, hvars varma hjärta haft tid att svala af sig i golfdraget, och hvars saknad af den varma sängen gaf sig luft i enstaka ord,

slungade på måfå. Och vid femtiden, när det ljusnat, reste sig den barmhärtige samaritanen med ett miserabelt lynne, hoppade i byxorna, fick fatt i en särskild nyckel och sprang ut på gården.

Inkommen igen slog han upp fönstren, satte sig i gungstolen och talade i mörka ordalag för sig själf om fattigvårdslagstiftningen, försvarslösheten och folkets bristfälliga uppfostran, icke så mycket i bokliga kunskaper som i folkvett. Lyckligtvis var herr Lindboms vältalighet alldeles för djupgående att fattas i dess innersta kärna af de halfsofvande åhörarna, och när klockan blef half sju måste den dystre talaren gå, sedan han kastat en blick af rysligt förakt på den gamles kläder och vid utgången smällt dörren i lås så att huset skakade.

När far och son vaknat därvid, uppstod en rådplägning dem emellan om hvad som skulle göras, och med resultat att sonen aflämnade sina åttiofem riksdaler till fadren och uppmanade honom resa hem igen, emedan fisket i hufvudstaden var stadt på nedgående. Gubben, som drömt sig ett angenämt stockholmslif men icke vidare reflekterade öfver hvad som skedde, fann sig i att få en penningsumma i handen och lofvade bryta upp så snart han besett stadens märkvärdigheter, och därmed skildes de för att råkas på Solen till middag.

När Alrik kom till middagen, fanns ej den gamle där, men när han kom hem om aftonen, låg gubben i herr Lindboms säng, och när sängens ägare infann sig vid tiotiden, då tog det varma hjärtat eld, och röken tycktes kväfva den känslofulle, ty han blef stum, så stum att han icke besvarade hälsningar. Och sedan han sparkat stöfvelknekten upp på kakelugnskransen, spottat framför sig en mängd gånger, lossnade tungans band, men för att icke visa sig obelefvad gåfvo hans känslor sig luft på det främmande språk han var någorlunda mäktig. Och oförstådd

af sin omgifning luftade han sig liksom i enskilda samtal med sin genius.

— Der alte Schlingel stinkt wie ein Aas, und der kleine Bube ist ein blödsinniger Schmarotzer.

— Är du vid dåligt humör, Lindbom? — frågade unge Lundstedt, som satt och skref harmoni vid sitt bord.

— Jag! Nej! Inte alls! Tvärtom!

— Du kan ju ligga i min säng, så tar jag mattan! — svarade Alrik.

— Nå, efter du önskar det, så låt gå! Men jag ska säga dig en sak: jag tycker inte det är artigt att bjuda en långväga resande att krypa in så här obekvämt, och du som har pengar i strumpa kunde ha varit så artig och tagit ett rum åt din gamle far.

Herr Lundstedt den yngre invände, att gubben snart skulle resa och att det inte lönade sig bråka. Och därvid blef det.

Emellertid voro Alriks äregiriga drömmar slut, och han måste i hast forcera en enkel organist- och skollärarexamen, ty gubben, som slagit sig ner på Solen, kom sig aldrig för att resa, och herr Lindbom, som ledsnat på samboningen, bröt upp en vacker dag, sedan han uppsagt farbrorskap och kamratskap och tog sig ett nytt rum.

Efter åtta dagar hade gubben ätit och druckit upp alla pengarna i sällskap med en krets af vänner, som bildat sig omkring hans bord, och hvilka alla, af huru olika samhällsklasser de än voro, ledo af en strykande aptit och en osläcklig törst.

Alrik såg sig därför en vacker dag i bekymmer och ungefär i samma ställning som en far till ett varnartigt barn, ty gubben gjorde honom verkligen förtret och dök upp allestädes som fredsstörare, där man icke väntade honom, och kränglade sig in öfverallt. Stod Alrik en afton på stora Operan uppe på alperna i Wilhelm Tell och väntade entré, såg

han på andra sidan scenen uppe i molnen den gamle stå med en lina i handen, färdig att hissa på; gick han öfver Norrbro en middag och en folksamling stod vid barriären och tittade ner i strömmen, fick han se gubben ihop med tullvaktmästare sitta i en båt och fiska nors; och en söndag fann han fadren stå och alternera med orgeltramparn i själfva Jakobs kyrka. Öfverallt fanns han, och tycktes gå genom lykta dörrar, tyst utan talförhet slank han in och blef aldrig utkörd. Helst träffades han dock vid disken på Solen, där han blifvit bergtagen af den lefvande matsedeln framför skänken.

Emellertid hade Alrik tagit afsked af sina drömmar, och han satt numera under den långa gudstjänsten och lekte att han uppsköt giftermålet med Angelika på obestämd tid, tills hon kanske blefve gammal och ful, och ingen ville ha henne mera, och hon då kanske toge honom; och han satt och pröfvade hur hon skulle se ut som gammal; rynkade omkring munnen, satte kaffefläckar under hårfästet, lade umbra om ögonen, som han lärt i statistlogen på operan. Men när hon var vacker ändå, hittade han på att ruinera hennes far, såsom fru Schwartz brukade, när en man af folket skulle få en högadlig. När hoppet ändock icke ville nalkas honom och han fick se fadrens, grefvens, raka, ståtliga figur i den fina öfverrocken med sidensarge i ärmarna, beslöt han att förföra henne som Lasse Lucidor, men för att kunna det måste han vara en storhet, en talang, och han hade ännu icke fått spela på Jakobs orgel utan bara dragit ut stämmorna. Detta blef nu hans närmaste mål att få spela utgången åtminstone, och nu flyttade sig all hans längtan och åtrå öfver på orgeln, och i åtråns hetsfeber antog instrumentet alla fullkomligheter, som den älskade brukar ta. Tennpiporna blefvo silfver, mahognyt blef palissander, det finaste träslag herr Lundstedt kände namn på,

men som han aldrig sett; stämman vox humana kallade han numera vox angelica, och det var hennes röst, som han aldrig hört. Registerknapparna med deras i porslinsskyltar inskrifna namn, hvilka närmast liknade en apotekshylla, antogo mystiska former, växlande alltefter den brinnande åskådarens sinnelag. Ibland voro de ringklockor till dörrar i ett stort hus, där det bodde sköna kvinnor, hvilkas namn stodo skrifna på plåtarna, ibland knapprader i isdrottningens klänning; isdrottningen visste ingen mer än herr Lundstedt hvem det var, och han hade aldrig sett henne heller, men hon borde vara mycket stor, och elfenbenstangenterna voro hennes tänder; hade någon frågat huru de kunde vara det, då de sutto i tre manualer, skulle herr Alrik svarat, att isdrottningen hade tre gommar, ty han kunde svara på allting, och de svarta tangenterna voro gamla murkna tänder, som icke blifvit utdragna, för isdrottningen var tusen år fylld, men ändå tämligen ung; det berodde alldeles på hur man tog det, menade herr Alrik.

En gång hade han sett i Meyers universum hos herr Lindbom, medan dennes hjärta ännu var varmt och öppet för hafvets son, och där hade han sett basaltgrottan på Staffa. Sedan den dagen var orgeln en stor basaltgrotta och orgeltramparen var Eolus, som gjorde stormen; men djupast ner på grottans botten bodde ett troll, som kunde komma fram om man tryckte på en knapp, och kom det fram, skulle grottan störta samman. Anledningen till denna sista tankelek var den, att professorn en gång visat lärjungen en registerknapp, som ledde en stämma, hvilken icke fick utdragas samtidigt med vissa andra, med risk att eljest orgeln skulle gå sönder och golfvet måste brytas upp för att instrumentet skulle kunna lagas. Det var trollknappen, som herr Alrik kallade den, och han kunde sitta och stirra på den långa

stunder, fingra på den när ingen såg det, och när han var ledsen önskade han dra ut den, höra dånet och braket som skulle uppstå när orgeln med sina tunga basalt-pelare störtade öfver honom och han fick dö en härlig, berömd död i sin ungdom, inför Angelikas ögon, och i Guds eget hus.

*

Under sådana lekar och mycket arbete försvann studietiden så tämligen hastigt och en vacker dag stod herr Lundstedt färdig med sin examen, på hvilken själfva krönet skulle bli att han en afton finge spela på kyrkans orgel i professorns närvaro, för att sedan gå ut i lifvet och tillträda klockarbefattningen i Rånö kapellförsamling där han hade indigenatsrätt.

FEMTE KAPITLET.

Klockargården ligger på en udde vid Kyrkviken med utsikt åt fjärden, som nu är isfri efter vårstormarna. Den röda träbyggningen är rätt stor, ty den innesluter sockenstuga, skolsal och boställe, och nu om eftermiddagen, när den är tom, ser den ändå större ut och ödsligare, och herr Lundstedt går omkring den och ser genom de nakna fönsterna, hvilka utan gardiner stirra som insjunkna ögon; och när han stannar utanför skolstugan och för att liksom söka sällskap tittar dit in, ser han de långa bänkarna fullsatta med barn, och sig själf i katedern, ty han kan se allt hvad han vill numera. Ensam på gården, dit endast en gumma kom för att bära mat och städa, hade herr Lundstedt haft svårt att finna sig första tiden, ty han ägde ingen att språka

med, och pastorns på andra sidan viken tog endast emot honom som en tjänare och kallade honom Lundstedt rätt och slätt, hvilket nu icke skulle gjort honom olycklig efter som han kände sin ställning och fann sig godt vid den, men det underordnade i hans läge hindrade honom att fritt söka upp förmannen och något intimt eller dagligt umgänge kunde således icke komma till stånd. Skolläraren fann sig sålunda hänvisad på sina lärjungars sällskap, och med sin otroliga lekfullhet fann han snart på att upplifva sina stockholmsvänners minne genom att döpa om barnen efter vissa likheter de kunde förete med de frånvarande originalen. Den skickligaste läxläsaren kallade han sålunda professorn, den starkaste sångaren hette Lindbom; och Angelikas systrar funnos där också, men hon själf fick icke sitta i skolan, när hon varit så nära att bli gift.

Herr Lundstedt hade sålunda alla sina bekanta dagligen och stundligen inför sig, och när vänkretsen blef för trång, tog han sig till att ge lif åt personerna i de böcker han läste, och som han nu ett år ur sockenbiblioteket lånat Cooper, hade han hela klassen full med Skalpjägaren, Spårfinnaren, Läderstrumpan, Hjortdödaren och så vidare. Pojkarna flinade visserligen först, men snart vande de sig vid dessa pseudonymer och begagnade dem sins emellan.

När han nu fördrifvit en stund med att befolka den tomma skolsalen och eftermiddagen blef honom lång, gick han ner till kyrkan för att spela orgel. Gudshuset är en liten träkåk, som liknar en ändrad storbåt, upptagen från ett större djup efter en längre sumpning, utan torn och med små fyrkantiga världsliga fönster. Det största på kyrkan är nyckeln, stor som en dragg och gjord att bäras med två händer, för att icke tappas bort.

Det inre är däremot mera lifligt och påminner om ett leksaksstånd i julmarknan, eller en dock-

teater, eller i vissa delar af en gammal flickas toalett, Kina slott på Drottningholm, ett schweizeri, ett klädstånd. Taket är nämligen en ryggås med tvärbjälkar, bemålade med stora sjöormen, torskhufven, läderlappar, springbockar; och under bjälkarna hänga amiralsskepp, trädufvor som prinsens gubbar sälja till flugfällor, ljuskronor, skeppslyktor; altaret är en stor toalett, med ljusstakar, parfymflaskor, porslinsdockor, karamellsdeviser, pappersblommor; väggarna äro behängda med sköldar och svärd med sorgflor, taflor med får, herdar, kungar och drottningar.

Allt detta gör det husligt inne i den tomma byggnaden, som ser bebodd ut, gör att skolläraren trifves där som i ett rum, där någon bott länge och suvenirer samlats. Men orgeln har han behöft längre tid att göra om i sitt sinne. Med starkt minne af Jakobs basaltgrotta, där stormar och böljor kunde släppas lösa, kom han hit och såg en liten hvitmålad chifonnier med två andrag, den ena en fyra fots principal, den andra en valdflöjt på två fot. Omfånget var tre och en half oktav. Detta senare var det sorgligaste; det var som att simma i en sump, där man inte kunde ta ut tagen utan att stöta emot. Sorgliga tangenter, bruna som käringtänder och direkt angjorda på abstrakten, så att man kände hur man öppnade ventilerna, och kände hur de smällde igen, som när man blir utkörd och någon kastar igen dörren bak efter en. Det låg något tvärt, ovänligt i anslaget; och tonen skrikande som fiskmåsar och tärnor, en riktig skärgårdsorgel, ibland också snattrande som en and, ibland tjutande som en räf; ja de lägsta basarna uppförde sig ibland oanständighet när det var sjövind och mekaniken fuktade.

Men herr Lundstedts allt omskapande sinne försåg orgeln med alla de fyrtiotvå stämmor som Jakob hade och han satte upp en spegel öfver not-

ställaren, så att han kunde se hvad som tilldrog sig i kyrkan, och var han där ensam och ingenting tilldrog sig, så kunde han se Jakobs kyrka i sin trollspegel, som han kallade den. Då såg han Westins Kristi förklaring i fonden, såg magister Lundberg gå upp i predikstoln och Angelika komma med sin far på läktaren, såg kyrkvaktaren, nattvardsbarnen, kantorn och skolgossarna. Och så spelte han den fugan han utförde sista aftonen efter examen, och samma rysningar af vördnad för sin egen storhet och makt intogo honom nu som då, och fötterna arbetade på obefintliga pedaler, händerna togo oktaven, där tonen fattades, och drogo ut stämmor där inga funnos.

När han så tröttnat på spelet, gick han ut i stränderna, helst de yttre, som vette åt hafvet. Där hade han så mycket att se på och leka med, och ingen störde honom. Hittade han på tångsträngen, hvilken låg som en svart garnering där vågskummet stannade, en kork, så kom den från Ryssland och gaf anledning till en half timmes betraktelser huruvida den suttit för tsarens frukostvin, eller om en af hjältarnas afkomlingar i Fänrik Stål haft sin korkskruf i den; hittade han en afbruten årtull, målade han upp ett skeppsbrott under upprörande omständigheter; en tombutelj undersöktes alltid om den icke skulle innesluta någon skrift af en förlist, som i den nedlagt sin sista önskan. När denna hafvets soplår icke mer försedde med leksaker, lade han sig på strandklippan och tecknade om molnen, målade om vågorna, gjorde om stranden och gaf kobbar, skär och vikar namn. Där hade han lagt Kastellholmen, där Strömsborg och Årstaviken; och Landsorts fyr, som vid solsken lyste hvitt, kallade han Tandpetaren till minne af obelisken i Slottsbacken och så vidare.

Men under det herr Lundstedt lekte, försummade han i hög grad sina jordiska angelägenheter.

Sålunda låg hans trädgård ännu vid midsommartiden ogräfd; hans fiskvatten obegagnadt och hans båt gistnad.

SJÄTTE KAPITLET.

Rånö var endast bebygdt af tre hushåll fiskare med en half mil mellan hvarje, pastorns och herrskapets. Om detta senare hade herr Lundstedt hört ett och annat utan att lyckas få se dem. Det var icke heller lätt, ty herrskapet bestod endast af omyndiga, hvilka uppfostrades i Stockholm, och herrgården, hvilken låg långt uppe i land, hade han icke haft anledning besöka. Men nu kom det en order från pastorn, att klockaren på lördagarna skulle hämta sockenposten uppifrån gården, och sålunda befann sig herr Lundstedt en eftermiddag på väg inåt skogen och mossarna, där den okända herrgården skulle ligga. Han ginade öfver ett kärr, där han höll på att trampa på morkullorna, skrämde upp en älgkalf, såg gräflingen gå ut på aftonpromenaden, allt under det han åts af myggen som dansade i solnedgången rundt om pors och odon. Tufvorna stucko ur det svarta vattnet som små barngrafvar och gungade när han hoppade på dem, för att snappa ett hjortron.

Bären lyste allt gullgulare, och de yngre hade ännu den röda kinden vänd mot solen; herr Lundstedt lockades allt längre in på mon, där endast unga tallar, raka som metspön och med en ruska i toppen, prickade ut den våta vägen, som var lagd med grenar och ris som en rörlig pontonbrygga. Plötsligen hörde han hundskall och såg en skorstensrök, hvaraf han slöt, att det underbara slottet låg i närheten. Och då han kom närmare, såg han snart

två långa skorstenar sticka upp ur ett moln af lönnar, hvilkas näsor dinglade för aftonvinden och skramlade som ärter i en torkad gåsstrupe, pigorna bruka nysta tråd på. Herr Lundstedt blir blyg och stannar att betänka sig hvad han skall säga när han kommer fram; och när han står där, tycker han, att lönnarna räcka lång näsa åt honom, sätta näsorna i vädret, romerska näsor, norrköpingsnäsor, grekiska, judnäsor, prästnäsor, som sitter bak på gåsen, och han står där och leker med näsorna tills en betjänt kommer och frågar hvem han söker.

På herr Lundstedts höfviska svar ledsagar betjänten honom förbi hundgården upp till byggningen. Det är ett lågt, hvitt stenhus med en stensköld i pannan, på hvilken ett kamfiokort och ett hjorthufvud äro huggna under en furstlig krona. Herr Lundstedt införes i en förstuga, som är målad med riddare som sticka vildsvin med spjut, under det rapphönshundar hålla dem i öronen och landsknektar blåsa valdhornssolon med näfvarna i klockstycket. Betjänten visar honom en bambustol att sitta på, och går in genom en dörr, som tyckes leda till köket, efter som det luktar lök när han klämmer ut luften med dörren.

Men en annan stor dörr står öppen på högra sidan, och från bambustolen ser herr Lundstedt hörnet af ett ekskåp, som står på svarta klot, och när han lutar sig fram, varsnar han ryggen af en stol och axlarna af en herre, som då och då visar de utkrokade testarna af en snusbrun peruk, och han hör en äldre mansröst tala:

— Detta är ingenting mindre än Rüdesheimer af sjuttonhundra och fyrtiofem, mina herrar och fröken Beate, som hans majestät, högstsalig konung Fredrik i lifstiden här nedlade i källarna, under detta golf, mina herrar och fröken Beate, och en hel pipa från högstdensammes arfland Hessen med binamnet

Kassel, att ha vid jakttillfällen och äfven andra oförutsedda tillfällen härute på högst densammes älskade Frösnäs. Vinet är delikat, högt öfver vår — må jag säga ordet — horisont, mina herrar och fröken Beate... hvad är det frågan om? »Någon som vill tala vid fröken!» — Fröken Beate! Det är någon som vill tala vid fröken!

Strax efter trädde en dam ut med tre korkskruf-var på hvar tinning och bad herr Lundstedt stiga in i hennes enskilda rum. Skolläraren följde och kom igenom en sal, som öppnade sig öfver en veranda utåt hafvet och fyren, och inträdde därpå i ett kabinett med hvita möbler, mycket små och klädda med rosenfärgadt kattun, ett pastellporträtt och en silhuett ofvanför soffan.

— Var så god och sitt ner, herr organist! sitt ner på soffan, och var välkommen till oss — började fröken Beate. — Löjtnanten har några till jakt hos sig och är upptagen för ögonblicket. Herr organisten kommer från Stockholm nyligen och har gått på akademien. Det har jag också och spelat för van Boom, men nu har jag glömt bort allt hvad jag har kunnat. Nå säg, hvad är det här nya med postväskan? Ska kyrkoherden ha den på lördagen? Det är synd det, för vi brukade alltid läsa bladen. Hvad tycker organisten om vår pastor?

Herr Lundstedt hade nu så många frågor att besvara på en gång att han blef tigande. Men fröken Beate, som såg den unge mannens blyghet, fattades af medlidande, och med sin hand stödd på hans knä och med sina ögon drunknande i hans, intalade hon honom mod och självtillit, hvilket allt dock tycktes ha ett annat inflytande på skolläraren, som ansikte mot ansikte med en stark verklighet icke kunde komma sig för att leka bort det oroande intrycket. Han tittade sig omkring i rummet för att fånga någon leksak han kunde sysselsätta sig med,

men fröken Beate trängde så inpå honom, att han icke kunde se annat än en svart fläck med sex korkskrufvar emot fönsterrutan, och strax såg han i tankarna sex buteljer rhenskt vin, som man får på begrafningarna, begrafningarna som han så ofta sjungit på i Jakobs kyrka, när professorn spelade orgeln, och som han fick åtta skilling banko för, när det var fint lik, och han sedan kunde köpa en kryddlimpa med smör eller sex tvåskillingsbakelser för på mjölkmagasinet i Norra gatan, där han bott med den varmhjärtade Lindbom, som talte tyskt och mörkt när han blef ond, för att fadren ville ligga kvar för länge och begagnade nattbrännvin.

— Förlåt, är det herr Lundstedt? — afbröt löjtnanten i den snusbruna peruken, inträdande genom dörren. — Jag är förvaltaren på gården och frågar om inte vår gode skollärare ville dricka ett glas vin med fyrmästaren och sjömätaren!

Herr Lundstedt steg upp vördnadsfullt och tackade den gamle herrn, som puffade honom in i stora riddarsalen, där möblerna voro lika mycket för stora som de varit för små inne i kabinettet. Och under möblerna lågo hundar med hängande öron och morrade åt den inkomne. Men löjtnanten satte skolläraren i en stol som en enmanssäng och skänkte i en grön remmare, sade skål och fortsatte att tala.

— I denna sal, mina herrar och jag behöfver inte säga det åt fröken Beate, bodde en gång den store Gustaf den andre Adolf när flottan låg vid Elfsnabben här midt emot (som sjömätaren känner), och man tror att senare drottning Maria Eleonora före sin berömda flykt hållit sig dold här. Det var det trettioåriga krigets stora tidehvarf, då människorna voro större och därför allting större därefter. Om vi betrakta dessa ansikten, som blicka ned på oss från väggarna, och se huru stort hår de hade till exempel, huru stora näsor och ögon, så behöfva vi

icke fråga oss hvarför detta skåp är som en fästning, hvarför detta bord som ett golf, dessa stolar som parvagnar! Denna spis tog emot ett mått bryggved som en pris snus och denna ljuskrona kunde lysa upp Rånö kyrka om julottan. Det var stort folk, och en stor tid! Sedan kom en liten tid med små människor! Håret krymper till en råttsvans, kragstöfveln blir en urringad sko — se porträttet där — soffan blir en stol till ett dockskåp, stolarna pallar, och man knaprar karameller på ett nattduksbord — fy fan! Remmarn blir en fågelkopp, bägarn ett supglas, svärdet ett stekspett, och skåpet en kommod! — fy fan! Mänskorna prata lort i stället för att slåss, och det stora blir så litet, så litet!

— Nu måste jag segla! — säger fyrmästaren och ser på sitt ur. — Solen är strax nere och vi måste passa på tändningen!

Löjtnanten visar missnöje, men sjömätaren, som skall föra ut fyrmästaren på sin ångbåt, biträder dennes mening och det så vackert började talet måste slutas. Som herr Lundstedt visat sig som en dålig åhörare, blir han icke bedd stanna, utan går i sällskap med jägarna och deras hundar, och när de alla kommit till en korsväg på mon, blir herr Lundstedt ensam. Solen går ned och genom granarna synes det i flammor stående hafvet som stora stockeldar, hvilka småningom slockna och försvinna.

När herr Lundstedt lämnat postväskan i prästgårdens grindstuga och kommit hem, märkte han att det var tomt i huset. Han såg den förfärliga ensamheten, och när han tände sitt talgljus och ställde det på matbordet, där ett mjölkglas stod vakt bredvid ett rågbröd, tyckte han, att det gjorde honom ondt om ljuset, hvars låga förde en kamp med mörkret för att hinna med sitt ljus till tapeten. Och tapeten var så eländigt ful, möblerna trotsade allt trolleri att

bli vare sig stora eller små, och hur han bjöd till, men i kväll kunde han inte leka något. Han försökte tänka på något roligt, något han gärna önskade, men tankarna gingo icke dit han ville. De kröpo tillbaks ditupp, bakom mon i det lilla trollslottet, där han i ett ögonblick hade förstått, att en förändring skulle kunna inträda i hans lif, ty det hade han sett på henne, att hon ville ha honom, att hon kanske skulle vara i stånd att ta honom mot hans vilja, och — hvad skulle sedan ske? Åtminstone blef det icke mer att leka. Kanske måste han ut att fiska, ro omkring till bönder och skärkarlar att tigga ihop sitt tionde, ett skålpund smör här, en fjärding strömming där, några pund hö hos den, och så måste han köpa ko, hålla piga, gräfva i trädgården och aldrig mer få spela orgel om hvardagarna.

Nej, hellre då gå fri och leka, böja och knåda hela skapelsen efter sin inbillning, tillfredsställa alla sina infall och lustar, icke känna något tvång, icke vara missnöjd med sin ställning, aldrig afundas någon, icke äga något som man måste frukta att förlora. Hellre ha Angelika för evigt än husfrun på herrgården för lifstiden. Och med detta beslut lade sig herr Lundstedt att sofva och drömma, ehuru han hellre drömde vaken, då han fick bestämma hvad han ville drömma.

SJUNDE KAPITLET.

Alrik Lundstedt var född på en kobbe i hafsbandet utanför Mysingens fjärd och fadren satt där som torpare under bonden i Norrön. Kobben var icke större än att man kunde gå den rundt på fem-

ton minuter. Ett par dussin tallar och några aspar utgjorde hela växtligheten och i deras skugga stack ett magert gräs upp. Stugan var egentligen en större sjöbod, som lappades med vrakgods efter hand den föll ihop, och i en jordkula invid underhölls en ko och ett får. Kon föddes med grässtråna under tallarna och mossan på bergknallarna, fåret af asparnas sorgfälligt samlade löf. Knep det hårdt, så fick kon äta salta strömmingshufven. All jord som satt under mosskakorna skakades af och lades ihop till ett potatisland, som blandades upp med snäcksand och gödslades med tång. Spillningen efter djuren skulle nämligen vara till kålen, rofvorna och persiljan.

Torparen gifte sig tidigt och fick barn. Sex stycken i rad. Men då blef det för trångt och det uppkom kif och nit. Hårda ord, ondt om mat och krig. Man stal af sig själf och af hvarandra; höll undan och gömde; gick afsides och åt det stulna som räfven; tjuffiskade och plundrade fågelbon; vittjade andras nät och högg skog, kniade gräs, satte snaror i olaga tid, och deltog i vissa oombedda räddningsarbeten vid skeppsbrott. Ensamheten, striderna, afunden gjorde snart samtal omöjliga, då en hvar fruktade att genom lös tunga röja sina planer och yppa hemligheter. Alrik, den yngste och svagaste, fick minst, och ingen lärde honom hvarken tala eller skaffa sig lifvets nödtorft.

När modren dog, man sade att hon blifvit ihjälslagen under en stark vinter när fisken blef borta, upphörde all matlagning, och systrarna flydde, bröderna flydde, så att slutligen Alrik blef ensam med den gamle, som numera aldrig talade. Det var efter den tiden han började lära sig leka själf, utan leksaker, som han aldrig sett, utan lekkamrater, utan lekplats och utan att kunna några lekar. Hafvets evigt enahanda, grå luft, grått vatten, blå luft, blått vatten, måsar och tärnor, skrak och svärt, var allt

hvarmed han kunde fylla ögats behof af att se och sammansätta, och när det ej räckte, började ögat arbeta på egen hand för att tillfredsställa behofvet; och örat, som endast hörde vindens sus eller rytande, sjöarnas dån och brus, fåglarnas skri och snatter, hungrade och tog sig till af brist på näring att äta sig själf, blef exalteradt af utmattningen och hörde slutligen där intet fanns att höra, hörde tystnaden, hörde blodvågen, senans spänning, muskeltrådens bristande, och slutligen toner, hvilka samlade och ordnade sig under månadernas lopp, ingingo förbund och födde nya.

Hvad som händt under den svåra vintern, då modern dog, tycktes fordra en begrafning i den unges sinne, ett tjockt täcke af jord och sten, ett helt kummel af andra minnen för att icke kunna stå upp igen, och när det lilla enformiga lifvets små händelser ej kunde förse nog hastigt med material, lekte han ihop tilldragelser, massor af intryck, och hopade påhitt, synvillor, hörselvillor så att de bildade ett tjockt lager som kunde täcka den mörka fläcken. Och så snart ett intryck blifvit ett minne, hade det fått verklighet, och lades som en ny sten på kumlet öfver det begrafna, som icke fick stå upp, och så blef det begrafna lika overkligt eller lika verkligt som det som aldrig skett, upplöste sig, blef till dunster och var långa tider försvunnet. Därför hade ett slags drift hos Alrik uppstått att blanda bort verkligt och overkligt, ett begär att bedraga sig själf alstrats, ett behof födts att icke stöta på någon verklighet, som genom sin handgriplighet erinrade om att en fatal verklighet, en viss natt uppträdt i hans lif, och hvars uppträdande i minnet åtföljdes af en härjande och bitande känsla af skuld. Fruktan att denna skuld en gång skulle komma att indrifvas af människor gjorde att han aldrig vågade ha någon ovän, aldrig visa missnöje med något eller någon, aldrig

utöfva kritik. Han hade af samma fruktan upphört att tala, men hade i stället en mimik, alltid full af förståelse och deltagande, som gaf åskådaren illusionen af att Alrik var en mycket meddelsam och sympatisk kamrat. Sitt eget behof af uttryck för känslor och förnimmelser hade han funnit i musiken, i hvilken han kunde berätta sin historia, utan att någon förstod hvad han sade eller fatta några misstankar om att han bar på en hemlighet.

I världens ögon gällde han för att vara litet fnoskig, men det gjorde han sig ingen möda att jäfva. Med skolan, som endast besöktes af tolf barn och högst oregelbundet i anseende till de svåra förbindelserna, behöfde han icke ta saken alltför allvarsamt, emedan ingen frågade efter den; och med orgelmusiken om söndagen kunde han ställa hur han ville, spela hvad honom behagade.

Emellertid hade uppträdet hos husfrun på ett obehagligt sätt kommit störande in i hans drömlif. Situationen i all sin betydelselöshet hade varit ett upprepande af en annan situation, som djupt ingripit i hans lif och nu genom sin påminnelse gaf full kroppslighet åt det, som skulle ha varit bortdunstadt som ånga. Hela stenkumlet af intryck han kastat öfver liket ramlade och skelettet låg där, hufvudskålen låg där, spräckt af isbillen, och det hjälpte inte söka leka bort det mer, att blanda bort det med drömmarna, att spela bort, läsa bort det. Han hade blifvit väckt och kunde inte somna om.

ÅTTONDE KAPITLET.

Det hade slagit Alrik mest att den främmandes ögon kunde ha samma uttryck, att hennes arm kunde ha samma gest när hon lade handen på hans knä,

och denna jämförelse spände sig som en tråd mellan det förgångna och det närvarande, och allt som låg emellan upphörde att finnas. Allting krympte ihop; manualen på orgeln blef icke mer än en alnsbredd som den var, stämmorna bara två, pipverket rosslade och hostade, spegeln återgaf icke mer än den bondgranna kyrkan med allt dess skräp och liknade på sin höjd attributkammaren på stora operan. Skolan var icke mer befolkad af Läderstrumpan och Spårfinnaren, utan där sutto skorfviga och snoriga fiskarungar; hafsstranden var en soplår, molnen vattenångor, som stodo beskrifna i Berlins naturlära. Allting blef tungt, grått och trist, och besvärjaren, som kunnat blåsa lif i allt detta obetydliga, tråkiga, enformiga, var en organist och skollärare, som skulle svälta till vintern, om han ej fiskade och gräfde i jorden, tog upp sitt tionde och såg om sina ägodelar. Därmed kommo tankarna öfver huru det kunnat vara, om ej han skänkt bort sina pengar åt fadren den gången, om han tagit direktörsexamen, om han stått på sitt eget bästa. Förgäfves sökte han förlika sig med tanken, att det skulle kunna bli bättre, att det skulle kunna glömmas igen, gräfvas ner, dunsta bort i drömform. Drömmarna blefvo tankar, hvassa, skärande, som klippte sönder alla slöjor han ville hänga upp för det förflutna, reflexioner, som syrsatte och upplöste. Hans jämna, lugna lynne förstördes, och ett smygande missnöje med allt sökte sig insteg.

Förändringen märkte han själf, när han nästa lördag skulle upp till herrgården efter postväskan. Som sist stannade han framför lönnarna och tittade. Inte var där några näsor! Fröbaljorna liknade inte alls några näsor; det var endast barnungar, som kunnat hitta på det; och det hade han inbillat sig! Han kom fram till byggnaden. Inte var det något slott, ännu mindre något trollslott. Hvad var troll-

slott för slag? Där troll bodde! Men det fanns ju inga troll, eljest skulle de stått beskrifna i Berlins naturlära! Han blef införd af betjänten i riddarsalen, där inga riddare funnos, och medan han väntade, kommo alla löjtnantens yttranden fram för honom, hvilka han beundrat som högst visa. Inte voro människorna större på sextonhundratalet än på sjuttonhundra. Där hängde den lilla tjocka Carl den tionde och där den lilla pojkfiguren Carl den elfte. Och håret, det var ju tagel och löshår; mustaschen var ju bara en smal tandborste. Inte voro alla dessa krigare hjältar därför att de buro järnvästar! Det var tidens uniform, och dessa krigare skulle nu hetat indelta kaptener och majorer med postkontor i bakgrunden. Möblerna blefvo kanske inte mindre, men rummen mycket större; så det kanske var en synvilla. Och det andra sen! Inte voro Arvid Bernhard Horn, Carl von Linné, Jonas Alströmer, som han läst om i Fryxell, inte voro de mindre andar än Axel Oxenstjerna, Königsmarck, och Olof Rudbeck, som var fnoskig.

Fröken kom in och slog sig ner att språka. Herr Lundstedt anmärkte genast för sig själf, att hon liknade en af de där damerna på Tyska Prästgatan, som han trott vara borgarfruar, men som han nu först erinrade sig, att herr Lindbom förklarat vara skökor. Hvarför han icke förr erinrat det, visste han ej; kanske därför att han icke velat minnas det. Fröken frågade först hur pastorn mådde. Och då herr Lundstedt sagt sig tro väl, så började fröken tala illa om honom, förfärligt; och till sin skam märkte herr Lundstedt, att detta icke gjorde på honom något obehagligt intryck. Därpå frågade hon, om herr Lundstedt hade det bra, om han var nöjd, om han älskade att göra musik. Till ersättning frågade herr Lundstedt huruledes löjtnanten befann sig och om herrskapet skulle komma

ut i sommar, något som han egentligen icke brydde sig om. Nu kom en störtsjö upplysningar om, att löjtnanten var en gammal elak fanjunkare, som förstörde gården och drack ur vinerna, att herrskapet voro ruinerade, att fröken hvilken dag som helst kunde stå på bar backe, och att hon kunde laga utmärkt mat, förstod landthushållning och älskade små barn.

När herr Lundstedt lyckats utfå postväskan och med densamma vandrade öfver mon, var han mycket tankfull och nertryckt, men det fanns en ljusglimt. Visserligen sörjde han öfver att han icke kunde leka mer, men den tryckande känslan af skuld öfver ett brott, han deltagit i, var något minskad sedan han hört att andra också hade sina fläckar. Allihop, löjtnanten, fröken, herrskapet, pastorn ägde sina hemliga vrår, där de gömde lik, myllade ner dem med ord, gömde dem under blomsterkransar, band, granna påskrifter, som de ruttna liken under grafkullarna, hvilka planterades, vattnades och klipptes hvar söndag. Det skulle sålunda verkligen vara sant det som sades hvarje gudstjänst, att vi äro alla syndare, i synd födda och jämväl syndat i alla våra lefnadsdagar? Det vore sålunda icke något skönt, något godt i lifvet, utan allt vore sken, hvitlimning, påstrykning! Men om så vore, hvarför skreko då människorna emot, när någon ville tro Guds egna ord, att det icke fanns en ren, att det icke fanns något kärnfriskt, något sundt? Trodde de icke sina egna ord när de läste syndabekännelsen, eller läto prästen stå där förskansad innanför altarringen och säga det på deras vägnar, medan de lågo tysta på sina ansikten och kanske logo öfver, att de narrat honom säga det, som de aldrig ville erkänna. Kanske det också var ett sätt att leka, ett sätt att dölja. Och vore det icke det, hvarför steg icke han fram, hon fram för Guds altare, och med öppen panna sade

högt, utan att le, jag har stulit tre lod silfver, jag har ljugit mig fri från två års straffarbete, jag har haft olofligt umgänge, jag har förfalskat socknens räkenskaper, i stället för att låta präststackaren stå och säga: jag fattig syndig människa? Om nu prästen i stället sade: du Anders i Norrö, du Karin på Aspskär, du har gjort det och det, då skulle de bli onda och säga att han ljög, om det också var sant hvad han sade.

Det fick nu vara hur det ville med de andra, han bar sin skuld, hade kommit till medvetande om den, och ville bli fri från den. Han ville gå direkt till pastorn och säga honom hur allt gått till, få hårda ord, ta sitt straff och bli lugn efteråt.

Han gick vägen framåt och omkring viken. Aftonsolen sken in emellan träden och målade björkarnas näfver rosenröd, tallarnas flarn eldröd, så att hagen stod som en brasa. När han kom till ledet, stannade han tvekande vid den tafla, som inramades mellan syrenhäckarna på ömse sidor om brunnen. Under gårdslinden, som sjöng alltigenom af bin och humlor, satt pastorn och rökte en porslinspipa med en målad hjort på hufvudet. Den gamles ansikte var grått under det stora hvita håret, så hvitt som floxens blommor, där växte på rundelen. Han pustade röken betänksamt ut, och den steg rätt upp i den vindlösa luften. Bredvid stod prostinnan och strök prästkragar på en strykbräda öfver en stolskarm och hundkojans tak.

Herr Lundstedt gick fram med väskan, lämnade den ifrån sig, och hälsade ett god afton.

Pastorn öppnade väskan med sin egen nyckel, tog upp kungörelser och tillkännagifvanden, Väktaren och Stiftstidningen. Bröt bref och talade slutligen:

— Nu är undantagsmannen i Svartnäs kaputt; är väl arsenik som vanligt. Och Malins unge, som

var bortsatt hos Storvikarn, likaledes. Har Lundstedt sett en så'n församling?

Därpå svarade prostinnan, i det hon spottade på strykjärnet:

— Uh, hvad ä de att tala pöu, hemma hos öss i Sköune dog alltin de gamla i märgelgröufven.

— Ja, hvad ska man göra åt det! Men ni lär också ha left röfvare ute på kobben, Lundstedt. Det gick fasliga historier om er en lång tid, hva?

Herr Lundstedt vardt dödsblek och svettades i armhålorna.

— Förlåt, herr pastor, men kan jag få lof att tala ett ord enskildt! — sväfvade han fram på målet.

Pastorn, som trodde det var någon penningangelägenhet, bad skolläraren komma med in på expeditionen.

— Nåå — tog han upp när Lundstedt dröjde; — hvad är det om?

— Herr pastor; pastorn vet allt!

— Hvad för slag?

— Det som händt — därute.

— Nej, inte vet jag något; jag har bara hört lite skvaller, och för resten är det öfver tio år sen. Var Lundstedt med och gjorde slut på gumman?

— Jag var med, men jag gjorde det inte.

— Ja, ni lär ha lefvat — huller om buller! Jag vill inte veta något, och kan inte göra något åt det. Skaffa sig frid med sitt samvete bara, och tacka Gud ni kom ifrån det för så godt köp.

— Ja, men se det är just friden jag inte kan få! Inte för aldrig det!

— Å, Lundstedt vet ju, att Frälsaren har lidit och dött för våra synder, så då kan han väl ha frid, om han nämligen inte ärnar gå stad och göra om det!

— Ja, men detta kan han aldrig förlåta!

— Kan h a n inte? Han kan allt! Och när han

kunde förlåta röfvaren på korset! — Se så, gå nu inte och grubbla, utan var en man. — Kom och drick en toddy med mig nu!

— Hör nu, Lundstedt — menade pastorn när toddyn var drucken — kvälln är vacker och jag har ett bref till fyrmästarn; skulle han inte vilja ta min eka och ro ut till honom?

Jo, det ville Lundstedt gärna, isynnerhet som han kände sig stå i stor tacksamhetsskuld hos honom, som förlossat hans själ, och han bugade sig för prostinnan, lyfte mössan och gick ner till båten.

Solen hade gått ner och fjärden låg blank som poleradt järn; fyren var tänd och lade ut en svag ljusmatta intill bryggan, en hel mil lång. Det var så tyst, att roddaren endast hörde sina årtag och kunde tänka ostördt öfver det passerade.

»Allt var förlåtet, endast han trodde.» Så enkelt, så vackert, hvilken skön religion! Icke underligt att den ansågs vara den högsta af alla kända! Röfvare och banditer skulle in i paradiset, men de oförvitliga, laglydiga, trogna skulle åt helvetet!

Bara man trodde! Men herr Lundstedt hade svårt att tro det, efter som den borgerliga lagen straffade röfvare och banditer, och belönade de redlige och flitige! Han hade svårt att tro det, men han måste tro det, eljest fick han aldrig frid, och frid måste han ha.

Tro det! Var det så omöjligt! Om han icke kunde tro det i dag, så kunde han tro det om en månad! Kunde han icke tro det, han som kunnat tro allt hvad han velat förut! Att rågskylarna voro soldater, att telegraftrådar voro fiolsträngar, orgeln en stalaktitgrotta, en okänd flicka hans hustru närapå! Han som inbillat sig att han ägt juvelringar, som lågo kvar i guldsme'ns fönster, att fröken på herrgården hade sex korkskrufvar i hufvet, att Jon i Espö hette Räfsvansen! Hade han trott det? Han hade

trott, att han trott det, önskat det så lifligt för att slippa tro något annat obehagligt, som skett en gång, lekt att det var så. Hvarför kunde han då inte tro att Gud förlåtit honom, när pastorn sagt det och det stod i bibeln, och han önskade tro det, måste tro det för att få frid!

Detta kunde han inte leka ihop, för det fanns ingenting att ta på, ingenting att göra af. Det var bara att tänka på, grubbla öfver, sitta och upprepa för sig. Nej, det skulle komma något nytt, verkligt emellan, en massa påtagligt emellan och lägga sig öfver det andra och så skulle han få igen gåfvan att leka, och kunde han bara leka, så skulle han snart vara lycklig igen.

Under dessa funderingar hade skolläraren kommit midt på fjärden. Han höll med årorna medan han torkade svetten ur pannan, och när det blef tyst hörde han en flickröst sjunga från fyren. Genom luftförtunningen och afståndet kommo tonerna icke rena fram, men stämde likafullt ungefär, så att, när de nådde örat, de klingade sväfvande, obestämdt som eolsharpan.

Herr Alrik lyssnade, och undrade hur han med båten måtte ta sig ut från fyren, där sångerskan stod, och så kom han tillbaks i sin båt och undrade hur hon såg ut som sjöng, hvem det var som sjöng, hur gammal hon var, om hon hade snörlif, om hennes händer voro hvita, hvad hon hette.

Vid denna sista tanke drog ett bredt löje för första gången sedan åtta dagar öfver hans ansikte och han utsade i tankarna namnet: Angelika.

Det var Angelika, ganska visst, som satt fången ute i tornet och tände nödeld, och han var Alrik, medregenten till Erik, som kom på härnadståg för att befria henne, och i bröstfickan hade han lejdbrefvet, som innehöll benådningsdomen, eller påfvens dispensbref, som tillät medregenter att gifta sig med

fångna prinsessor, och för att ge sin ankomst tillkänna och visa sig som en riddare, reste han sig och med sin bariton sjöng han som han hört Günther så många gånger, men med ackompanjemang på öskaret: »Du bör ej fruktan bära, kom följ mig till mitt slott!»

Fyren blinkade illmarigt, men Alrik såg ännu icke sångerskan, hvilken dock strax svarade när förförelsearian hade grånat ut mellan kobbarna. Och som ett brefsvar klingade igen: »Och hafvets unga tärna, hon gick en kväll så varm.»

Herr Alrik åhörde den stående och med mössan i handen såsom när man hör folksången, och under det han hörde, började det att leka för honom; den hvita fyren, smal upptill och vidgande sig mot grunden som en kjol, blef sjöjungfrun med eldögat; hafvets unga tärna, som sjöng honom till sig, blef långa Majken på Bernhardsberg, som blinkade oskickligt... nej, det fick inte vara hon! Nej, det skulle vara hafvets tärna, det var mycket vackrare och han ville älska henne, famna henne, men på afstånd, utan att se henne, utan att hon såg honom, i sång, i harmoni under sommarnattens rosenfärgade täcke med gula bårder, och för att åstadkomma omfamning tog herr Alrik upp första takterna i duetten. »Hör hur stilla vinden susar.» När han gifvit an ton och lyssnat, hörde han flickans röst sjunga sången, och nu intonerade han i andra stämman, och de lindade tonerna om hvarandra, som när man flätar favörer; de kysstes i luften, de famnades på vattnet, och när de sista orden: »sång och kärlek gå från himmel, gå till jord», klingat ut, såg han de två sluttonerna som ett par rosenröda dufvor munnas, och i detsamma föll från zenit en stjärna, målande sig som ett nottecken med sin långa svans, som om den flugit ur sångerskans mun till hans möte och han gapade för att fatta den mellan sina

läppar, men båten krängde med detsamma, så att han satte sig ner på botten. Och nu tog han fatt i årorna, stack ut bladen som ett par vingar och så flög han öfver till fyrskäret, där han mycket riktigt träffade fyrmästarens dotter, med hvilken han redan sjungit duett, och till henne öfverlämnade han brefvet, emedan fadern var ute på sjön, och han öfverlämnade brefvet i två långa timmar, som voro alldeles för korta, men tillräckligt långa ändå för att ute på farstukvisten dricka kaffe med sångerskans moder, och under samtal om stora operan och Jakobs orgel vinna insteg i ett välbevakadt hjärta och för den fångna jungfrun visa vägen ut till det fria.

NIONDE KAPITLET.

Herr Alrik har fått frid och återfunnit lekens gåfva, men nu leker han den käraste leken med verkliga leksaker, och hvarje dag som går lägger en ny sten på kumlet, där liket ligger, och det skall aldrig stå upp mer sedan han fick det lilla Blekansiktet i huset.

Han har nu grafvat jorden och plantat i solskenet, satt garn och vittjat i regnväder, så att han är kopparbrun i ansiktet och älskar kalla sig den Röde Mannen. På tröskeln till sin wigwam röker han sin kalumet och tackar den Store Anden, som gaf honom den Hvita Bisamråttan; men när den Hvita Bisamråttan har lynne, säger hon att lyckan icke är i fullmåne då Medicinmannen med porslinspipan under prästgårdslinden icke vill äta ur samma fat; men då talar den Röde Mannen visdomsord om ett kid, som skall födas och bli en Stor Medicinman, som en gång skall sitta under pastorslinden när en

annan Bisamråtta skall stryka hans prästkragar, och då skall fredspipan tändas och kanske den Gamle, som nu fiskar i de stora vattnen, skall hänga sina nötta mockasiner på pastorns gärdesgård och äta pemmikan hos den unge Mohikanen. Och för öfrigt, det var i alla fall pastorn, som gaf Den Röde Mannen frid när han lärde honom känna hvite Krist.

Och när han talat och Blekansiktet vill svara, ber han henne sjunga i stället; och när han narrat henne sjunga och han mot sin vilja hör att det är falskt, säger han sig att det är mixolydisk tonart hon sjunger i, och han tror till och med att hon har funnit de felande halftonerna mellan e och f och h och c, ty hon är nu den märkvärdigaste af stammens döttrar, utom att hon är den skönaste och godaste, ty hon har lärt honom trolla igen, när han förlorat gåfvorna, och nu kan han när som helst vandla salt torsk till stekgädda, härsket flott till bordsmör; han kan ta fikon på sina tistlar och druf-vor på törnena; ur sin hatt plockar han allt hvad han vill, utom olyckor, och han kan svälja förödmjukelser som stora kavalleristsablar, äta eld från själfva helvetet om det så skulle vara och sedan nysta ur sig de grannaste sidenband, som han väfver rödlakan och gyllenduk af. Den kan trolla!

Och nu har den gamle Bäfvern gått till sällare jaktmarker och tagit hemligheten med sig djupt ner under den röda pipleran, som ligger öster om solen och väster om månen.

*

Så ungefär, fast inte så utblommeradt, brukade den trolske klockaren på Rånö berätta sin historia när en lustkutter förirrade sig ut i hans aflägsna vatten, och han hade fått ett par supar för att visa ut abborrgrunden. Hur mycket som var sant visste

man aldrig, ty han ljög hvartenda ord han talade, och hur han hade det i ensamheten och fattigdomen fick man inte reda på, ty det visade han aldrig. Grannarna påstodo, att han aldrig gått på Musikaliska akademien, aldrig känt far och mor, och aldrig varit gift. Men det kunde vara lögn det också, ty det var ena rackare att ljuga där på kanten! Och de var dorska och egna därute i hafsbandet; där sågo de stora sjöormen och trodde på råt, kom sällan åt kyrkan och lade slantar under stenar, förgjorde bössor och kunde otyg. Men den värste trollaren var ändå klockaren på Rånö.

MIN SOMMARPRÄST.

När jag kommer ut om våren till sommarnöjet, är jag den förste. Den lilla badorten är öde, luckor äro stängda, verandor täckta. Träden äro halflöfvade, rabatterna ogräfda, och i hål och vrår ligger litet smutsig snö kvar. Men så går jag ner till gästgifvargården efter middagen och finner min sommarpräst. Sådan jag fann honom där för tolf år sen finner jag honom än, sittande vid sitt punschglas i kakelugnsvrån, läsande sina tidningar, strykande huskatten och småspråkande vid värdinnan.

Han är några och trettio år och ser ännu ut som en lång, mager student. Men nu på våren är han magrare, förefaller det, än i fjor, hyn gråare, ögonen slocknade och rösten tunnare af brist på talöfning.

När han blir varse mig, får han först en underlig glans i ögonen, som om han hade förtalat mig hela vintern och hade ondt samvete, denna egendomliga glans kanske uppkommen af en hornhinnans spänning, då pupillen skall vidgas för att kanske läsa i den andras ögon hvad den tänker. Jag vet, att han hatar min verksamhet, men i denna stund är han en människa i ensamheten, och jag ser att jag, som kommer utifrån världen, där det lefver, också kommer till honom såsom vårens bebådare, den första badgästen, hvilken snart skall följas af andra. Och när vi öfvertygat oss om, att inga fientligheter skola utbryta, sätta vi oss till bords. Första halftimmen

talar han med en entonig, skrällande röst utan halftoner, utan nyanser, och jag har svårt att återkonstruera i honom en bildad man. Hans talorgan har på åtta månader anpassat sig till lotsars och fiskares, hans hjärna har tryckt ner sig till att bli förstådd af enklare tankemekanismer, hans ordförråd har förlorat mellanfärgerna, öfvergångstermerna, och upptagit de enkla, stundom vulgära glosorna.

Han är misstänksam som den ensamme, och han tittar ideligen efter om jag menar hvad jag säger, ty jag afpassar mig af omedveten sympati, jag spelar på stycken, som behaga honom, utan att lämna något ifrån mig, jag drar upp hans utgångna urverk; och småningom hör jag honom knäppa i den gamla goda gången.

Han vill gärna lyss till nytt från mig, men njutningen att få tala själf öfverväldigar honom, behofvet att visa sig vara en jämnbördig griper honom, och han går på de högsta frågorna.

Efter en timme är hans röst något beslöjad, men börjar redan låta finare; han söker icke längre så pinsamt efter ord, hans ansikte, nyss så dödt, så färglöst som fallet löf, lyses upp, och han berusar sig af tal.

Vi undersöka Kierkegaard, lidandets skald, och han svämmar öfver i frosseriet på sina lidanden, som han utan att bikta sig får ge luft.

Men vi ha läst Kierkegaard på hvar sitt sätt, jag som psykolog och han som kristen. Antingen han icke förstår mig, eller icke lyss på mig, nog af, han har hört att det ger återljud i min resonansbotten och han blir vältalig; talar och talar, så att jag tycker det är synd afbryta en lycklig människas utsväfning; men han vill kränga öfver åt kristussidan och jag stretar emot. Han går på och jag låter honom hållas.

Det drar väl en timme och han behandlar

mig som adepten, kastar mässkjortan öfver mig, tar eden af mig, hör ej på mina protester, primsignar mig, vädjar slutligen till mitt bifall emot kristushatarna.

Då ler jag för att väcka honom, men han ser ej mitt leende, och han går vidare, djupare, kommer in i exegetiken, och åker fast i tjockaste teologien; stannar och ser på mig, för att höra mitt bifall.

— Men käre bror — afslutar jag — det är väl ingen hemlighet för dig, att jag icke delar en enda af dessa dina meningar!

Han ser på mig, synes erinra sig något, ler, och vi tala om något annat.

Nu är det min tur att tala! Lamporna tändas i salen och ny punsch är inne. Jag talar om den tid vi lefva i såsom en sofvandets tid, fortsättande ett sofvande, som började med århundradets ingång, då mänskligheten tröttnat på att vaka; flätar in upplysningar om Darwins upptäckter och Schopenhauers och Hartmanns genomskådningar, ställer in kristendomen i sitt sammanhang i världshistorien, ger kött åt teologiens kroppslösa skuggor, förklarar det som han ville ha oförklarligt, utan att väcka honom med den ökända rationalismens populärresonemanger, nämner hvarken Strauss eller Renan, improviserar en världsåskådning i diktens lagom dimmiga bilder. Jag ser hans halfva ansikte som en hvit fläck i lampskenet, fallande snedt ofvanifrån, och hans ögon brinna, lysa genom tobaksröken; jag tror att jag har honom med mig ett godt stycke, längre än han hade mig nyss; jag har magnetiserat honom genom att sätta hans hjärna i mina rörelser, jag känner en stund talarens rus, då han kan röra, leda sina åhörare; jag har tagit honom ur hans mysticism med min oklarhet, då jag visste att hvarje införande af frågorna på det klara skulle väcka ekon i hans apologetiska minnen; men jag tröttnar. Kan icke

längre undvika att törna på en af hans dosor, i hvilka apologetiken förvaras, det vill säga, en samling motbevis mot alla förutsedda invändningar mot kristendomen. Mycket rätt: jag rör oförvarandes vid fjädern, locket öppnas, min makt är slut. Nu ler han och säger:

— Det är väl ingen hemlighet för dig, att jag är absolut motståndare till alla dina meningar.

Hvarpå vi gapskratta! Men ingen dispyt kommer till stånd, inga resonemang, ty i samma ögonblick vi skulle söka gifva och taga skäl vore allt samtal omöjligt. Vi ha helt enkelt suttit och sökt magnetisera hvarandra, berusat oss själfva och njutit, den ena af den andras rus han framkallat, och vi ha träffats för att njuta af hvarandras sällskap. Vi äro fiender, men vi äro icke ovänner, och vi träffas igen hvarje dag, lekande samma tankelekar, aldrig sårande hvarann, aldrig törnande. Vi välja de sirligaste ord, de längsta omskrifningar, de lenaste uttryck. Det är som ett slags själarnas coitus. Men när badgästerna anlända, lyfter jag och reser ut i skären.

När jag efter tre veckor kommer igen in till badorten och träder in i hotellets stora sal, sitter min vän pastorn vid table d'hoten omgifven af stadsherrar och damer.

Han är nyrakad, nyklippt, har en ren hvit halsduk, fint borstade svarta kläder. Hans ansikte är öppet, det tryckta, trista är borta, ögonen glänsa, men han har ännu en stående gest med tungan och läpparna, som om han undertryckte ett beständigt leende.

När han får se mig, visar han stor obeslutsamhet; men han reser sig, hälsar och frågar hur jag mår; alltjämt med detta illmariga löje, som kommer och går. Därpå hviskar han mig, liksom fölle han in i den gamle studentens, alltså skråbroderns roll, att

hans brännvinsbutelj står i skrubben i mellanrummet och är märkt med P., ty det serveras intet brännvin på hotellet.

Jag sätter mig på afstånd att spisa och betrakta honom. När han nu talar vid dessa människor, har hans ansikte andra uttryck än då han talade vid mig; och det ändrar sig alltefter den talande. I allmänhet ser han strängt allvarlig ut, afvisande alla förtroenden, på vakt att icke glömma sig. Men när han vänder sig till fruntimmerna kan han icke dölja sig. Han myser och ser älskvärdt nedlåtande ut som en äldre mot ett barn, underlägsen och smickrad som en ogift man mot en kvinna, och ärbar, oåtkomlig, kysk som en Herrans tjänare.

När de slutat reser han sig och kommer fram till mig. Hans ansikte bär ännu reflexer från dem han talat vid och är uppvärmdt af utstrålningen från fruntimmerna. Enslingens misstänksamhet är borta; hans själ har gymnasticerat sig på andras; umgängeskretsen har borttagit fruktan, afsatt tankefrön, riktat erfarenheten, ökat minnena, och han är djärf nästan nedlåtande mot sin förre kamrat i öknen. Men han vill icke sitta till bords med kättaren och tala om tidens frågor, ty nu finns det vittnen, och han har för öfrigt så många andra att tala med, om också ingen förstår honom så väl som den otrogne.

När han går, säger han, att han vill komma ut en hel dag och hälsa på mig.

— Här är för mycket folk om sommaren — menar han — och för litet om vintern. Nu skall man gå klädd och vara kavaljer, och... ja, du har det godt, du!

En vacker eftermiddag i slutet af juni ser jag en svart figur komma gående nere i ängen. Det är pastorn. Uppkommen till stugan kastar han af sig den svarta hatten, drar ett långt andetag, och

tittar sig omkring på landskapet, som om han såg efter om där var plats nog, eller om några människor kunna se honom. På min kammare får han sikte på en blå kavaj, hvilken han utbyter mot sin svarta rock, tar en halmhatt, en rotpipa, en käpp; och efter ett glas punsch vill han gå ut i skogen.

Utkommen i ängen sticker han händerna i kavajfickorna och tycker det är nytt och roligt; kesar som en kalf, flöjer öfver gär'sgårdar. Det är en annan människa och rocken gör väl litet till munken.

I dag tala vi inte om frågorna, utan gå ner till hafsstranden, bada, simma ut i fjärden. Därpå promenera vi i sjökanten och kasta smörgås; rulla stenblock ner i vattnet; jaga upp skrakungar, klättra upp i holkar och leta rötägg. Och så ge vi oss in i djupa granskogen. Här är han som hemma hos sig; hojar och sjunger; dödar huggormar med sin påk, lockar fåglarna att svara, narrar den flyende haren att sitta; känner älgspår, och vill bestämdt gå fram och retas med tjuren. Därpå storma vi ett berg, brant som en mur, och komna upp på platån, där endast några martallar blifvit lämnade, se vi hafvet under oss med sina tusen kobbar och skär. Här lyfter han hatten och torkar svetten ur pannan:

— Ja, men det är skönt att få vara människa en stund — säger han med ett förfärligt smärtsamt drag i ansiktet och en suck.

Det att jag icke svarar, icke beklagar, icke inbjuder till deltagande eller förtroende, fastän jag vet allt, hela den pinohistoria, som ligger bakom denne mannens nutid, utgör retelsen i umgänget. Han vet att jag vet, men i samma stund jag sade, att jag visste, skulle han gå. Och han säger ingenting själf, men njuter af att antyda, att snudda vid faran, som ligger i att röja sin hemlighet för en fiende; ty vi äro fiender. Det veta vi båda.

Och jag känner på mig, att om han här i ett

svagt ögonblick skulle öppna sitt bröst och visa det rysliga kräftsåret, skulle jag fly honom. Behaget att gissa honom vore slut; och han skulle sedan hata mig, då jag hade hans lif i min hand.

Men vi säga ingenting, vi bara prata så ofta vi ha ett ögonblick, prata om jakt och fiske, segla och ro.

Det har kvällats och vi måste hem till aftonvarden. När vi nalkas stugorna, sjunger han inte längre, och vid bordet är han instängd; gycklar svagt inför frun i huset öfver att han har min rock; säger nej för supen, men tar den.

Vi gå ut på farstukvisten att sitta och prata, men han blir orolig, ty han är ej säker på, att andra skola vara så tysta som jag.

Och när han får fatt i en pilbåge, springer han ut på backen och börjar skjutöfningar öfver matboddtaket. Så ifrigt, så ihållande, barhufvad och springande sig andfådd, att jag ej vet om han koketterar eller är rädd att bli indragen i farliga konversationer. Han håller på med pilbågen en hel timme, och påkallar vår uppmärksamhet, när han gjort en riktigt vacker lyra.

Han får en säng på kammaren och ligger kvar öfver natten.

Följande morgon kommer han i sin långa svarta rock till kaffebordet, högtidlig, sträng, såsom om han ångrade sina gårdagshandlingar.

När jag anordnar om båt för honom, hör han mig titulera fiskargumman fru, hvilket ger honom anledning att afsides säga:

— Du skall inte kalla madammerna fru; du förstör folket.

Hvarpå jag:

— Äro icke alla människor lika?

— Jo, inför... — (han tvekar om ordet) — Gud, men icke inför människor. Det borde du veta!

Det var en tillrättavisning inlindad i en artighet, som förekom vidare behandling af ämnet.

Vi skildes vid stranden, kallt, artigt, såsom nöjda med att skiljas.

Hans båt var lastad med hundra tomma buteljer, bland hvilka han skulle sitta.

— Lägg något öfver buteljerna! — befallde han flickan som skulle ro.

Hon tog sin kofta och skylde flärden, medan pastorn tog en min af höghet såsom innehafvare af de eviga sanningarna och ett boställe.

PASTORNS ÄLG.

Pastor Norström hade mycket små intäkter, dels därför att hans hjord var fattig, dels därför att upplysningen uppifrån började pyra sig ner, och vantron nerifrån, läsarna, bjöd en svår konkurrens med brödkyrkan.

Han hade ett par kor, några tunnland hvete och råg, skog och fiske så mycket han ville, men som han inte hade mer än en piga, fick han plöja själf, fiska själf och fara med sumpen själf.

I skogen fick han ta ved och plocka blåbär till husbehof, och jakträtt hade han också, men som han var utan hund, gingo de vilda djuren ganska trygga där. Detta hade gjort prästgårdsskogen till en omtyckt häckplats för traktens älgar, som brukade fortplanta sig uppe i en mosse. Och af nöden hade pastorn förstått göra sig, om icke en dygd så åtminstone en liten sportel. Han hade i många år knipit sig en älg, flera blef det aldrig, och när köttet kom tillsammans med hud, horn och klöfvar, så blef det i alla fall en åttio riksdaler, allt som allt, utom bloden och räntan, som räckte ända till tjugondagen. Men det var en osäker inkomst och kunde så lätt slå fel, ty ett enda skott afgjorde, om årets köttgryta skulle på elden eller om den bara finge koka spiggolja, som i sådana fall blef den extra bevillningen. Det var därför icke utan oro man i prästgården såg den elfte augusti nalkas.

Redan i juli tog man af skällorna på korna,

som gingo i skogen, och den första augusti fick inte pigan ropa ihop kräken. Och så anordnade pastorn saltsleken, högg aspruskor och satte i korsvägar. Sista söndan i juli gaf han från predikstolen en lindrig varning mot bullrande besök i sin skog, och sedan gjorde han polisvakt själf efter smultrongummor och blåbärspojkar.

Men »kampen om älgen» var icke så lätt vunnen, och om han också haft älgstånd på skogen hela sommarn, och sett kalfvarna gå där bland sina egna kreatur, så han vant sig vid dem som om de redan stodo i hans lagård eller legat i hans gryta, så kunde det mycket väl hända, att när den stora dagen kom, några företagsamma skärkarlar helt enkelt motade in högdjuren på sin mark, eller dref dem i sjön, och sedan voro de hvar mans goda pris på kobbarna.

Sista året hade pastorn haft lyckoskott. Älgarna hade kommit, och de hade varit mycket orädda, för att vintern varit svår. De hade till och med gått in i gärdet och nafsat på vårrågen, men det hade bara gladt den gamles jägarhjärta:

— Äter ni mitt bröd, så äter jag ert kött — sade han åt sin gumma, som tyckte det var synd om gudslånet.

Den elfte augusti föll in, och pastorn invigde den soliga dagen med att ladda muskedundern med sitt engelska krut och lägga in ett lod.

Gumman tog köksknifven under förklädet och ämbaret i hand, och så gick man till skogs. Nu var det blifven sed, att frun och pastorn skildes vid stättan, och så ringade de djuren, hvilkas gång var känd som harens, och när frun fick upp, ropade hon ho-hå, ho-hå, och opp-opp-opp-opp!

Det hade varit regn i flera veckor, så att älgen stått ini moraset på storskogen; men nu hade vädret vackrat, och det sken som gröna eldar ini björk-

hagen. Pastorn gick in i hasseldroget, som var blött och valkigt, så att hjulspåren sköto ryggar hvassa som järnvägsskenor och han skulle just till att titta om knallhatten blifvit våt af droppet från buskarna, då han hörde hur det knakade ini snåren. Öronen lade sig bakut på pastorn, och ögonen stodo som tennknappar när han på tå sökte göra sig lätt, och han tycktes lyfta sig med att höja axlarna, som om han ville flyga, när han smög in i småskogen.

Och där stod han ansikte mot ansikte med älgtjuren själf, som sträckte sin hals upp i grenverket på en asp, och med sin långa öfverläpp fnallade åt sig de darrande löfven.

— Pang! — small muskedundern; — lodet gick igenom ryggraden, just där det skulle in, och kolossen sjönk, som om man tagit ur järnen ur ett skelett, och så var det förbi.

Det var pastorns vanliga, att knäcka af ryggen. Vågadt var skottet, men när det tog, var det säkert som en slakt, ty att sätta in kulan annorstädes menade han bara var narri, efter som djuret kunde löpa milar med blyet i kroppen.

Jägarn måtte ha tyckt i alla fall, att det gått litet för häftigt, och att skottet icke erbjöd några ämnen till årets jaktkrönika, ty han såg rätt snopen ut medan offret slog sina sparkar i dödsrycket; men när allt var lugnt, satte han till att ropa på gumman. Men när han inte får svar genast, och han fruktar att köttet skall förfaras, om inte bloden går af, tar han upp sin fickknif och karfvar af halspulsådern, som han sedan nyper om, efter att ha sett hur blodet sprutade. Och så hojar han igen; och så måste han släppa på ådern igen, som krullar sig som en mask ini såret, för att se att inte blodet lefrat sig.

Så kommer då frun ändtligen med knifven och ämbaret:

— Sicken en du! — säger pastorn med låtsad likgiltighet.

— Själfva pesen, tror jag! Och så snar du var sen!

— Och såg du på de andra då?

— Å jestandes, de kom som själfva dragonerna på gärdet, men de gick till sjöss, så nu är all afund försvunnen.

Och så tar frun till knifven; och ämbaret fylls med rödaste blod, som skummar som mjöd, medan pastorn med uppkaflade armar bökar inne i halsen på det rykande djuret, som senare foras hem af lejfolk och föranleder en mängd kaffehalfvor och ett kalasande på njurar och kojor, lefver och lungor, som vara i åtta dagar.

Det var sista året det gick så.

Nu sitter pastorn på förstukvisten den tionde augusti och kratsar sin bössa, medan prästfrun plockar spritärter i täppan.

Då knarrar det på sandgången och barons skogvaktare från Stora Sätra kommer uppmarscherande och gör halt, med mössan i ena handen och kopplet till tre stöfvare i den andra.

— God dag, Eklund, hvad står nu på? — hälsar pastor Norström.

— Jo, herr pastor, baron hälsar och frågar, om hans kunglig höghet kan få komma på skogen som i morgon efter älgarna, för barons stånd har gett sig af i natt som var, och prinsen ligger med sin ångbåt vid Dalarö och väntar på jakten, som de bjudit honom på.

Pastorn ref sig i hufvet, men prästfrun, som åhört anbudet, svarade:

— Inte går det an att säga nej, du Erik, och därför är det så godt du säger ja med detsamma.

— Ja, det är väl så godt det! — mente pastorn, och därmed var saken afgjord i hufvudpunkten.

– Men säg nu, Eklund, kan inte jag få vara med också! Ju flera man, dess bättre lycka — sträfvade pastorn emot, i det längsta hållande tag i sin köttgryta.

— Jo, nog går det, men det ska jag säga pastorn, för jag känner till det, att kommer han med, så är det likafullt baron som ställer upp skyttarna, och när prinsen ska göra skottet, då blir de andra liksom drefvet, och det kan ju inte vara till något hugn.

— Nej, det tycker jag med, och inte vill jag vara med bland bommarna, när det ska stå i bladet sen!

— Nå men säg, Eklund — tog nu prästfrun i — det brukar väl inte gå af, sånt där, utan att det vankas något, för se det är höstköttet det gäller för oss, och kan han låta baron förstå något sådant, så det blir en liten gratifikation törhända.

— Tyst du! — afböjde pastorn.

— Ja, si, frun, det vet jag säkert, att inte behöfver pastorn göra något för inte, för det har man sett, att gentilt folk inte tar emot utan att ge igen, och minns jag rätt, så fick länsman i fjor en guldklocka med pitschafter, som såg ut att vara värd sina tusen kronor!

Tusen kronor, surrade det i öronen på pastorn när han efter skogvaktarens afgång gick tankfull in i sin kammare och hängde bössan på väggen; tusen kronor, hviskade det i prästfruns öron när hon gick in i köket och satte på spritärterna! Och så började den gyllene drömmen växa och skifta hamn, och inbillningarna axlade stora måsvingar och stego upp i rymderna, där det hängde guld och ära.

Och vid middagsbordet, när pastorn tagit tre supar, hade guldklockan förvandlats till ett regalt pastorat.

— Ja, ser du, Carolina, Herrans vägar känner ingen — förkunnade pastor Norström, som just icke

kunde sägas missbruka Herrans namn; — och det som var nedertrampadt kan rasande lätt blifva upphöjdt; och hvad mina gåfvor beträffar, så hvem vet, kanske det bara fattas förståelsen! Hm!

— Uppriktigt taladt, så vet jag inte hvarför inte du, Erik, skulle kunna sköta hundra tunnland jord lika bra som någon annan af de där läsarna, som aldrig tagit en plog, utan bara gått på möten...

— Jaja, det är en annan synpunkt det, Carolina — afbröt pastorn, som tyckte mera om förtäckta ordalag. — Det är en annan synpunkt det!

Emellertid randades den stora dagen, som motsågs med stort deltagande af alla prästöns invånare, och vid elfvatiden signalerades den kungliga ångaren ute i fjärden. Pastor Norström hade gjort toalett och tagit paradrocken på sig samt gick ner till bryggan att mottaga gästerna. Men kommen ner till stranden såg han skolläraren i spetsen för läsarna, som hade något nys om, att hofvet skulle vara fromt på visst sätt, och som därför gjort sig klara att uppvakta med något Carabia af stiftelsens allra bästa.

Men ångaren tog inte i land, utan lade sig för ankar ute på grynnan, och strax därpå stack en båt ut med sex matroser, som höllo rakt ner på den svartklädde prästmannen, hvilken de saluterade med årorna. Och en adjutant i flottans uniform hoppade i land, hälsade artigt och inbjöd pastorn att deltaga i frukosten ombord, hvilken skulle föregå jakten, hvilken ej skulle öppnas före klockan fyra, då älgen gick ur sitt stånd. Skolläraren, som trodde det var prinsen, gaf ton, och på en gång stämdes upp något, liknande en sång. Men ögonblickligen viftade löjtnanten med handen till tystnad och skrek med full hals:

— Det får inte föras något väsen på land, har hans kunglig höghet befallt! Begriper ni inte, att det

skall hållas tyst, när hans kunglig höghet har kommit hit för att jaga.

Kören upplöste sig i ett skärande ackord, som gaf eko ini viken och kunde varit nog att skrämma älgarna till sjöss. Men den som kände sig segerglad öfver den obarmhärtiga majoriteten på strand, det var pastor Norström, hvilken i egenskap af den jämförelsevis upplyste haft att utstå allt möjligt tyranneri af läsarna, hvilka morskat upp sig sedan de känt, att de hade stöd uppifrån.

De fromme återigen gingo ut på udden och, betraktande ångaren med dess passagerare såsom ett slags Bethelskepp af deras fårahus, satte de sig på stenarna i stranden och lurade på hvad som komma skulle, onda i de fromma sinnena, när de sågo den »fritänkarn Norström» sättas vid ett stort bord och i samkväm med officerarna trakteras ur fat och buteljer.

— Det är inte Guds barn ,det där! -- sade skollärarn, vändande sig till kyrkvärdens Anna.

-- Nej, det kan en visst se — svarte Anna, och tuggade på ett grässtrå för att ge sig illusion af att äta något godt.

Korkarna smällde och tallrikar skramlade i två långa timmar. Guds barn förlorade dock icke tålamodet, utan vaktade beslutsamt på bryggan, där prinsen måste komma, och där de skulle inbjuda honom till en testund med högre vetande, och som han inte skulle kunna säga nej till.

Och när de nu sågo bösspipor blänka i solskenet, hörde jaktkoppel rassla, och båtarna sattes i sjön, rusade de ner till bryggan och bildade häck. Men när årorna väl kommit i vatten, lofvade eskadern upp åt udden på andra sidan viken och försvann bakom den höga vassen, under det Guds barn på bryggan uttalade sitt ogillande i uttryck, som inneburo mindre välönskningar än en ärlig kötted håller motsatsen.

Emellertid kunde intet göras åt saken och grupperna skingrade sig.

Därpå brast det lös ett larm uppe i prästskogen! Hundarna skällde, signalhornen smattrade och skott smällde. Det gick öfver som orkan, och allt var förbi på en timme, då slutligen båtarna stucko fram om vasskanten igen och den förste visade sig lastad med en väldig älgtjur med löfruskor i hornen!

Guds barn, som nu ansågo tystnadsordern vara bruten, samlade sig igen på sin udde och ådagalade kanske mera nyfikenhet och begär att få uppträda än utföra något räddningsarbete på själar. Men när de nu sågo punschbuteljer korkas upp och hörde hurrarop och signaler, funno de ögonblicket lämpligt att inskrida, och efter skolmästarns upptagning föll hela kören in i Söta Jesus. Många takter hade de icke hunnit, förrän de otrogna på ångaren svarade med Boccacciomarschen, blåsen af sex kanoniärer; och nu skuro sig rytmer och harmonier och kämpade i luften som änglar och djäflar, tills ekot från stränderna blandade vänner och fiender i en enda röra af ljud, som rullade ut öfver fjärdarna att bryta sig och dö som vågor mot de sista skären. Tvekampen pågick till skymningen, då pastorn sattes i land och ångaren lättade ankar samt efter några raketers uppsättande försvann i skymningen.

Då pastor Norström kom hem till sin gumma hade hon tändt ljus och satt orolig och väntade inne i kammaren.

— Nå, hvad har du fått nu? — frågade hon, utan att söka dölja sin nyfikenhet.

— Ja, om jag det kunde säga allt — svarade pastorn, som i minnet såg alla bordets läckerheter. — Jo, det var njurkalfstek och sparris, och...

— Att du har smort kråset, det förstår jag nog, medan jag suttit hemma...

— Du! Ja, är du pastor du, och har älgskog,

du? Kanske du, som inte jagat, skulle ha varit med på jaktmiddan, hva?

— Nej, naturligtvis inte! Det är naturligt!

— Ja, det är naturligt, att den som inte har pastorat och älgstånd inte skall vara med på älgmiddag. Förstår du det, Carolina. Men nu ska vi se på hvad jag har i fickan här för något!

Carolina lämnade sin egalitetslogik i sticket och flyttade ljuset närmare för att skåda hvad det bruna chagrinsetuiet kunde innehålla, som pastorn lade upp på bordet med en liten smäll, som om han slagit på trumf.

På violett sammet låg infälld en snusdosa, som sken lik kalken mot påskadagens mässhake.

— Guld?

— Tror du?

Pastorn tog dyrbarheten i handen, knäppte upp locket och läste på kontrollen under sina uppskjutna glasögon:

— Silfver!

— Man ska visserligen inte se gifven häst i mun, men det här är strängt taget ingen gåfva...

— Och ingen häst heller, men silfver är det — sa gumman och gick efter besmanet.

Tog så katsen hon kokade ägg i och stoppade ner klenoden, häktade alltsammans på kroken och läste af:

— Jaa, det är en kvarts mark; gör mig åtta lod, så när som på ett inte. Det var en vacker affär; vet du hvad du får för den?

— Nej! — svarade pastorn något nedslagen.

— Du får tolf kronor; arbete och förgyllning räknas inte när man säljer, bara när man köper!

Pastor Norström såg mycket nedstämd ut. Tolf kronor för älgen; och inte nöjet att få gå orolig, inte behaget att få slakta, och framför allt intet kött, ingen korf, ingen palt.

— Sextioåtta kronors ren förlust! — tröstade gumman, som ville åtminstone hindra smältningen af den fina middan hon inte varit med på. — Men, si så är det att leka med storfolk! Sitt och ät salt strömming nu hela vintern, och tänk på njurkalfsteken tills det vattnas i mun. — Och pastoratet sen? Hva?

— Tyst, Carolina! tyst! — manade pastorn och gick in och lade sig.

Nästa Dalaröbud hemförde ett skålpund rappé och grofsikt åt pastorn, som därmed fyllde sin dosa, för att åtminstone ha den behållningen att kunna få visa sin klenod. Och han snusade med länsman och kyrkvärdarna, han snusade med skogvaktarn och uppsyningsmannen, och slutligen med själfva skolmästarn, som ändå tackade och sa nej, att han inte snusade.

Och han snusade ända till jul och fick bannor af gumman för han tygade till näsdukarna, och när man kom till nyåret måste han gå ifrån sin dosa.

Tretton kronor och femtio fick han för henne på Västerlånggatan; — en och femtio i r e n förtjänst! — sa han till sig själf när han åt en frukostbit på Stjärnan.

Men sen fick han också äta strömming till påsken! För så kan det vara att leka med storfolk.

EN BROTTSLING.

Det var en kall majdag och det hade snöat i syrenerna. Misstämning i naturen, något upp- och nervändt, så att lärkan förgäfves letade sitt nersnöade bo i höstsäden och fiskgjusen icke kunde spana gäddan i den nyfrusna viken.

Människorna, som kommo roende och seglande upp till skolhuset, där tinget skulle hållas, sågo bortkomna ut de också, ty det var ett ovanligt mål som skulle före, ovanligt för trakten åtminstone, där mord hörde till sällsyntheterna.

Den anklagade var förre tullvaktmästaren Andreas Ek, som nyss tagit döden på sin hustru under särdeles upprörande omständigheter, och när fånggevaldigern kom uppkörande på skolgården med den brottslige, hördes sorl från folket, mera ilsket från kvinnfolkssidan naturligtvis, mera doft från manfolket.

Domaren, en ung vice häradshöfding, som fått öronen fulla af sagor om den förtryckta slafvinnan, och som alldeles saknade kännedom om den vidskepliga vördnad, hvarmed landtfolket omger sin kvinna, bara hon blir hustru och mor, var alldeles färdig med sin dom, och ville begagna tillfället att statuera ett exempel och på samma gång ta en gunstig vindkåre i sin nya frack, kanske mottaga lyckönskningstelegram och få beröm i länstidningen. Men han hade äfven aning om nya tillvägagående i rättegångssättet, såsom det utvecklat sig i de stora

kulturländerna, och som detta var hans första mord, ville han försöka nya, opröfvade medel att framkalla fullständig bekännelse och få bevisföringen absolut bindande.

Till den ändan hade han låtit i en kista medföra den mördades lik, hennes kläder, hennes fotografi; båten, i hvilken mordet skedde, låg upphalad på skolgården, och kättingen, med hvilken bröstkorgen blifvit krossad — det var dödssättet — låg framme på dombordet. Vidare hade han vid förberedande förhör i länshäktet medfört en berömd läkare, som skulle afge vitsord om mördaren tillhörde brottslingarnas typ eller ej. Ur kyrkböckerna hade han låtit taga fullständiga biografiska notiser om brottslingen, hans förfäder och närmaste släktingar, och ur tullverket uppgifter af förmän, underordnade och kamrater; allt var så väl tillställdt, att man denna gång liksom tyckte sig kunna vänta en samvetsgrann och upplyst dom. Skada var dock att domaren kommit till verket icke för att utreda brottets orsaker och däraf möjligen framgående förmildrande omständigheter, utan tvärtom för att statuera ett exempel, alltså med den förutfattade meningen, att inga förmildrande omständigheter funnos eller borde få finnas.

*

Nu öppnades tingssalen, och under uppsikt af kronofogde och länsman släpptes folket in. Domaren hade sin plats i katedern och vid småbord nedanför sutto protokollsföraren och stenografen. Till vänster de tolf nämndemännen, och till höger provinsialläkaren, pastorn och kronofogden.

Sedan nämnden gått eden infördes den anklagade. Folket reste sig på tå, och bisittarna sträckte fram halsarna för att se på mördaren.

....Det var en liten satt man, med svarta tunna

kindskägg, som kommo fram bakifrån käkbågarna och gjorde en halfkrans under hakan; håret var långt växt och kutade ut nedanför nacken, fallande på rockkragen i bukter som en nackfrans teaterfolk begagnar. Ansiktet var djärft och friskt och passade icke till hår och skägg, så att mannen såg maskerad ut. Munnen, näsan, ögonen och öronen stodo visserligen något skarpt ifrån hvarandra, såsom hos lägre utvecklade individer, där harmoni mellan sinnesorganen ej hunnit utbildas, men intetdera framträdde oroande på det andras bekostnad, antydande störd jämvikt. Ögonen lågo djupt, som om de längesen upphört verka utåt och vändt sig inåt för att slippa se, och öfver ögonbågarna hade dessa betecknande veck lagt sig i vingform, som åtfölja sysselsättning med pinsamma tankar eller upprepade smärtor vid försök att förstå ett främmande språk, barns tal eller obegripligheter. Pannan var normal och i förhållande till ansiktet hvarken för hög eller för låg, och intet i mannens yttre angaf någon illa afvägd människoorganism.

Anklagade betraktade hvarken församling eller domare, utan sökte strax en punkt på rummets murar, där han kunde fästa sitt öga; och sedan han undersökt väggtaflorna, stannade han vid en färglagd plansch, som föreställde mänskoraserna.

När det blifvit tyst började domaren med att uppläsa länsmans första rapport af ungefär detta innehåll:

»Söndagen den sjunde maj, klockan åtta aftonen, anlände till länsmansbostället å Ingarö förre tullvaktmästaren Andreas Ek, hemma från Brandskär, och efter att ha begärt samtal med länsmannen, angaf han sig ha mördat sin hustru under följande omständigheter. Makarna, som på eftermiddagen rott ut att sätta flundernät, hade råkat i tvist, hvarpå Ek knuffat hustrun i vattnet, och när hon flöt upp,

hade han med kättingen slagit henne öfver bröst och rygg tills lifvet gick af. Därpå hade han, enligt egen uppgift, upptagit liket i båten och rott hem, burit eller släpat den döda och svårt misshandlade kroppen upp till latrinen, där han efter ytterligare misshandel nedstoppat den sargade kroppen. Och när detta var gjordt, hade anklagade, enligt egen uppgift, genast tagit båt för att söka länsmannen och angifva sig för brottet.

Vid undersökning, företagen på stället, hade länsmannen kunnat granska anklagades uppgifter rörande likets misshandling och gömställe, och efter förfrågan hos grannarna hade styrkts, att båten med de båda makarna vid fisket varit synlig vid uppgifven tid, så att tvifvel om mördarens godvilliga uppsåt att sig angifva ej kunde uppstå, då tidsutdräkten mellan mordets begående och Eks ankomst till länsmannen ungefär kunde passa in, utan att man fick tänka sig att upptäckt af handlingen och skrämsel för andras angifvelse drifvit honom att för utverkande af förmildradt straff sig själf ange, så mycket mindre som ännu inga vittnen till mordet kunnat påträffas.»

Efter läsningen af rapporten vände sig domaren till anklagade, och frågade såsom för formens skull:

— Godkänner Ek denna uppgift från kronolänsman?

Hvartill mördaren svarade kort och bestämdt:

— Ja.

— I alla punkter? — återtog domaren.

— I alla! — svarade Ek.

— Nu säger lagen — återtog domaren — att: känd, det vill säga bekänd, sak är så god som vittnad, när den anklagade är till laga ålder kommen och ej vanvettig, samt frivilligt vidgår saken för rätta och ej därtill pint, skrämd, eller svekligen förledd är. Att Ek ej är vanvettig eller tillhör den kategori af individer, som den nyare vetenskapen anser

predestinerad, eller på grund af organiska fel lättare hemfallen åt handlingar som för brott gälla, framgår af medicinalrådets rapport så lydande:

»Förre tullvaktmästaren Andreas Ek, fyrtiosju år gammal, hemma från Brandskär, har vid verkställd besiktning, för utrönande om han skulle kunna sägas tillhöra den af vetenskapen erkända lägre människotyp, som kallas brottsling eller svagsint, icke befunnits till nämnda kategori höra, då

> icke hans kranium lider af asymmetri eller missbildningar, hans sinnen äro fullt normala, så att hvarken hans ögon äro afficierade af strabism (skefögdhet) eller daltonism (färgblindhet), icke heller hans hörselsinne röjer någon brist eller hans lukt och smak, och alla kroppens och själens funktioner befunnits normala, tills omständigheter, hvaröfver läkaren ej kan döma, föranledt hans brottsliga handling, hvarför han är åtalad.
>
> År och dag etc. etc.»

— Vi måste således anse att Ek begått mordet med fullt uppsåt, och alldenstund brottet föröfvats på maka, som anses såsom försvårande omständigheter, skulle domen gå på lifvet. Men, tillägger lagen i ofvan anförda paragraf, ej bör någon i brott som på lif gå, fällas på egen bekännelse, utan de omständigheter finnas, som bekännelsen styrka. Nu frågar jag: kunna de omständigheter: att mördaren sin gärning angifvit, att han brottet vidgår, att kronolänsmannen vid syn befunnit liket så misshandladt och undandoldt som uppgifvits, kunna dessa omständigheter anses styrka bekännelsen?

Domaren hade uppkastat frågan liksom till sig själf, eftersom ingen annan än han och nämnden hade talan, men denna senare brukade tiga. Och han väntade icke något svar, oaktadt en af nämnden, som med ytterlig uppmärksamhet åhört förhandlingarna,

reste hufvudet och spetsade munnen, som om han ville säga något, men beslöt sig för att vänta.

Doktorn hade hela tiden tummat och betraktat en gul fotografi med oljefläckar af den mördade, och då och då skickat en lång blick till den uppmärksamme nämndemannen.

Då reser pastorn sig och går upp till sidan af domaren, för att hviska honom något i örat, hvilket domaren emot bruk höll till godo, och efter att ha farit med handen öfver ögonen återtog han sitt tal:

— Anförda omständigheter synas visserligen vittna för bekännelsens riktighet, men mer än dessa skulle en enda yttring af ånger från den brottsliges sida tjäna som talande skäl, ty aldrig har man väl sett...

Här gjorde nämndemannen en min åt läkaren, såsom om det tog emot i hans hjärna, och domaren, som såg minen, ansträngde fram eftersatsen...

— har man väl sett att någon, äfven om han begått mordet med full öfverläggning, icke sedan brottet blifvit föröfvadt erfarit en mycket naturlig känsla af ånger öfver handlingen, äfven om denna känsla kunde reduceras till fruktan för följderna. Därför frågar jag Ek på heder och samvete, ed behöfs inte: ångrar han denna sin missgärning?

Mördaren svarade, utan att ta sina ögon från det etnografiska färgtrycket, och alldeles bestämdt:

— Nej!

Det blef ett svagt sorl i salen, mera af fötternas, klädernas och andedräktens svaga ljud än af artikulerade, halfkväfda ord.

— Men — återupptog domaren — Ek skulle vilja ha haft det ogjordt?

Ek tänkte inte två sekunder förrän han svarade:

— Nej! Och vore det ogjordt, skulle det inte töfva förrän jag gjorde det!

— Ek är således hvad vi kalla en förhärdad brottsling — invände domaren, icke utan en viss otålighet — men (här nickade pastorn) — vi vilja tillse om också åsynen af det mördade offret icke kan väcka de slumrande känslor af rätt och orätt, som finnas i hvarje människas bröst, om hon icke nersjunkit till djurens låga ståndpunkt.

Här gaf domaren ett tecken åt länsmannen som gick ut åtföljd af sex karlar.

Det uppstod en stunds tystnad i salen, hvarunder domaren vände sig till pastorn och hviskade.

Strax därpå öppnades dörren igen, och länsmannen inträdde, röjande väg i folkhopen för de sex karlarna, som kommo bärande på kistan, i hvilken den mördade låg, och som sattes ned framför katedern, där fången stod, bevakad af gevaldigern.

Locket lyftades af, och liket blottades, under det en förfärlig stank af härsket matsmör och karbolsyra spred sig öfver rummet. Läkaren reste sig på tå och tycktes jämföra originalet med den fotografi han höll i handen. Pastorn rättade på sina kragar och steg upp för att tala, under det mördaren envist hade sina blickar fästade på färgplanschen, och den uppmärksamme nämndemannen gjorde sig i ordning att anteckna med en blyertspenna på en bit papper.

— Andreas Ek — började prästen; — du står här vid en likbår, som du själf... kommit till stånd. Du ser här de jordiska lämningarna af den maka du en gång svurit att älska i nöd och lust. Hur har du hållit din ed? Hur har du uppfyllt dina löften? Betrakta denna stofthydda, som en gång inneslöt en själ, hvilken offrade sig för dig, hängaf sig åt dig, blef ditt barns mor, och som nu, när ålderdomen nalkas, skulle blifvit dina sista dagars tröst. Har du tänkt på att det kommer en stund, då du skall möta henne inför din Herre och Gud, och

han skall fråga dig huru du hållit din ed, huru du uppfyllt dina plikter, och har du betänkt, att du kanske skall möta din son redan nu, som är långt borta i främmande land, och som med sorgen i sin röst skall fråga dig: hvad har du gjort af min moder, mina dagars upphof? Har du betänkt det? Det har du icke gjort, ty om du gjort det, skulle ej din hand ha lyfts till den mordiska gärningen. Se på henne, betrakta henne, och säg sedan inför denna kristna församling, att du ångrar din handling, säg det högt och med uppriktigt hjärta, att ditt brott ej må föra dig lefvande och obotfärdig i Herrans straffande händer. Se på henne!

Anklagade såg icke på henne, utan borrade ögonen in i väggen, under det han knep ihop ögonlocken.

— Se på henne — befallde domaren, och vid en rörelse af gevaldigern, som kom kedjorna att rassla, vände sig Ek mot liket, kastade en inåtvänd blick i kistan, drog upp näsborrarna, som om lukten gjort honom obehag och spottade framför sig ofrivilligt, som det tycktes, eller af en vana han ej kunde behärska.

Ett sorl af fasa och afsky gick igenom hopen, såsom om de alla känt sig i den aflidnas ställe och blifvit utsatta för en likplundrare, och domaren måste lyfta handen för att stilla stormen.

Därpå tog han ordet.

— Andreas Ek, innan vi skrida till domens fällande, hvars utgång icke lär vara tvifvelaktig, frågar jag dig för sista gången: Ångrar du din gärning?

— Nej! — svarade mördaren lika bestämdt som de förra gångerna.

— Vet du att domen går på lifvet?

— Ja!

— Och du fruktar icke att möta den Högste domaren?

— Nej! Jag hoppas få det!

Domaren röck af sig pincenez'en och betraktade mördaren med en närsynts genomträngande blickar.

— Har du ingenting att anföra till ditt försvar?

Mördaren tänkte ett ögonblick; därpå svarade han såsom med en uppstötning, likgiltigt, som om det var just detsamma:

— Nää!

Då vände sig domaren till nämnden för att få dess bekräftelse på, att förhöret var afslutadt och att domen kunde fällas, framställande den frågan, om ransakningen skulle anses tillfyllest.

— Herr lagman! Jag begär öfverläggning — tog den uppmärksamme nämndemannen ordet.

Prästen och läkaren reste sig för att gå ut, då domaren tog ordet.

— Tillåter nämnden att, med fästadt afseende på det viktiga fallet, herr pastorn och provinciallläkaren må anses såsom adjungerade ledamöter och sålunda få stanna?

Nämnden bejakade anhållan, och länsmannen satte sig i rörelse för att utrymma salen från obehöriga.

När detta var gjordt och tystnad inträdt, vände sig häradshöfdingen till nämndeman Olsson:

— Hvad har nämndeman att andraga?

Den hvithårige sextioårsmannen, nämndeman sedan tjugufemte året, ledamot af förra bondeståndet och lagutskottet, reste sig och svängde sin pincenez, det nya landtmannapartiets fälttecken, under det han tog till ordet:

— Herr lagman, mina herrar! Det må ursäktas mig, att jag icke i alla punkter kan dela domarens mening i denna rättegång, som synes mig af mindre vanlig beskaffenhet, då jag sett många dylika, men icke någon sådan som denna. För det första vill jag

dock säga på förhand, att mina invändningar mot ransakningen icke gå ut på att söka förmildrande omständigheter, då dessa endast skulle leda till straffets förvandling från döden till fängelset, då ju mördaren, efter allt hvad som framkommit, själf synes finna döden lindrigare än fängelset, och icke heller är det min afsikt att söka göra troligt, det mördaren icke begått mordet, hvilket dock kunde varit fallet, enär icke utrönt blifvit, att icke den mördade ljutit döden i följd af misshandel med berådt mod, hvilket brott under synnerligen förmildrande omständigheter kan botas med endast fyra års straffarbete, hvilket för en fyrtiosjuårs man, som kunde lefva i tjugu, trettio år till, icke är så likgiltigt. Jag vill endast genom min anhållan om öfverläggning få in i protokollet de sannolikheter, som kunna freda mördarens eftermäle, hvilket icke är utan sin vikt för sonen, som skall ärfva namnet och veta ryktet om den som var hans far, och på samma gång få uppmärksamheten fästad på några åtgärder i rättegångsordningen, som kanske kunna vara påkallade af tidens sträfvan till noggrannhet i proceduren, och jag tror, utan att vilja underskatta domarens goda vilja, att härvidlag mera omsorg blifvit lagd på att konstatera, det brottet ägt rum, än att söka motiven till brottet, och det torde väl få anses ändock att bevekelsegrunden till våra handlingar må väga något, icke i lagens vågskål, utan i allmänna omdömets, som kan vara viktigt nog.

— Får jag lof! — afbröt domaren, och då nämndemannen tystnade, talade häradshöfdingen. — Nämndeman ville sålunda i den mördades handlingar söka bevekelsegrunden till mordet, men som man ej kärar mot död man anser jag invändningen obefogad.

— Förlåt! Jag vill inte göra advokatyr, det hörde lagman nyss, då jag förbigick vissa svagheter

i bevisföringen, men jag vill korteligen svara: att död man äfven kan spela roll, såsom i dödsbokonkurs och urarfvagörelse, men jag vill lämna äfven det medgifvandet, att vi ej få eller ämna kära mot den döda, som ju ej kan föra talan, och då man ej får tala annat än godt om den döda. Jag vill bara inskränka mig till att anhålla det följande frågor framställas till mördaren — jag kallar honom mördaren på hans egen bekännelse, ehuru bevis saknas, att han endast är dråpare eller misshandlare — följande frågor:

Hur har mördaren kommit därhän att fatta beslut mörda sin hustru?

När började detta beslut fattas?

På hvad grund tror anklagade att detta besluts fattande började uppstå?

Sedan dessa frågor blifvit besvarade, skulle jag önska att vittnen hördes, hvilka kunde jäfva eller styrka anklagades utsago.

Häradshöfdingen gnuggade ögonen som om han ville ur hufvudet ta bort något sand eller smolk, som kommit in i tankemekanismen och hindrade gången. Därpå svarade han:

— Antag att dessa frågors besvarande skulle komma att kasta skugga på den aflidna!

— Så kom det kanske litet ljus öfver mördaren, som också skall dö, och om hvilken döda det ju vore väl att man kunde få lof att tala litet godt, efter som det endast får talas godt om döda. Det är därför också jag bedt få dessa frågor framställda.

Pastorn gjorde min af att yttra ett ord, och hans stumma önskan beviljades.

— Det ligger i mänskliga naturen ett starkt begär att få skylla ifrån sig, och jag tror att genom de framställda frågorna mördaren begärligt skulle fatta tillfället att få kasta skuld på den döda,

som icke kan försvara sig, och som vi därför måste anse oss förpliktad att försvara.

Domaren tog återigen ordet, oaktadt nämndemannen gjorde min af att vilja svara.

— Änskönt jag biträder herr pastorns mening, kan jag icke lagligen neka nämndeman Olssons anhållan att få frågorna framställda, och för att få ett slut i saken, som icke synes mig mörk, må vi skrida till sista handläggningen af målet.

Länsmannen fick en vink, och mördaren fördes in, åtföljd af folkmassan.

Det började nu lida åt middagen och solen kom stötvis in i salen, när de stora ulliga strömolnen jagade förbi, ibland lämnande rummet i halfskymning. Människorna började se trötta och hungriga ut, och själfva den anklagade tycktes längta efter slutet, huru sorgligt det än kunde bli.

— Andreas Ek — tog domaren upp — kan du säga mig, hvarför du mördat din hustru?

Ek tänkte länge; därpå svarade han:

— Nej, det kan jag inte.

— Hvarför inte? Vet du det inte, minns du det inte, eller vill du inte säga det?

— Det är så långt sen dess.

— Menar du, att det är så länge sedan du fattade beslutet?

— Ja!

— Hur länge var du gift?

— Sjutton år!

— När började ditt beslut att döda henne?

— För sex år sen.

— Hur började det?

— Jag fick hat till henne.

— Hvarför?

— Det... kan jag inte tvingas säga.

— Jo, det kan du; lagen tillåter icke att pina

någon till bekännelse, men om half bevisning finnes, kan domaren »försöka med svårare fängelse».

— Det är tortyr det?

— Du har endast att svara, icke fråga. Nu frågar jag: hur uppstod ditt beslut?

— Det är svårt att nu säga — erinrade Ek sig fram — för det kom så efter hand. Men det minns jag, att jag först längtade att ha henne undan; sedan tilltog denna längtan, så att när vi för fem år sen stod vid tröskverket hos grannen, längtade jag att se hennes finger först mellan hjulen, sedan hennes arm, hennes kropp, och jag tyckte att jag skulle skrattat om jag sett henne komma fram på andra sidan som en sill. Men jag ville inte göra't själf, längtade bara att få se det gjordt. — Så gick åren, och så började jag längta att få göra det själf. Jag bad Gud bli befriad från tankarna, men de blefvo där. Och så kom de allt starkare, tills de kommo som en order från tjänsten. Det måste göras. Och så klarnade det, år efter år, tills jag fick det för mig, att om jag ej gjorde det, hade jag försummat något som måste göras. Det är då det gror i mig, att jag skall slå sönder hennes kropp och bära den till latrinen — där ville jag ha henne — hvarför, det vet jag inte, jag tyckte bara att hon skulle vara där! Och så gjorde jag det och fick frid!

— Nå, men säg nu — ställde domaren försiktigt sin fråga, såsom om han fruktade svaret; säg nu, hvad hände för sex år sen efter som ditt beslut började fattas just då?

Mördaren tänkte en stund; därpå svarade han:

— Jag vet inte att det hände något särskildt det året.

Pastorn som hela tiden suttit orolig, att mördaren skulle begagna de utlagda bryggorna att skylla ifrån sig, andades lättare när ransakningen dog bort af brist på materiel till frågor, och domaren som

funnit sig uppfylldt allan rättfärdighet när nämndemannens frågor blifvit framställda, tog tillfället i akt att förklara sessionen slutad, och att domen skulle falla inom åtta dagar.

*

Om eftermiddagen samma dag sutto rättens ledamöter och adjungerade jämte nämndeman Olsson i prästgården och drucko kaffet efter middan. Doktorn och nämndemannen hade satt sig afsides i en fönstersmyg och pratade med låg röst, att icke de skulle höras af de andra.

— Det är märkvärdigt i alla fall — sade nämndemannen och tummade den gula fotografien af den mördade; — det förefaller mig så underligt när jag ser denna här bilden och erinrar hvad medicinalrådet skref om det han kallade brottslingstypen: oproportionerligt litet kranium, skefögdhet, brist på symmetri, öronen för stora och utstående. Och vet doktorn hvad: jag kände mänskan i lifvet. Ja, Gud förlåte mig, nu rinner det upp för mig: hon väfde åt hustru min om vintrarna, och hon satte alltid upp garnet galet i färgen.

— Hörde hon illa också? — frågade doktorn djupt intresserad.

— Ja, om det var det eller något annat, men aldrig fick man ett svar, som passade till frågan.

— Då slår det in då! — höjde doktorn rösten, sprang upp från stolen och satte sig igen. Därpå fortfor han hviskande: — det var hon som var brottslingen. Men säg, hvad tror ni har händt därute på skäret; hvad tror ni om saken?

— Ja, kära doktor, hvad människorna föra för lif därute i ensamheten, det är inte godt och säga, och sjutton års äkta lif på tu man hand, det går aldrig bra. Ja, jag vet saker därute, jag vet saker ... ja, ja!

Man har ju sett mänskor i sjönöd äta upp hvarann, och man har hört om brott, som man inte kan tala om i folks sällskap, där tillfälle och omständigheter gjort det mesta. Därute på kobbarna i alla fall, där händer mycket saker, som man aldrig får reda på, och hvad som händt härvidlag, se, det var just hvad jag ville veta, men inte fick. Men riktigt var det inte! Det vill jag svära på!

— Men hvarför säger då mannen ingenting? — frågade doktorn. — Kan ni förklara mig det!

— Förklara kan jag inte, men det är så sed, folktro, vidskepelse, hvad ni vill, att mannen aldrig talar på hustrun; men ni skulle höra kärngarna när de kommer ihop! Ni skulle höra dem! herr doktor.

— Det vill således säga, att denne man till en viss grad faller offer för sin vidskepelse.

— Det skulle kunna sägas! Men utrota den om ni kan.

*

Åtta dagar senare dömdes Andreas Ek för öfverlagdt mord på sin hustru till lifstids fängelse. Hofrätten stadfästade domen och mördaren vägrade envist söka ändring.

Nämndemannen erbjöd sig söka resning i målet och få vittnen hörda, men Ek vägrade alldeles bestämdt, och hotade att hämnas ifall någon gick och nosade i hans affärer.

VIDSKEPELSE.

Det hade varit tämligen fridfullt på ön i långa tider, oaktadt öbons begifvenhet på att vara partikularist. Inga slagsmål, knappt ett snatteri, inga oäkta barn utan far. Lite fylla någon gång, gräl, kif, afund och andra små mänskliga svagheter som icke kunde uteblifva, afbröto blott dygdernas enformighet. Men så kom det ett rötägg i granngården i form af en ung båtsman, och friden var slut. Det var en lång räkel, med ett ohängdt utseende, skänklar och näfvar af oroväckande kaliber för pojkarna, som anade den förfärliga rivalen på kärlekens marknad. Det var också en hund att gå på sin lefnadsbana, åtminstone när han var i land, men det fanns de som påstodo, att han inte var så styf, när han var till sjöss. Han hade en otäck vana att ta för sig, hvad som honom lystade, utan att fråga om lof, och sin vilja satte han till allenagällande lag hvart han kom. Det var den allra oförskämdaste lymmel de hade sett på orten. Han gick in i stugan och slog sig ner vid bordet; tog maten ur mun på bond, tog bort flickorna för pojkarna och drog sig inte för att ligga kvar, bara han fann det bäddadt och dukadt.

Och eget var att se hur allt böjde sig för honom. Icke därför att han var starkare än de andra tillsammans, för han var endast en pojke på tjugotvå år, utan därför att han var så oförskämd.

Det fanns bara ett äppelträd på hela ön, och

det stod nere i Carlssons äng. En vildapel var det som någon en gång roat sig med att ympa. I år hade den emot sin vana satt en massa frukter, röda kantäpplen, som Carlsson skulle gömma till jul och nyår och hvilka utgjorde föremål för öbornas beundran och stilla afund.

En söndagsmorgon i slutet af augusti fann Carlsson trädet beröfvadt alla sina äpplen; hvartenda ett var weg och man såg kvistar och fruktsporrar afbrutna och sållade på marken.

— Det har pojkarna gjort! — uttalades den allmänna meningen. — Men säkert på Kalles inrådan.

Hvad kunde man göra åt den saken?

— Ta och klå honom! — rådde bond.

— Klå? Nej fan!

Och Kalle han gick där och slog hela söndan för flickorna, och såg fräck ut. En gliring fick han då och då, men det besvärade honom inte, utan han slog sig ner och åt och drack som om ingenting hade händt af natur att kunna störa friden.

— Hvarför klådde de honom inte? — frågade en herre, som bodde på sommarnöje och i hvars öllår Kalle gjorde inbrott när han var törstig i halsen. Det var därför att han var en kronans karl, och kronan var någonting oförklarligt heligt. Kronan på tullflaggen, denna runda metallmössa, symboliserade makt och myndighet, kronan i Kalles blanka knappar, i mössan, var mandarintecknet och skyddade mot stryk, som stål mot onda andar. Folk gick in till kronan som in i ett riddarhus, skatten betalades in till kronan som till en stor herre den man ej kunde snyta utan att bli en fördärfvad människa, och kunglig majestät och kronan var en del af det högsta väsendet, som ingen kunde rätt definiera, som ingen sett men alla visste att de funnos.

Det var därför båtsman inte fick smörj, fastän han stulit äpplena.

Uppmuntrad af framgången, blef Kalle allt vildare och djärfvare. Han bröt inte lås, men han gick igenom takstolar, han stal inte pengar, för det var farligt, men han tog ut naturaprestationer, friheter, förmåner.

Numera när man hörde hans hojt ner i sundet då han om kvällen kom på besök, så darrade människor och djur, och när han trädde upp på gården hälsades han som allas naturlige härskare om ock med afgjord ovilja, som han icke låtsades se. Kvällen förut hade han stulit en skinka, och gubbarna hade rådslagit om hvad som borde göras. Anmäla honom i tjänsten ville ingen, för det var både skamligt och tidsödande och, hvad värre var, farligt.

— Kom inte åt honom, för då sätter han eld på logen! — sade den äldsta.

— Då skall han väl in åtminstone! — tröstade en annan.

— Hvad äro vi hjälpta med det om han kommer in, logen bygger sig inte upp igen för det.

Det var riktigt anmärkt, och Kalle gick fri som vanligt.

Och så blef det dans på logen! Och så söps det, och så slogs det, så att på morgonen låg dragklaveret i bitar kring backen ibland rifna trasor af kläder. Johansson, gårdsdrängen, hade till och med gått alldeles naken, bokstafligen utan en tråd på kroppen, ur vilddjurets händer, som hade till egenhet att rifva fiendens kläder i remsor af den kullslagne och öfvermannade. Efter kalabaliken hade en razzia ägt rum i alla gårdens visthus, och slutligen hade banditen gått in i lagår'n och tagit äggen från arrendatorskans höns, stuckit af in i hagen och druckit ur äggen som en korp, så att man såg skalen ligga i en hög på berghällen.

Men nu var det något särskildt med äggen; och att trefva ägg från andras höns ansågs som ett nidingsdåd af värsta slag, kanske därför att den ägodelen låg oskyddad som åkern och öfverlämnades med förtroende åt allmänna hederskänslan.

Därför och kanske äfven därför att hustrun räknade äggen som sitt förvärf och de gingo som reda pengar, blef hon alldeles »vill» när hon fick reda på strecket, och hon ref upp himmel och jord, skällde ut karlarna för att de voro så fega att låta sig hundsvotteras af en gröngöling. Gubbarna sutto verkligen på bänkarna i stugan och skämdes, fullkomligt rådlösa och maktlösa, under den skur som hällde öfver dem från kvinnans fräsande läppar.

— Och törs inte ni — slutade hon — så ska jag ge honom när han kommer.

Kalle kom, fräck, osnuten, blek om nosen och grön i ögonen.

— Hvad har du gjort af äggen, pojke! — öppnade madamen sitt förhör och ställde sig bredbent framför banditen.

— Inte har jag tagit några ägg, inte! — flinade nidingen.

Och i detsamma small en örfil, som när man slår en uppblåst kryddbopåse mellan händerna, ett skott rent af, för den straffande handen hade fällt sig in öfver örats kavitet, så att man ville vänta sig se hjärnkalotten lyftas och ögonen krypa ut.

Kalle förde sin högra hand först till örat som om han känt efter om hufvet satt kvar, därpå, och med gnistrande ögon lyfte han den i höjd mot den lågväxta kvinnans ansikte, för att klämma till. Men armen stannade tvekande i gesten och i nästa ögonblick flögo alla männen upp från bänken och uslingen låg på golfvet med näsan i en blodpöl.

— Slår du en kvinna — skrek bond själf, alldeles hvit, mera af fruktan än fasa för ett helgerån.

— Ser du nu, din lort, att jag kunde klå dig! — bröt madamen lös, troende att hon varit den starkare, och med den afskjutna trätoffeln klappade hon om den öfvermannade, medan karlarna höllo honom i svångremmen.

Och när afbasningen var slut, röcks lymmeln upp, och efter ett sista hagel af orrar om öronen och med en stöfvel i ändan kom han ut genom dörren.

Kalle syntes aldrig mer på ön, som var befriad från sin drake.

Han skämdes öfver att ha fått stryk af en kvinna, som var honom underlägsen, men han ville icke tillskrifva henne annan öfverlägsenhet i batalj en än den att han inte fick slå igen.

— Annars skulle hon fått se på! — menade han. — Och hvarför han inte fick, det visste inte fan!

Sen den dagen sofvo bönderna i lång tid bara med ett öga, för de väntade få se halmstacken brinna, och madamen gick aldrig ensam i lagården om aftonen, när hon skulle trefva ägg.

HÖJER TAR GÅRDEN SJÄLF.

Nu skulle de få se på annat, när Höjer kom sta och efter moderns död tog vid gården. Han hade nämligen gått som dräng åt styffadern och haft hårda dagar som han tyckte, men nu när han fått tömmarna och hade gubben på ett litet undantag, skulle han lefva Herrans glada dagar.

Så började han vårarbetet och satte drängarna till sysslor, men själf skulle han moja sig på ejdersträckten som nu drog öfver yttre skärgårn på väg norrut.

Och när han kom hem, så var det ingenting uträttadt, jorden hade varit för sur, oxarna för illa vinterfodrade, redskapen i olag, och Blomkvist, styffadern, hade tagit harfven för sin räkning, efter som han hade den tillsammans med Höjer. Det var själfva olyckan att de skulle ha något tillsammans, och än värre när de skulle göra något tillsammans, för då blef det rakt ogjordt.

Höjer väsnades, men de rackarpojkarna kunde svara så behändigt på allting, så det var inte värdt att söka sticka dem.

— Stanna hemma, du, så blir det något gjordt — sa gubben. — Själf är liksta dräng.

Ja, men se det var just att slippa vara dräng som lockade Höjer mest, och nu fick han känna på att vara både dräng och herre på en gång. Tänka ut för alla, och ta i för alla. Och när styffadern satte sig på tvärn, så blef det rent illa. Skulle Höjer

ha oxarna om dan, så skulle gubben också ha dem, och som han var först uppe om morgnarna, så tog han kräken bara, och så gick hela Höjers arbetsplan åt skogen. Och så gick gubben och satte upp folket, och tubbade dem, så att Höjer inte hade några händer med dem.

På sommarn tog det till, när studenterna kommo och hyrde sig in. Då skulle pigorna sitta och hänga på verandan och dricka punsch halfva natten, och håken vet allt hvad de gjorde för styggt, men när de sen skulle upp och mjölka om morgon så sof de; och när de stodo vid spiseln så nicka de till, och allt som skulle göras blef illa gjordt.

Höjer skulle ta itu med dem, och förbjöd dem slinka med herrarna, utan de skulle sofva om nätterna. Men då svarte pigorna som så (som de lärt af herrarna som voro mycket frisinnade om somrarna): att dagen var husbondens, men natten var deras, och de gjorde hvad dem lyste, när solen gått ner.

— Det må ni göra — svarade Höjer — men på ett villkor: att ni gör ert arbete för mat och lön om dagen. Kan ni svira om natten och arbeta lika bra om dan, så må ni det! Men kan ni inte det, så ni inte gör rätt för er, så må ni gå er väg!

Det kunde de naturligtvis inte, men nu ansågo de sig ha rätt att svira om nätterna, helst det var ytterst svårt att kontrollera deras arbete om dagen.

Höjer tröttnade och förehöll en dag i lindriga ordalag de lärda herrarna det orätta i att förstöra folkets arbetskraft.

— Ja, men de ta ju ingen tid ifrån er — svarade herrarna.

— Men de ta den kraft jag äger fordra, efter som jag föder dem — svarade Höjer; — och jag är inte betjänad med dåligt arbete lika bra som med godt; och det var inte lönt för mig att komma sta

och ge dem sämre kost för sämre arbete, för då klaga de, och ge mig dåligt rykte.

Nej, det förstod inte herrarna, och man skulle vara »människa» mot sina tjänare också!

Så kom drängarna och skulle ha danser om kvällarna, för att locka pigorna till sin kant. Och då tog de och bar ut tröskverket för att få logen utrymd. Men när sen tröskverket fick stå i regnet, så kuggarna svällde och axlarna rostade, då blef Höjer rasande och förbjöd den eviga dansen. Det var dock det sämsta han kunde hitta på, för sen blef pojkarna alldeles vilda. Och hvad de kunde finna ut bara, för att komma ifrån arbete!

En dag körde de sönder välten i fyrsprång öfver ett dike. De visste nog att sme'n bodde en half mil borta, och att det tog ett dygn att ro dit och komma hem igen, och när de ville ha en fridag på sjön, så styrde de om att någonting gick sönder. Inte kunde de hjälpa det, inte. Och det var inte godt att komma på dem, heller.

Skulle det dras not, så var det bara att knipa fram med brännvinet, annars gick fisken ut ur kilen. Och se, inte rådde drängarna för att inte fisken gick i noten! Men bara det lukta aldrig så lite brännvin af dem, så kom det alltid någon fisk.

Det var som förgjordt för Höjer, och aldrig vågade han mer ta sig en fridag på skytte, utan måste ligga i jämt och samt. Och när han såg gubben komma hem med fåglar lite emellan, så sved det i honom.

— Jojo, känn på du — sa styffadern.

— Ja, förlåte mig, men jag tror ingen har det så bra som den som tjänar! — mente Höjer.

— Jo, du sa annat förr, du, men du visste inte bättre!

Så gifte Höjer sig på försommarn, och gubben strax efter. Då blef det en ny visa med kvinn-

folkena, så ettrigt, så ettrigt. Och gubbarna retades i lufven på hvarann. Men styffadern som var den slugaste gick alltid ifrån saken med vinning.

Skulle Höjers piga gå och mjölka på skogen så lät gubben henne först ropa ihop alla korna till fållan, och på det vann hans piga en half timme.

Inte kunde hon hjälpa det, att korna följdes åt, och det var småaktigt af Höjer att se på sådant.

Höjer ville inte vara småaktig, och fastän han tyckte att pigorna kunde skifta med görat, så lät han saken gå sin gång.

Men hatet började gro mot gubben, och fastän denne nog var en spjufver, förstås, så var han inte skuld till allt. Bra mycket i alla fall. Och af allt som de hade tillsammans förstod han att klå åt sig, där något var att vinna, att skudda af sig, när det ålåg honom något.

Slutligen blef Höjer ledsen på alltihop när han såg att han hade det sämre nu än förr, och till den fjortonde mars hade han i all tysthet tagit sig en arrendator.

Nu var det Höjers tur att skratta. Arrendatorn var en rifvande karl, som gick utanpå styffadern flera gånger om.

Och snart stod det kalabaliker utan ända mellan de två gårdsbrukarna, så att ön slutligen fick namnet lilla helvete. Höjer åtog sig först att göra dagsverken åt arrendatorn, hvilket man fann litet bakvändt, men det brydde bond sig inte om. Nu gjorde han inte mer än han ville och lät de andra kifvas. Och det kunde de!

Först när arrendatorn märkte, att hans piga fick drifva alla korna i fållan, så sa' han ifrån att det skulle skiftas. När inte det hjälpte, så befallde han sin piga att drifva de andras kor i sjön, ut på kobbarna, hvart som helst.

Och se det halp!

Därpå tog han upp stängselfrågan, och nu blef det advokatyrer i oändlighet. Men arrendatorn visste bot: stänger inte ni, så öppnar jag! Och så öppna han, så dragoxarna gick midt igenom gubbens skötar som hängde på gisten.

Och sen blef det stängdt!

Skulle de så broa dikena! Gubben ville inte lägga bro, fastän det bara var några syllar. Godt, då gjorde arrendatorn sig en bro, som han tog bort när han begagnat den.

Det fanns bara en brunn på gården, och vid den lade sig gubbens kvinnfolk att tvätta!

Kvinnorna skällde en hel eftermiddag, så de voro ultramarinblå i ansiktet, medan arrendatorn stod i slöjdboden och snickrade en brunnslucka, som han täckte karet med, och satte hänglås för. Och så var den saken till ända.

Men sen gick gubbens kvinnor och stack arrendatorns bästa ko i jufret så hon sinade.

Hvarpå arrendatorns kvinnor släppte ut gubbens höns, så räfven tog sex stycken på en natt.

Det var ett krig på lif och egendom och Höjer spelade den icke vackra rollen af angifvare och spion. I stadigt vänskapsförbund med arrendatorn, gick han denne tillhanda med alla upplysningar som kunde tjäna i såväl anfall som försvar mot den gemensamma fienden.

Och nu på hösten hade han uttänkt en hufvudaktion, som skulle ge styffadern knäcken. Gubben hade nämligen ytterst liten slåmark och måste alltid ta sjöfodret, vassen i viken, med i beräkningen för att få sina två kor med lifvet igenom vintern. Nu var icke sjöfodret undantaget i arrendekontraktet, utan var allmänning, så att hvar och en tog hvad han ville; dock hade man en tyst öfverenskommelse att sjöslåttern företogs på en utsatt dag; men som denna klausul ej fanns i kontraktet, beslöt Höjer

sätta lusen i örat på arrendatorn, en dag då gubben skulle bort på en auktion.

— Ta för dig du, annars tar den andra alltsammans — undervisade Höjer arrendatorn, som inte riktigt ville på affären. — Om inte du tar först, så tar han först!

Det var ett skäl! Och samma morgon som gubben rest bort, satte arrendatorn alla män och kvinnor i verket. De gingo naturligtvis rundt kring stränderna och rakade af hvartenda strå som kunde åtkommas, så att den som ville ha något med, måste ut i vattnet och gyttjan, och fick ändå bara vassvippor, som inte något kreatur ville tugga.

När gubben kom hem i sin båt och såg viken ligga som en slagen äng, blef han alldeles galen, och som han kände igen upphofsmannens finger, kastade han sitt hat på honom. Han blef desto vredare, som det var hans egen idé, att en natt göra arrendatorn samma spratt. Och hans enkla hämndeplan blef nu att nedlägga striden med denne, spränga förbundet och få anfallet gemensamt mot Höjer.

Till den ändan började han peka på små skrymslor i kontraktet, som Höjer hade hållit öppna åt sig för att vid behof sticka sig undan. Detta skulle nu ej inverkat på vänskapen mellan de båda, om ej arrendatorn redan förut tyckt sig märka att små fördelar tillföllo Höjer dem han ej skulle ha haft, men nu när någon pekade på det, så stack det i ögonen. Olyckan ville också, att Höjer om dagen varit ute och satt flundernät på arrendatorns bästa grynna, och detta hade han enligt kontraktet endast begränsad rätt till, i så måtto att, som orden lydde, husbehofsfiske vore gårdsägaren ej förment i hvilka vatten han ville. Nu kommer arrendatorn och finner grundet upptaget af inte mindre än trettio nät, så att all sättning blef honom omöjlig, då grynnornas antal och gifbarhet voro begränsade.

Det var eld på kruttråden, och hemkommen började det puttra och fräsa.

— Hör du, Höjer, du: du går och sätter före mig så att jag inte kan fiska.

— Nå, det får jag väl — svarade Höjer.

— Nej, trettio nät är inte husbehof; jämka dej dän du bara!

— Det vet jag visst det, när det inte står i kontraktet hur många nät det skall vara.

— Jaså, du talar ur den ton! Vet du af, att du har släppt tre kor på skogen, när du bara har lof till att släppa en.

— Nå, hvad skulle det göra då, när skogen är så stor.

— Haha; vi ska inte vara småaktiga då! Bra! Vi ska komma ihåg det!

Följande morgon stod Höjer på vedbacken när arrendatorn kom fram, och med en till utseendet oskyldig min frågade:

— Hör du, Höjer, du!

— Jo! Här är jag!

— Jag behöfde några spadskaft, och dem får jag väl ta på skogen?

— Jo, det går an, bara en tar vackert, så!

Arrandatorn fick båda drängarna med sig och fällde hela öns lilla aspbestånd, hvarpå han lät såga och grofhugga spirorna. Höjer hörde nog att det braka och dåna bortom hagen, men han gaf sig inte tid att gå och se efter hvad som stod på. Det fick han dock klart för sig när folket kom hem med lass efter lass med aspstockar.

— Ja, men du är vådlig i alla fall, som har tagit dän alla asparna, som jag skulle ha till löftäkt åt fåren — vojade sig Höjer. — Och hur många spadskaft ska det bli af det där, måtro?

— Å, det sträcker sig väl till en tre dussin! — svarade arrendatorn.

— Ja, men jag bad dig hugga vackert!

— Nå, är det inte vackert då! Och för resten sa du inte hur många det skulle vara.

Därmed var revanchekriget å ömse sidor i gång, och styffadern spelade nu djäfvulens roll, som gick och blåste på lågorna. Han prickade ut timmer och båtbord åt arrendatorn, pekade på bästa löftäkten, lärde honom att pressa musten ur sina kontraktsenliga förmånsrätter och vränga lag, så att Höjer fick likafullt ett trassel som han aldrig drömt.

Så började arrendatorn nyodlingar, sedan han förmått Höjer att gå med på en part af kostnaderna. En rothuggare tillkallades, som svedde och högg och det ena stycket efter det andra togs upp. Men nu bestämde kontraktet, att gårdsägaren skulle hålla fall för åkrarna, och Höjer befann sig en dag invecklad i större sprängningsarbeten som kostade kontanta pengar.

— Det får du igen på odlingen — narrade honom styffadern.

Men arrendatorn hade bara femårskontrakt han, och efter allt krångel han haft, började han packa in för att draga dädan. Och därför satte han till alla krafter att suga ur jorden hvad han kunde; låg efter Höjer som en igel, studerade kontraktet om nätterna och klämde sedan till allt hvad han kunde.

Höjer blef snart ledsen och tog plats som båtbyggare på en grannö för att vara ifrån alltsammans. Men då blef det sju gånger värre; och hvar gång han kom hem hade hans hustru något nytt sakeltyg att förkunna.

Andra året kunde inte arrendatorn göra rätt för sig; odlingarna hade kostat så mycket, fisket var dåligt, och i stället för att be om anstånd, hotade han Höjer med process för att han narrat honom in på villkor som han inte kunde gå ut med. Men processa var det sista man ville göra, för det var bara ting två gånger om året, och om man ock-

så vann, så fick man ingenting där ingenting var att ta. Och mäta ut var inte heller lönt, där intet var att mäta, då ju Höjer själf var ägare till alla inventarier och kreatur. Vräka kunde han inte, ty kontraktet var icke så stiliseradt, och under alla förhållanden var det lugnare att ha gäldenären under sina ögon än låta honom löpa sin väg och kanske aldrig få se honom mer.

Arrendatorn blef därför sittande, och nöd gick inte på honom, men på Höjer gick det hårdt, ty han hade ju afhändt sig nästan all sin egendom, och hade till och med gjort dagsverken gratis.

— Det här är då alldeles rasande — menade Höjer, när nöden tvang honom att beklaga sig för styffadern. — Och aldrig har jag haft en glad dag sedan jag hörde upp att tjäna. Då hade jag maten och inga bekymmer, men sen jag fick mitt eget, får jag gå dräng utan lön och se på hur andra äter mitt bröd upp.

— Ja, ser du, du har inte rätta förståndet du — svarade gubben — och den gång du ville snyta din arrendator, så lade du grunden till allt som händt dig sen!

Detta var delvis saken, ty Höjer var född till att tjäna, men den som först brutit rätt och billighet, det var styffadern, och därför tvang han de andra att bryta igen, såvida inte de ville gå under, och det ville de inte.

Ondt blef värre! För att knipa ut arrendesumman lade Höjer på sin arrendator nya onera, som denne sökte skudda af sig. Och snart upptäckte man att han gjort odlingarna på svindleri, så att han sålde veden som höggs vid röjningen, och hvad värre var, sög den nya jorden läns, då han inte kunde gödsla den. Och det hade ingen beräknat, ehuru man väl visste, att boskapen knappt var tillräcklig för att hålla i stånd den jord som fanns. Men arren-

datorn gick lös på skogen med sina odlingar, som bara bestodo i att hugga och hacka, och så ta en hafreskörd mellan stubbarna, som snart grönskade upp som aronsstafvar. Och samtidigt föllo kreaturen i sin, oxarna magrade och gårdens bestånd var hotadt. Allt detta måste Höjer åse utan att kunna röra ett finger. När det stod upp ett stormgräl svarade alltid arrendatorn:

— Det står så i kontraktet.

— Ja, men det var inte meningen — svarade Höjer.

— Ja men det står så, liksom det inte stod så att du skulle sätta trettio nät, när meningen var ett halft dussin. Orätt går igen! Skyll dig själf.

Efter de fem årens utgång hade Höjer måst taga hypotekslån för att muta bort arrendatorn och rädda sin skog, men arrendatorn köpte sig en gård i grannskapet på besparingarna.

Och Höjer måste återigen ta gården och börja kampen mot tjänstefolket, som nu var värre än någonsin. Ibland tänkte Höjer sälja gård och grund, men det fanns inga andra köpare än fattiga krakar som ville betala med inteckningar, naturligtvis löpande utan ränta. Att ta arrendator igen aktade han sig för, och det återstod sålunda inte annat än låta sig ätas lefvande af tjänstefolket.

— Ja, ser du, min gosse — sade pastorn, som blifvit anmodad afge utlåtande — den som inte är skapt till herre, den blir aldrig herre.

— Ja, men herre Jesus, hur kan andra få bukt med sina tjänare, då?

— Ser du, det är deras hemlighet det! De äro väl så skapta, ser du!

Och därmed fick Höjer trösta sig, om det nu var en tröst att veta sig dömd till en undergång, som han ser dagligen och stundligen försiggå för sina ögon, utan att kunna hindra den!

SJÖNÖDSLÖFTET.

Vestman på Nedergårdsön hade gått med en skonare på Norge och kommit ända upp åt Lofoten. Där hade han träffat hvalfångare och förnummit ett och annat om fångstmännens sätt att ta hvalar med harpun. När han så kom hem till sin ö, rann den tanken på honom, att han skulle tillämpa de inhämtade lärorna på hemmavarande sälfångst, hvilken befann sig i stadigt aftagande på grund af bössknallarnas afskrämmande inverkan på de rädda djuren.

Till den ändan gick han tillväga på följande mindre välbetänkta sätt, med en utgång som hvarken han eller någon annan kunnat beräkna, och hvilket gaf anledning till ett äfventyr om hvilket ännu sagan lefver i skärgården.

En afton på eftervåren tog Vestman en flatbottnad eka och en pojke med sig ut till yttre skären, där sälarna brukade gå upp och solbada sig. Till den märkvärdiga jaktens bedrifvande hade han medfört en uttergadd, hvilken eljest hade till ändamål att tjäna vid uttagning af uttrar ur bergsskrefvor, och nämnda tillhygge hade han på hvalfångarmanér fastgjort i fören vid en löpande vinda. Huru han skulle kunna nalkas de skygga djuren för att få håll på dem med den tillfälliga harpunen, det visste hvarken han eller någon annan, men är olyckan framme, menade hans vänner, så kan man sätta nät i vattentunnor. Fälttågsplanen var emellertid uppgjord så, att pojken skulle gå från land med bössan och Vest-

man själf smyga med ökan mellan iskakorna och där passa de flyende djuren, som icke kunde göra sig för brådt på den skrofliga drifisen hvilken packat sig invid stranden.

Nu hade han fått pojken i land just före solnedgången, och själf tog han till att ro med ett par ullstrumpor virade om årlommarna för att inte bullra, och med en hvit skjorta öfver kläderna för att inte synas. Och i skygd af kobbranglet och packisen råkade han ro upp sig under vallen, där en bresch visade hvar djuren gått upp och där de sannolikt måste ge sig ut, då ingen vak fanns.

Vestman satt där väl gömd och höll gadden i högsta hugg lyftad, så länge att han frös om fingrarna och började grunda efter, om inte det gamla sättet med lodbössan vore enklare. Sälarna voro där, det var inte tu tal om det, och han hade hört dem ge skall, men att de skulle just välja den här vådliga stråten för att komma i vattnet, det var den stora frågan.

Knall! hördes det i land bakom tallarna, och så pep det i luften och sa skvatt ut i sjön, och därpå blef ett flåsande och nysande, och så ett traskande på isen, som när nakna mänskor springa på ett kammargolf.

Innan Vestman hann få redigt för sig hur dum hela tillställningen i själfva verket varit, stack ett lurfvigt hufvud ut genom breschen, reste sig och störtade i vattnet, men fick verkligen gadden midt i det tjocka. Och i ett huj löpte linan ut; båten fick en knyck så att jägarn ramlade ner på akterbotten och så bar det af med god gång till sjöss.

Det blef åka af!

Vestman tyckte först det var nytt och roligt och tänkte på hvilken förträfflig jakthistoria det skulle bli; och bytet ansåg han sig ha i handen. Men så fick han se att kobbarna dansade förbi och sin egen stuga försvinna.

— Farväl, så länge — nickade han åt stranden — kommer strax tillbaka!

Det röck och knöck i båten, men någon fara syntes inte vara för handen ännu, förrän de kommo ut i sista stenarna och släppte landkänningen. Där gick det lite sjö och solen tycktes ha gått ner, ty det såg ut som en svart rund skifva därute.

— Ett stycke till, så kapar jag i värsta fall — tänkte Vestman.

Och så bar det af igen. Men nu tog ekan till att slingra. Sjöarna lågo mot och båten doppade redan nosen.

— Lite till! — tänkte Vestman, som ogärna ville skänka sitt säkra byte och få ett snöpligt slut på en så vacker början.

Sjön ökade och stjärnorna tändes på. Ännu kunde han dock se yxan, som låg framme i fören och som var hans hopp, när det gick för långt.

— Gå på du, min gubbe, du är väl snart trötter, om jag känner dig rätt! — muttrade den utfrusna jägaren, som längtade komma till årorna för att bli varm i kroppen.

I detsamma kände han vått om fötterna och hörde båten skrapa i botten.

— Lägg af då — kommenderade han sig själf, reste sig för att ta yxan och kapa, men satte sig ögonblickligen ner igen. Ty i och med detsamma han lämnade sin plats drog sälen ner nosen på ekan.

Efter ett par fruktlösa försök att krypa fram i fören, insåg han det nödvändiga i att bli sittande och att han var lämnad i djurets våld, beroende af detsammas nyck huruvida han skulle gå i kvaf eller komma hem.

Nu hade det upphört att vara roligt, och ett stilla allvar sänkte sig öfver den modstulne jägarens sinne. Men för att ge sig mera mod än han ägde,

tog han till sig en åra och stack ut akter öfver, inbillande sig att han styrde. Men det gjorde han inte, för det gjorde djuret, och det styrde alltjämt rakt ut till sjöss.

— Kommer jag ifrån det här, så djäfveln anamma...

Sälen gjorde några slingerbultar och svordomen afbröts, ty åran måste tas in och öskaret fram, att få vattnet ur båten.

När den var länsad, stack han ut åran igen, och det kändes genast lugnare, alldeles som om han verkligen suttit och styrt.

Men nu hade stjärnorna slocknat af och det kom regnstänk blandadt med snö, så att Vestman snart inte såg yxan mer, utan fann sig omsluten af ett grått töcken på alla håll. Och framåt gick det, framåt, men vinden tycktes kantra om, ty nu lågo sjöarna på half sida mot; och den kantrade undan för undan.

Nu blef han rädd! Och medan öskaret gick igen, tänkte han på hustru och barn, på gård och grund och redskap, och så på evigheten som stundade med all säkerhet; tänkte på, att han inte varit i kyrkan på -- ja hur många år, det mindes han inte, men det var inte sedan året då koleran gick -- och att han inte varit till skrift — nu skrapade läsud mot drifis. Herre Jesus! Jag fattig syndig människa! — Det var bortglömdt alltihop... Fader vår som är i himmelen... ske din vilje såsom i himmelen... inte den heller!...

Hvilka långa timmar, och så många sen; flera behöfdes inte för att komma öfver till Åland, med den här vinden; men kom drifisen, då måste han följa ner till Gotland eller komma in i Finska viken! Men innan dess skulle han vara ihjälfrusen.

Han kröp ner på botten af ekan för att söka skydd för den kalla blåsten, och när han kom på

knä, så kunde han hela Fader Vår, och den läste han väl ett tjog gånger; och för hvar gång han kom till amen, skar han med fickknifven en skåra i suden. Och när han hörde sin röst, blef han lugnare, för det var som att tala vid någon, och som om någon talade till honom, och orden väckte minnen om en massa människor samlade i kyrkan och hvilka han nu såg framför sig, tröstande, förebrående. Där såg han Gelingarne, som han varit ute med förliden och tagit upp smideskol med efter den sjunkna briggen, som inte var alldeles riktigt, men kunde försvaras; där såg han — nu röck det i linan föröfver. Herre Jesus, Guds son, kommer jag ur detta med lifvet, så lofvar jag, så sant Gud lefver, en ny krona med sju pipor af rena silfret — det är hela barnaarfvet — till kyrkan — rena silfret —Herren välsigne oss och bevare oss, Herren upplyse sitt ansikte öfver oss och vare oss nådig...

Genom dimman syntes ett ljus, rätt förut, stort, men suddigt som en hornlyktas!

— Det är Hangö fyr på Nyländska kusten! — tänkte Vestman. — Kunde väl tro att vi hållit på i tolf timmar, för det var långt som en vecka!

Nu kraschade det igen under ekan och den stod tvärt still, så att Vestman flög framlänges öfver botten, och så blef det still.

Hur långt kunde det nu vara till fyren på en höft? Halfannan mil! Och nu förmådde han hvarken komma fram eller tillbaks! Det var värre än någonsin, ty bara han rörde sig i båten så vickade den.

Vestman satt där han satt, och han väntade få se soln gå upp och dagen skina i öster, och han frös, och han bad Gud, och han lofvade och svor alla dyra eder om silfverkronan, som skulle få kosta två hundra riksdaler och vara kontrollerad, och sju pipor skulle han ha med krusiduller på handkragarna, och en lina med kulor på, skulle han

hänga i, och när folket såg den, skulle de säga: si det är sjönödslöftet af Erik Vestman i Nedergården som Herren så huldrikt hjälpte ur sin svåra nöd anno attonhundra och femti nie! Gud hjälpte honom så huldrikt och nådeligen, upprepade han gång på gång, så att han till sist trodde på det, och i öfversvallande tacksamhet för den nåderika hjälpen, läste han första orden ur »Lof pris och tack ske dig, o fader käre!» Gud hade hulpit honom, det var alldeles säkert, efter som kronan hängde där och folket sa, skulle säga, de hade inte sagt än — nu slockna fyren... Herre Jesus! som gick på vattnet och bjöd böljorna lägga sig! — Nu lade de sig, de hade redan lagt sig för en lång stund sen, för det var kaf lungt, och underligt var det, ty här låg hela sjön på, och hade gått alldeles vådligt just nyss, i går afse, efter som det var morgon nu snart, det måste vara morgon nu snart, när han kunde frysa så elemenskadt om fötterna, och var hungrig och skulle få varmt kaffe nu strax, bara lotsbåten kom ut, som den måste göra efter som det skulle komma fartyg i solnedgången, som legat och kryssat ute på flacket; men hvarför, för f... för allt i världen hade de släckt fyren just nu, kanske det var dager, fastän det inte syntes för dimman, mycket säkert, såvida inte ryska regeringen hade något annat reglemente för sina fyrar; jo, visst hade de, nu mindes han det som en dröm, alldeles som att rysken hade annan almanacka med gamla stilen, se där ha vi ägget, gamla stilen som är tretton dar efter eller före, det kan nu just vara detsamma, för tidsskillnad måste det vara, och det var det ju också, efter finska båtarna alltid kom en timme senare än det var telegraferadt, och därför hade de också släckt fyren en timme före soluppgången, som alltså skulle ske om en timme. Och då förstod han, hvarför han frös så vådligt, för det gör alla som haft ältfros-

san, när solen går upp; men sälen, djuret, höll sig så stilla och det röck inte i vindan mer, kanske den slitit sig och gått! måste se efter i alla fall, för att sitta här i onödan, det hörde f...

Vestman stirrade förut och såg något mörkt, taggigt, som en hel hop riggar stiga ur töcknet.

— Kors i Jesu namn, om det är ryska flottan, då skjuter de mig som smugglare eller skickar mig till Siverien. Och så många sen! Gud Fader, det är en hel skog.

Han reste sig och rätade ut knäna! Båten vickade bara åt sidorna, men doppade inte mer med nosen. Han klef försiktigt öfver bettarna föröfver; såg linan stå spänd som en telegraftråd; steg ur båten; såg fotspår, slog klacken mot en sten... han var på land! Och där stod granskog!

— Är de' du, far! — pep en bekant röst ifrån en enbuske.

— Ludde! Hvad fan är du här!

— Jag unnra hvad de blitt af dig, far!

Vestman gnuggade sig i ögonen:

— Hörru, vet du hvad klockan är på dan?

— Hon lider väl åt åtta, och du har varit borta mest en hel timme! Men så har du kräket med dig också!

På sälberget låg djuret med uttergadden i ryggen, dödt, förblödt, efter att ha gjort en tripp till sjöss och vändt för sjögångens skull.

Och än i dag berättas äfventyret som det mest underbara i hela skärgården, näst sagan om sjöormen, och den som inte vill tro, den kan gå till Nedergårdskyrka och se den lilla ljuskronan, som hänger där under orgelläktaren till evärlderligt minne af förre kronolotsen Vestmans huldrika hjälp ur en högst ovanlig sjönöd, då han med döden för ögonen lofvade Herren att till den kristelige församlingens hugnad och fromma skänka denna tennkrona.

SKRÄDDARNS SKULLE HA DANS.

När man en vacker sommardag kommer ut ifrån hafsbandet och håller ner i Byttafjärden, förbi Gåsskär och Skoboraden, kan man, om man ligger för babordshalsar, se en högländt ö såsom kranbalksvis i lä. Den är icke märkvärdigare än de andra öarna omkring, på annat sätt än att den är högre och tyckes bestå af en enda kal gneisklint som rämnat midt itu. Tar man i land på norra sidan, skall man snart komma in i en aldunge, och fortsätter man in i rämnan har man snart under fötterna en snaggig ängsmatta, som synes utbredd till torkning mellan de fuktiga bergväggarna. Håller man sig på denna gröna matta, ser man den snart sträcka sig framåt och mot bergets sidor kantas med hasselbuskar, som dölja ingångar till hålor och små grottor; följer man stråten framåt i sydlig riktning, går man snart i skuggan af tallar, som efterträdas af björkar, rönnar, askar; och så tar bergväggen emot, vägen krymper till en gångstig, som leder upp rätt i vädret, slingrande som en torntrappa. Går man uppför en stund, måste man snart ner igen i en skrefva, där den sköna benveden krupit i lä för vinden, att dölja sin glänsande grönska och sina lysande röda bär; och så bär det uppåt igen, alltjämt uppåt, tills man står på den nakna klinten, där torkade gäddben röja närvaron af en fiskgjuse, eller kringströdda andfjädrar och torkade skelett visa platsen där hökar, falkar, hafsörnar kanske

också, hålla sina kalas i god matro, under det de ha ett öga på jaktreviret, som nu sträcker sig oändligt inåt inre skärgårdens blånande fjärdar, och utåt hafsbandet till fyrarna och det eviga cirkelsegmentet. Men går man några steg framåt klinten i sydlig riktning och tittar ner under fötterna, glömmer man hufvudskalleplatsen däruppe och ser en täck liten tafla, som man icke väntat härute. Skyddad af bergväggarna för alla kalla vindar ifrån nordväst till sydost, ligger en gräsmatta så grön som nyuppkommen råg; och därnere går en röd ko och betar under de hvita björkarna. Gräsmattan sträcker sig ner till en grå stuga, omgifven af en trädgårdstäppa, och ända ner till sjön, där hamnen ligger med båtbrygga, sjöbod, sumpkista och nät.

Detta är skräddarns!

Kraflar man sig nerför bergväggen och lämnar klinten, där det blåste kallt, skall man snart känna solen steka den orörliga luften, och på fem minuters nerstigande märka hur klimatet ändrar sig och med detsamma vegetationen. Men man vill nästan tro på underverk, då man ser rönnen bära astrakaner på en gren och gråpäron på en annan; och då man ser dufäpplen på hagtornsbuskarna tror man sig ha kommit till en förtrollad ö, där man i nästa ögonblick vill vänta sig få plocka fikon på spåmanstisteln. Stiger man ner på gräsmattan och nalkas stugan, får man, om lyckan är god, se trollkarlen själf genom det öppna fönstret, där en hämpling visar sitt blodsprängda bröst i en liten ståltrådsbur mellan sallatsblad. På ett slagbord bakom hämplingen sitter han nämligen med benen i kors och drar långa styng på ett rutigt bomullstyg, som döljer hela hans nedra kroppshalfva och endast lämnar den öfra delen synlig, fast den icke är mycket att se på; ty magen fattas och den lille mannen tyckes ha lyftat af sig bröstkorgen och satt den direkt på

bordskifvan, och på bröstet ligger hufvudet utan märkbar hals. Det är skräddarn själf, som en hårdhändt natur kramat ihop till en puckel, och åt hvilken föräldrarna på den grunden valt det stillasittande yrket.

För att rätta naturen, som gifvit honom anledning till missnöje, har skräddarn anlagt ett godt lynne och utvecklat sig till en muntergök, som alltid är full med historier och visor. Och liksom för att visa naturen hur den skulle ha burit sig åt, har han kastat sig med kärlek åt naturförsköning. Det är han därför som gjort trädgård, och icke nöjd med att förädla de gamla sötäpplena och surkartarna i trädgården, har han gått och ympat ädelfrukt i vildmarkens träd, så att den sura rönnen bär hvita astrakaner och den kärfve hagtorn lyser af det lilla dufäpplets röd och hvitkindade barnansikten. Och liksom om han kände, att hans dåliga art icke skulle längre ner i världen, planterar han träd på marken, och när han kommer till en bondgård för att sy, medför han i västfickan några frön, som han i smyg stoppar i jorden, eller, när årstiden är inne, några ympkvistar, som han stickar emellan bark och träd. Och hans frön gro, och hans ögon växa ut, och när ingen bär hans namn mer, så skall hans namn i långa tider uttalas när andras barnbarn sitta under farfars äppelträd och höra historien om hur det granna och goda undret kom dit på den nakna hällen, och det långt efter sen hans rockar och byxor blifvit trasmattor eller filtskor.

Nu, i mars månad, hade han sytt hos trädgårdsmästaren på Sandemar, och han hade sett underverk i drifbänkarna, och hört om ett slags runda gula gurkor, som man fick en krona för på Dalarö Societet. Och så hade han fått hem kärnor, lagt dem i en långrefslåda med jord och ställt i fönstret. Efter fjorton dar såg han som en hvit fingerknoge peka upp

ur mullen och strax efter breda ut sig och lägga som vingar tätt utåt jorden som en trollslända. Så kom aprilsolen, och då sköto de fart, pinade fram en grön karda, rullade ut sig och började krypa. Då nöp han öfver tredje bladet som trädgårdsmästarn lärt honom, och då sköto de sidoskott, som han nöp igen på samma sätt, så att när maj gick ut, var det i sista laget att sätta dem i bänk. Men det var inte det lättaste att få varmt under, och en dag gick åt för att komma till Dalarö efter en låda stallströ. Så bäddade han utmed bergväggen, där solen brassade på; ramade in bädden med brädlappar, men se det blef bara en tunn bänk och han fick söka råd för att öka den. Höboss, sopor, halm måste han ta till, och på sistone vardt det en bänk sådan han var. Och i den satte han plantorna med jordklump. Lade så innanfönsterna på och det blef växa af. Men järnnätterna kommo, och han måste täcka; täckte med mattstumpar och granris. I fjorton dagar knallade det och växte i bänken, men vid midsommar tog det af och stannade. Stallströet var utbrunnet och han fick inte tid att skaffa mer. Så kom stora hettan i juli, och nu sköt det på igen och blef blom. Först tunna hanblommor och så knubbiga honblommor med en liten grön ärta i botten. Han luftade och han spritade, skuggade när solen brände och stängde när det mulnade. Blef det så fjorton regndagar utan sol, och hela maskineriet stod stilla igen. Nu vattnade han med varmt vatten och bäddade rundt med halm och lagårdsströ, och när augusti bröt in med rötmånadshetta, så bergväggen var som en bakugn, då knallade det igen, ärterna svällde ut till gåsägg och fick refflor med ludet emellan. Åtta stycken hade han nu så stora som näfvar, och de började redan lukta svagt, så att han lade tegelflis under dem. Det var en hel historia med de melonerna och bara solen höll

sig framme, så skulle han ha dem i hand om en vecka.

Därför satt han nu på sitt bord och höll utkik på drifbänken, som om han bevakade solstrålarna därborta vid bergväggen, och han var uppriktigt glad i sitt sinne, för vinden stod sydlig och det hade inte regnat på sjusofvaredagen.

— Hör du, Anna, du — ropade han med sin kikhosträst till systern, som stod i köket och rensade flundror.

— Nå, Gustaf! — svarade Anna, utan att lämna sitt arbete.

— Jo, ser du, jag hade tänkt som så, att vi skulle ha dansen som om lördag innan folket ger sig ut på strömmingen; hvad säger du om det?

Det blef litet tyst först, så att man hörde flugornas dans kring löfruskan i taket och fiskknifvens raspande i flunderskinnet.

— Har du råd med det, du? — kom Annas svar i frågform.

— Ja, visst har jag det, och för resten ska jag säga dig, att när man har en affär som jag, måste man se sina kunder någon gång, och hvad råd beträffar, så inte är jag så barskrapad. Minst ett par tunnor äpplen kan jag räkna på...

— De ska ju vara till att köpa vinterfoder...

— Nå, så har jag — här slog det kluck för skräddarn, som om det fastnat i halsen — så har jag mina meloner.

— Asch; låt oss se dina meloner först!

— Se! Kan du inte se dem därute! Om tre dar' ä' de färdiga, och då har jag mina åtta kronor; det är brännvinet!

— Vänta då tills melonerna bli färdiga åtminstone.

— Ja, si det kan jag inte, för då är det för sent för strömmingen, vet ja!

Anna svarade inte mer, för hon ville inte vara med om alltsammans, både därför att hon tyckte det var bråkigt att rifva upp stugan, och för att hon visste Gustaf skulle supa sig full.

Men nu var det skräddarns svaghet att en gång om året se folk hos sig, och flickor isynnerhet. Fastän han inte kunde dansa, då han till på köpet var låghalt, så att han gick mellan två kryckor, hade han en synnerlig förnöjelse af att se ungdomen roa sig, och var alltid med på alla danser, där han hoppade omkring och klappade flickorna med knogarna af sin långa magra hand, och, ansedd som en gammal farbror, oaktadt sina trettiotvå år, fick han ta sig små friheter som ingen räknade så noga på. När han nu kastade fram sitt förslag för systern, som satt härute och hushållande för honom, var det inte något påhitt i hast, utan en länge rufvad idé, som ätit sig fast i hans hufvud och som skulle gå igenom.

Systern, som var fem år äldre, hade nog makten i huset, men när det gällde på riktigt, så var skräddarn envis som synden; och om det också skulle grälas i åtta dar, så tog han sig igenom.

Utan att därför afvakta vidare rådslag sätter han sig i båt följande morgon och seglar omkring att bjuda, hvarpå han styr ner till Dalarö att köpa brännvin och svagdricka. Full kom han hem, men ändock innan solnedgången, och krypande på marken lade han fönsterna på bänken utan att slå sönder en ruta. Och som det hotade bli kallt trafvade han på mattorna, och nu, dubbelt rädd om sin skatt, som skulle betala kalaset, tog han täcket ur sängen och lade ofvanpå alltsammans.

Dagen därpå rustade Anna och Gustaf till dansen. Först slogs slagbordet igen och ställdes ut på gården; därpå sopades och skurades, fejades och löfvades. Och när det led på eftermiddagen gjorde

syskonen toalett, hvarpå flickorna på Mörtön anlände för att hjälpa med kaffekokningen.

Så mot aftonen i femtaget kommo de främmande. Båt efter båt lofvade upp och fällde segel i hamnmunnen, rodde upp till bryggan, där skräddarn stod uppsträckt och tog emot, skakade hand och sade en rolighet åt hvar och en som han hjälpte i land, klappade flickorna under hakan och fick dem att rodna.

När kaffet var drucket på gårdsplanen förde värden sina gäster ut i trädgården att skåda och beundra. Flickorna fingo ett äpple, som skräddarn själf skulle stoppa i fickan på dem; åt gubbarna stack han en ympkvist eller ett fröhus, som de skulle ha hem. Och så skulle de »stirra» på sammetsrosor och lejongap, astrar och dahlier, som växte i stora bunkar utmed grönsakssängarna. Flickorna skulle naturligtvis nypa i lavendeln och rosmarin, så det luktade godt om dem, och skräddarn måste själf sticka örtkvasten i klädningslifvet. Men pojkarna kunde inte hålla fingrarna i styr, utan ville snyta äpplen, hvarför trädgårdsmästaren fann förmånligare att slå ner några surkartar åt dem, hellre än de skulle länsa hans unga träd, som buro första året. Och sist beskådades underverket, melonbänken.

— Tre dar till, och det är åtta kronor i näfven! — skroderade skräddarn. — Lukta på dom, pojkar! Hä? Nu ta vi en sup på det!

Och så gick man in i stugan och började dansen med ett lag stora supar vid dragharmonikans orgeltoner. Som en skata syntes skräddarn skutta mellan paren och bjuda till supning och dans. Än var han vid spiseln och motade upp några sittande par, än var han vid bordet och fick gubbarna att supa.

— Inte så häftigt, ser du, natten är lång, och

man vet inte hvad som kan hända! — varnade de gamle.

Men skräddarn var »i tagen». Och hur det var, så slog gårdagsruset upp, käpparna började vingla och den lilla mannen såg vingskjuten ut. Törnade mot dörrposter, knuffade de dansande och fick armbågar i bröstet. Blef ledsen och satte sig i en vrå; rullande ögonen, som om han sett jordklotet gå rundt, och sjönk slutligen ihop med käpparna saxade framför sig som en positivbock.

Solen lyste ännu på himlen när värden i en sista ingifvelse äntrade vindstrappan och kom upp på rännet, där höet låg. Där tycktes med ens gårdagens trötthet och rus öfverfalla krymplingen, så att han förlorade medvetandet och drunknade i ett haf af vällukter från det torra blomsterhöt, medan en hel ruska röda solstrålar låg öfver ansiktet.

När han återfick förnimmelser nästa gång, hörde hans öra som om han låg inne i ett kvarnverk; stugan darrade och knakade och basarna i dragklaveret läto som när man står på kyrkbacken. Men det var mörkt nu och så upphörde örat att höra, ögonen släcktes och han trodde att han svimmade.

— Här är jag! — hörde han sig svara i sömnen, på något rop efter skräddarn, så högljudt att han vaknade om en obestämd tidrymd som kunde varit ett år eller en halftimme, och så blef det svart och tyst igen.

Nästa gång han förnam något, gjorde det rysligt ondt i hufvudet, och bakom en bjälke hviskade någon, som hade klackjärn på sig.

Därpå drömde han, att han var mjöl och siktades i en kvarn, där ett kugghjul skakade sikten så det gjorde ondt, och mjölnardrängarna skreko, medan orgeln spelte ini kyrkan, och ibland regnade det nedanför i knutarna, och så rasslade det i träd och buskar, knäckte i ris och bråten, smattrade på jor-

den. Och skräddarn låg och led, led i hufvet där det kändes som om han glömt bort något som han borde kommit ihåg, någonting viktigt och angeläget, men som han inte kunde komma på. Så slog han bort det och då blef det bättre en stund; men så kom det igen och då frös han i kroppen, men var alldeles het i hufvet.

Det hade nu blifvit tyst därunder i kvarnen, och när han tittade upp i taket såg han ljusgrå snören med små stjärnor på, som gjorde ondt att se på; tuppen gol och måsarna ojade sig uppe i luften någonstans. Han vaknade.

Det var morgon, han hade varit full, och — han hade glömt att täcka melonerna. Som en pil var han uppe, kraflade sig nerför trappan, såg en förödelsens styggelse i köket och skuttade ut i trädgården; tog tre alnars språng mellan käpparna; kände att det var bitande kallt, såg hvitt på marken, som frasade om fötterna och så — där lågo de, döda. Stjälkarna snodda som rep, bladen slappa som klädeslappar, gråa, liflösa, och fruktskaften sågo ut som om de varit brända. I ett enda smärtsamt ögonblick rök fyra månaders arbete förbi den rusiges öga: Dalarörodden på tre mil efter stallströ, bänkläggningen, utplanteringen, vattningen och luftningen, täckningen om nätterna, allt pyssel och knåp förlorat på en frostnatt.

Skräddarn slog benen under sig och satte sig på bänklådan; och barhufvad som han var med luggen ner i de rödsprängda ögonen, lät han hufvet falla mot bröstet och grät; grät så förfärligt, om af brännvin eller sorg eller båda delarna, visste inte Anna som kom tillstädes:

— Du har fått för dansa, du! — sade hon.

— Jag ska' aldrig supa mer! — snyftade Gustaf. — Aldrig — supa — mer!

— Så säger du hvar gång, du har varit full. Men håll ord en gång.

Anna plockade höboss ur håret på brodern, medan tårarna fortforo att rinna utför dennes randiga kinder, som legat mot höbanden.

— Och så skulle du se, hur de gjort i din trädgård!

Skräddarn for upp som om han hört bålgetingen, och skuttade öfver ängslappen in i täppan.

— Nå, Gud sig annåda!

Det var allt hvad han fick fram, då han såg sin unga rosenhäger afplockad och nästa års fruktsporrar afslagna.

— Kåss — i — Jissi — namm! Såna ena rackare! — Och si på fan, här har han kräkts i stickelbärsbusken! Nej, en sån tusan!

— Kom in i köket, ska du si hur di spytt som kattor! Jo, nog har du haft roligt för dina pengar!

Skräddarn stod och stirrade på stickelbärsbusken, som om han sökt nyckeln till en gåta, och ett leende rann upp, motsträfvigt till börja med, men snart klyfvande hela det tåriga fula anletet, och med handen på knäet utbristande i den tillfredsställda hämndens förnöjda skratt:

— Tror nån människa de haft förstånd att skala gurkan.

Skrattet slocknade, och ett nytt anfall af raseri satte den lilla slankiga figuren i skuttande rörelse åt sängarna på andra sidan gången.

— Gud förlåte mina synder ha de inte varit och pippat i ärtsängen! Si bara! — Si bara! — Ja, men det är vådligt!

Anna tog broderns arm och ledde honom in i stugan. Där såg fasligt ut. Golfvet uppslitet af de dansandes skodon, nersmackade med snusloskor, pipaska, svafvelstickor; rundt ikring på fönsterposterna stodo urdruckna glas och i spiseln lågo de två

ankarena, som innehållit brännvinet och svagdrickat.

Skräddarn kastade en blick på uselheten skakade på hufvet, och riste på brännvinsankaret.

— Inte en droppe kvar? Anna?

— Nej, och väl är det! Men nu, Gustaf, får du sitta vid och sy i åtta dar, för att få in hvad de andra supit upp i natt.

— Så får jag väl det då! — Men tror du, att de hade roligt i alla fall? — frågade skräddarn med ett sista hopp om att ha fått någon valuta för sina pengar.

— Nog hade de roligt — svarade Anna — men du, som inte fick något med?

— Ge mig en sup, Anna, för jag vet att du har gömt undan i skåpet, så talar vi inte om den saken mer!

När skräddarn fått en redig, gick han ner till bryggan och tvättade sig. Och en timme efter satt han på bordet och sydde under det hämplingen hvisslade för honom.

Och midt under hufvudvärken, när de onda tankarna kommo och gingo, måste han afbryta sig själf och fråga Anna:

— Tror du de hade roligt i alla fall?

Och när Anna svarat ja för tredje gången, afslutade skräddarn sina tröstegrunder för sig själf:

— Nå, så var det roligt i alla fall!

UPPSYNINGSMAN.

Han for med sin jakt som den »flygande holländarn» utan att komma i ro; han for mellan Furusund och Landsort, mellan Landsort och Furusund, och så hade han farit i femton år och skulle fara tills han inte kunde hålla i ett storskot mera, och sonen vuxit upp att fortsätta färden. Hans far hade seglat i trettio år, men det var i den goda tiden då skyddstullar framkallade smugglare, och gubben hade gjort sista beslaget i Stockholms skärgård, som på en natt inbragte honom tio tusen kronor, hvarför han köpt sig en gård och satt sig i ro.

Detta äfventyr lefde som en saga, och hade lockat sonen in på den eljest något enformiga banan att segla, segla utan mål, segla fram och åter, följande vindens styrka och riktning, liggande stilla när det inte blåste, och masande framåt i krokar och bukter när det blåste upp, sak samma hvarthän, bara han höll sig inom distriktet och infann sig på Dalarö tullkammare den sista i månaden för att kvittera sin lön.

Och man såg honom öfverallt, och när man inte väntade honom. Voro fiskarena ute med nät och det var godt väder, kunde de se uppsyningsmannens stormklyfvare sticka fram om en udde som en kolossal näsa den där vädrade efter beslag; gick man på land, kunde man få se den ölsupsfärgade masten sticka upp öfver talltopparna, eller den rundgattade aktern slinka undan i albuskarna; gingo flickorna

ut på ön att mjölka och sågo en tretungad flagg med krönt T på gaffeln skjuta fram om en bergknalle, så visste de att det var uppsyningsman; och kommo gubbarna en morgon tidigt ner till sumpkistan, så kunde jakten ligga där och röka ur kabysspipan, och då visste man att det vankades något. För i samma stund sjöstöflarna hördes mot strandens stenar, stack uppsyningsmannens utblåsta ansikte upp ur kajutan och efter några hälsningsord om väder- och vindförhållanden, anmodades de tillstädeskommande gå ombord, och snart sutto de på britsarna å ömse sidor om byråklaffen och hade supar framför sig.

De första fem åren hade uppsyningsmannen seglat sitt distrikt, full af hänförelse och med förhoppningar att de tämligen höga tullsatserna skulle locka några företagsamma själar till smugglerieaffärer, men så kom den välsignade frihandeln med Gripenstedt och då blef det dåliga tider.

— Hvarför smugglar ni inte, era djäflar! — hörles uppsyningsmannen förebrå sina fiskare vid klaffen i kajutan.

— Det lönar sig inte!

— Lönar det inte?

Och uppsyningsman tog fram tulltaxan och läste högt för andäktiga åhörare. Men det var verkligen ingen lockade affär, ty den högsta satsen var på vanilj med sextio öre skålpundet, och på den artikeln var förbrukningen alldeles för liten.

Hänförelsen lade sig på sjätte året, men hoppet lefde än; dock måste det då och då eldas upp med en sup, som snart blef flera supar. Och när han då gick till segels och kröp fram mellan de sista grynnorna, som han kunde utantill, då såg han i andanom franska skonare komma med guldur, engelska briggar som luktade vanilj, holländska koggar med kryddöarnas muskotnötter och kardemummor, ryska skonare med karavante. Men när

han så släppte landkänning för att gå ut och preja det hägrande lyckoskeppet, och tvingat det att hissa flagg, upplöste sig drömmen i en norsk bark, som kom med stenkol från England.

Värre var att drömmen om tiotusen kronor i en bergskrefva småningom antog fasta former af kontant tillgång, som skulle förr eller senare utfalla, så säkert, att uppsyningsmannen började ta förskott på dem. Och som opiätaren måste han hålla ruset vid lif, eljest skulle den fatala verkligheten slå ner honom. Men ruset kostade, och det blef skuld. Skulden alstrade obehagliga förnimmelser, och dessa måste jagas bort med nytt rus, som alstrade bakrus med olust, som måste vårdas, för att icke ge missmod, och så blef han supare.

Snart upphörde brännvinet att framkalla de vackra synerna, och med dem hoppet om de tiotusen kronorna.

Så gick han och gifte sig och fick barn. Då blef det att skaffa mat, och nu kastade sig hans diktan och traktan på jakt och fiske, och alla tankar på det stora beslaget nöttes bort. Sätta ett nät här, knipa sig en fågel där, det var nu hela hans lifs mål, och distriktet blef förvandladt till lika många jaktplatser och fiskställen, som det förut varit inbillade gömställen för smugglare. Och hvarje utgård blef en station, där han tog en sup och bjöd på en sup, och alltid hade han korn på slåtterölet när det hölls, och när en båt skulle af stapeln visste han långt förut. Och välkommen var han alltid hvart han kom; dels därför, att han hade blanka knappar i rocken och rand på mössan, dels därför, att han hade nyheter, uträttade små ärenden, var så bra att skicka hälsningar och dylikt med. Reda på sig hade han också; visste först af alla när ejdern sträckte, när strömmingen gick till, och när fyrarna skulle släckas; kunnig i mångahanda, visste han hjälpa med affärer

och kontrakt, kunde lägga sista hand vid en båt, skära till ett segel, borra om en bösspipa; och så kunde han spela fiol också, så att han alltid var välkommen där det var ungdom, som ville dansa.

Hans lif artade sig därför till en lång festresa, och minst roligt hade han de få stunder han skulle vara hemma. Där var bara gnatigt och bråkigt, och där ville man ha pengar, som inte fanns, fast han gaf ifrån sig mest hela sin lön på hundra kronor i månaden. Och söp han upp femton kronor i månaden efter ett halfstop om dagen, så födde han sig i stället själf och drog ofta hem månget pund fisk eller en knippa fågel.

Så kommo de mörka dagarna. Vänskapen blef skral när skulderna icke betalades, och från köld var inte långt till ord. Och så blef där en station mindre. Som grannarna emellertid i regel voro osams och hemliga afundsmän, lefde uppsyningsmannen en tid på att göra allianser med oväns ovänner; men när dessa kommo ihop och slöto fred, föll den dubbla fiendskapen på upphofsmannen.

Och nu fick han flacka och fara sin enformiga kurs utan att ta i land. Satte han ett nät i en vik, kom ägaren och motade dän honom; sköt han en fågel kring inre kobbarna fick han heta tjufskytt.

I sin ensamhet slog han lag med sina två båtsmän, men då tog respekten slut och det blef klagomål, att han söp med sitt folk. Han lånade äfven pengar af dem, och när betalningen uteblef blefvo de råa mot honom, inkräktade på hans kommando och fingo honom slutligen under sig fullständigt, så att de seglade sina ärenden hvart de ville och uppsyningsmannen följde med.

Ibland, när han låg för länge stilla, kom kontrollören och dref upp honom.

— Segla bara!

— Hvart?

— Hvart fan som helst, bara det blir segladt!

Så drefs han upp, måste hissa på och segla, utan mål, utan hopp att komma i hamn.

En dag, tio år hade han då seglat, fick han ett telegram i Sandhamn, att hans hustru låg dödsjuk och att han måste hem. Men vinden låg emot och det var långt ner till Landsort, så att när han efter ett dygns kryssning kom hem var han änkling.

Inte hade han haft mycken glädje af äktenskapet, då han bara var hemma två gånger i månaden, men det var ändå ett hem, där han kunde känna fast mark under fötterna, där han kunde sitta vid brasan och äta ett mål lagad mat.

Efter begrafningen blef det utmätning och hvarenda pinne togs bort till auktionen.

Nu hade han icke en fläck mer på fasta marken att kalla sitt hem, och han bodde på jakten året om. Jakten, en gammal kosterbåt, började lida af tidens, vindens och vattnets åverkan och fick ett mörkt och medtaget utseende.

Storseglet hade lapp, masten var oljemålad brun, och kajutan var struken smutsgul som sjukhussängarna. Förr hade hustrun satt hvita gardinkappor en gång i kvartalet för fönstergluggarna, men nu stirrade de nakna mörka hålen så svarta ut. Tackel och stående gods var sotadt af regnet, och skrofvet var tungt, murket och seglade illa.

Det är alldeles tyst ombord sedan uppsyningsman upphört att tala med sina karlar, utom vid manöver; och när en lustjakt kommer en klar sommardag utanför inre skärgården och ser den svarta riggen på det klumpiga skrofvet, som tyckes knega fram af ålderdomströtthet, fråga de sjungande och skrattande passagerarna, som äro ute för första gången, hvad det där är för en likkista.

— Det är »flygande holländarn»! — svarar den

unge grosshandlarn, som står till rors i en blårandig engelsk sticktröja.

Och när spökskeppet glider förbi, numera alltid förbi, en liten röd stuga med hvita fönsterfoder under några äppelträn på en bergknalle, och den tyste rorsmannen ser en midsommarstång och ungdom som dansar, då låter han hissa på topp och stormklyfvare och lägger af ut till sjöss, där han endast ser luft och vatten. Och när han fått en båtsman till rodret, tar han sin fiol och spelar för måsar och sälar, som lockade af de ovanliga tonerna skrika och böla hvar efter sin art, och tråda dans kring det mörka skeppet och dess dystra spelman.

Det är inte något märkvärdigt han spelar likväl, bara gamla dansar och marscher de spelade i hans ungdom, när han såg glada ansikten och han sattes i högsätet. Och han ser icke alls märkvärdig eller romantisk ut själf. En liten torr handelsbetjänt från landet med benen krokiga af att stå till rors, tunna gallrade polisonger, blekt och magert ansikte, och alls ingen sjömanstyp som flickorna tänka sig en »jaktlöjtnant»!

När november kommer med storm och snö, då blir den gamla jakten som en murken ek när den löfvas. Sjöarnas stänk kläda tågverket med kanderade iskristaller som en glaskrona, snön lägger sig som innanfönsters vadd på salning, gaffel och bom, och det svarta skrofvet, ända öfver däcket, är öfverdraget med blånande is. Stiger då den svarta molnväggen med de kopparröda kanterna öfver zenit och luften blir mörk som en skymning af snötjockan, då får själfva den lilla torra mannen vid rodret ett drag af storhet och kraft, där han står i sin fårskinnspäls och sin sälskinnsmössa, hvit af snö, och hans magra hand instucken i bälgvanten ser ut som om den rådde på vinden när den halar det knastrande styffrusna skotet, och den andra handen

med rorkulten pressar jakten genom mörkgröna sjöar, ridande upp öfver isblock, som den trycker under sig och som rasslande skrapa mot kölen för att komma upp akter om rodret, som lyfts på sina hakar och faller ner med en duns, skakande riggen så att isbarkar hagla på däck.

Då lefver uppsyningsmannen några timmar, när hans krafter tagas i anspråk i en kamp — för hvad? För kampen! Men när han kommer in till fyren, och mästarn tar emot honom med en kopp kaffe och brännvin, så tycker han det är roligt att det är öfverståndet:

— Det var ett hundväder! — är allt hvad han kan säga om saken, ty han har upphört reflektera öfver det ändamålslösa i den långa färden som ändå tar slut när han tar slut.

Och när han värmt sig i lotsstugan och sofvit på en lafve, går han ut och ser på luften:

— Jag tror vi seglar igen! — säger han åt båtsmännen.

Och så segla de igen!

INNEHÅLL.

Inledning 3

Den romantiske klockaren på Rånö 11

Min sommarpräst 71

Pastorns älg 79

En brottsling 89

Vidskepelse 104

Höjer tar gården själf 109

Sjönödslöftet 119

Skräddarns skulle ha dans 126

Uppsyningsman 137